

ÖMER LÜTFİ METE

ROMAN

EZAN GÜNÜ

feriſat yayınları

(ÇİZME)

ÖMER LÜTFİ METE

1950 Yılında Rize'de doğan Ömer Lütü Mete, ilk ve orta tahsilini Rize'de tamamladıktan sonra yüksek öğrenimle birlikte gazeteciliğe başladı. Bir süre edebiyat öğretmenliği yapan Ömer Lütü Mete, çeşitli gazetelerde uzun süre yazar ve yönetici olarak çalıştı. Bu arada çeşitli dergilerde şiirleri ve mizahi hikayeleriyle dikkati çeken Ömer Lütü Mete "Balonya Tüneli" isimli mizahi romandan sonra "Çılgının Ardı Çiğlık" romanıyla ilk ciddi ve kalıcı eserini verdi. Şiirlerini "Gölce" isimli kitabında toplayan yazar ayrıca bir kısmı televizyonda gösterilen çeşitli film ve dizilerin senaryo yazarı olarak tanındı. Yazarın "Ezan Günü" isimli eserinin yazılış tarihi ise 1989 dur. Evli ve iki çocuk babası olan Mete son dönemlerde roman ve senaryo çalışmalarına ağırlık vermektedir.

FERŞAT YAYINLARI No: 14
Roman Serisi No: 6

EZAN GÜNÜ (ÇİZME)
ÖMER LÜTFİ METE

Kapak/Salih KOCA
Dizgi/ REPAR
Baskı/ Eldim
Cilt/Bayrak
İstanbul 1991

Bu Roman (**ÇİZME**) adıyla **İsmail GÜNEŞ**'in yönetmenliğinde **FEZA** flim tarafından beyaz perdeye aktarılmıştır.

Emekli öğretmendi İzzet Bey. Görev yaptığı yıllarda ahalinin pek sevmediği, ama gene de saygıyla davrandığı biri olduğunu çok defalar dinlemiştim. Birkaç yıl önce hacı olduğu zaman da, bu tavrın birdenbire değişmediğini biliyordum. Çok kimse onun tam ve sağlam inançlı biri olmadığını düşünürdü. Belki bunda eski siyasi yönelişlerinin de rolü vardı. Şimdi ise, yavaş yavaş daha sıcak karşılanmaya başlandığı da gerçektir.

"10 yıl oldu değil mi, görüşmeyeli?"

"Herhalde hocam." deyip elini öpmek istemiştim ama o keskin bir heyecanla bunu engellerken adetâ kendisine gösterdiğim saygıdan rahatsızdı. Yanıma geçerek dereye bakmaya başladı. Uçuk bir hüznle içini çekiyordu.

"Biliyor musun, seni ilk defa gene bu köprüde görmüştüm..."

Bana bir hayli ilginç gelen bu hatırlayışın arkasından başka şeyler de söylemesini bekliyordum ki, dudaklarını ısırp yamaçlara doğru baktı.

"1950... Peeh... Ne kadar çabuk geçti zaman. Ne kadar..."

Şaşırmamam mümkün değildi. Benim doğum yılımdan söz ediyordu. Bir bebek olarak köprünün üstünde ne aradığımı merak etmekten çok sözlerini yanlış anladığımı düşünüyordum ki, takma dişlerinin de pay sahibi bulunduğu bir durgunlukla tane tane ekledi.

"Ne gündü o... Amcan gizli gizli seni Bilâl Hoca'ya götürüyordu. Kulağına ezan okusun diye... Ezan günüydü zaten..."

Babaannemden çok defalar dinlediğim bu hikâyenin daha sağlam bir görgü şahidine rastalamanın tarifsiz heyecanı ile gözlerinin içine bakıyordum.

Bir kere daha "Ne gündü...." diye mırıldanıp bekledi... Sulara bıraktı yaşlı gözlerini:

"Ne gün?.. Neler sığmıştı bir günün içine?.."

Kısa sakalını kaşıyıp bir süre bekledi. O günü yaşıyor gibi gözlerini kıstı bir an... Dudaklarını ısırdı.

Neye şaşıyordu?

Belki de bakış açısının o günden bugüne ne kadar değiştiğini düşünüyordu. Hiç acelem yoktu.

*

Bozali sabahın erken saatlerinde Ayben Dağ'ındaki ininden çıkıp Çaybaşı'nın yolunu tuttuğu zaman Nahiye Müdür'ünü tek kurşunla öldüreceğinden şüphe duymuyordu. Buna iki bakımdan mahkumdu. Bir kere Bozali gibi bir şakinin şanına böylesi yakıştırdı.

İkincisi ise, ilk kurşundan sonra işinin zorlaşacağını bilmekten kaynaklanıyordu. Bir aksilik olur da, Müdür'ü ilk atışta deviremezse candarmalar peşine düşecekti. Gerçi bu vadide onları atlatması güç değildi. Her tarafı karış karış bilen oydu çünkü. Ancak Müdür hedef olarak ortaya çıkmazdı o zaman. İş yarına sarkardı. Belki de yarınlara...

O da Müdür'ün tayin olabileceğini biliyordu. Halbuki yılların hesabını ödemedен onun gitmesi ihtimâline dayanamazdı. Talihi bu kadarına müsaade etmemeliydi.

Seçimden sonraki ilk günlerde tam bu işi görmek üzere kasabaya inerken ayağının burkulması zaten yeterli bahtsızlıktı...

Hasmı, Müdür'den başka biri olsaydı belki bu aksilikte esrarlı bir işaret bulunduğundan şüphelenebilir, yapacağı işin doğruluğuna beslediği mistik güven sarsılabilirdi. Oysa böylesine gaddar bir adamı şeytanın bile korumaya kalkışmayacağını düşünürdü hep. Kendi hayrına yormuştu bu aksiliği... "Belki de başıma bir büyük belâ çıkacaktı da onun için

böyle oldu" diye için için kendisini yüceltiyordu. Ya-pacağı iş cinâyet değildi ona göre çünkü. Zaten hiç kimseyi öldürmemişti şimdiye kadar. Adını koyma-dan kendini bir halk kahramanı gibi görüyordu. Hep zayıfın yanında olmuştu. Devletin vergi tahsildarları-nı basıp mısır, fındık veya benzeri ürünleri almak-tı en büyük suçu. Ancak bunun bir suç olmadığını dü-şünüyordu. Yıl boyu katıksız ekmekle geçinmeye bi-le razı olan fakir fukaranın tarlasından çıkanı alıp götürmeyi devletin eşkiyalığı gibi görmekteydi. Bu onun katıldığı düşünceydi ama ifade kendine ait de-ğildi. İhsan böyle söylemişti bir keresinde, yayla yo-lunda karşılaştıkları zaman. Bozali da o günden sonra yaptığı işi daha bir sever olmuştu. Üstelik ger-çekten aç düşmüş insanlara erzak gönderdiği olur-du sık sık.

Kendisini daha bir haklı görmesine yol açan başka bir inancıda vardı. Bilâl Hoca'ya yaptığı ezi-yetler başta olmak üzere Müdür'ün dine karşı bütün uygulamaları, Bozali'nin vicdanına şaşırtıcı bir ra-hatlık oturtuyordu. "Allah bu işe kalmaz" demişti k rı-sına geçen gün. Onun, af çıkacağı yolundaki sözler-le kendisini intikam almaktan vazgeçirmeye çalış-ması işe yaramamıştı.

"Katil olacasun boş yere... Allah'tan kork." di-yen Fahriye bu cevabı alıyordu:

"Allah bu işe kalmaz... Babami kefensuz topra-ğa sokmasını biyana pirakalum... Kaç yetimin kani-na cirdi hesap ettun mi?.. Asilkatil o..."

Fahriye, kocasının yalan söylemediğine ina-nırdı. Oysa bu iddianın gerçeğe ilgisi olamazdı. Mü-dür belki herşeyi yapmıştı ama kimse cinayet işledi-ğini söyleyemezdi. Şaşkın şaşkın kocasına bakıp duruyordu. Tüfeğini yağlamakla meşgul olan Boza-li'nin bu yadırgamayı farketmeden sürdürdüğü açık-lama, tatmin edici görünmese de yalan şüphesini gi-

deriyordu.

Müdür'ün baskıları sonucu ahalinin daha da fakirleştiğini, birçok bebeğin bu yüzden hastalığa yenildiğini anlatmaktaydı. Fahriye ise dilinin döndüğünü kadarıyla bunun bir kader cilvesi olduğunu, bebeklerin fakirlik yüzünden ölmesine inanmanın dine aykırı düşeceğini söylemeye çalışsa da dinletemeyecekti:

"Bağa çitabı öğretmağa kalkışma... Herşeyun bi sebebi var... Ona bakarsan benum Mudur'i vurmam da Allah'un işi... Mevlâ izin vermesa ben oni vuramam çi..."

Fahriye gene de direniyor, ama Bozali kestirip atıyordu:

"Bu cavur oğli cavuri temizlemek sevaptur sevap..."

*

Yeni adı Çaygören olan Samsoz köyündeki eski kilisesinin çanları sanki inadına çalıyordu 17 Haziran sabahı. Keşiş Aleko, bütün Rumların göçmesiyle çoktan cemaatsiz kalan mabedini yaşatma kararlılığına yankı mı arıyordu vadiiden? Yoksa o da başlayan Ramazan'ı mı selâmlıyordu? Garip, hatta acaip bir din adamıydı çünkü... Eski zamanlarda bazı Çaybaşı'lılar Aleko'nun gizli müslüman olduğunu bile söylerdi. Bu yönde bir sürü rivayet de gelişmişti. En yaygın olanına göre, bir gece Bilâl Hoca'yı rüyasında görmek yetmişti keşişe... O vakit genç olan Bilâl Hoca'yı, ak sakallı haliyle görmüş ve eteğine kapanmış imiş.

Oysa Bilâl Hoca bu ve benzeri rivayetleri doğrulamazdı hiç. Gerçi böyle birşeyin asla olamayacağını söylemez, ısrarla yalanlama yolunu da tutmazdı ama halkın inanişine katıldığını belli etmekten sakı-

nırdı. Onun bu tavrı, böyle meselelere kulak âşinâlığı olanlar için çeşitli şekillerde yorumlanabilirdi.

"Keşiş belki böyle bir tecelli ile karşılaşmıştır ama ben o dediğiniz türden bir zat değilim."

Şüphesiz böyle bir cümlemin de kaçamak ifade ettiği, hocanın, tevazuundan ötürü daha ileri bir açıklama getiremediği düşünülmüdü. Çünkü bir kere-sinde Keşiş Aleko'nun Bilâl Hoca'ya söylediği bir söz bu tür söylentileri ayyuka çıkarmıştı.

"Şeyh efendi, tek mürit yetecek mi?"

Yayla yolunda olmuştu bu görüşme... Herşeyiyle olağan üstüye yorulacak bir ortamdı zaten. Yemyeşil bayırları bembeyaz bir duman kaplamış, yayla kervanı sadece hayvanların içgüdüleriyle yol alabilir duruma düşmüştü. Patikada en küçük bir dikkatsizlik uçuşuma yuvarlanmak demekti.

Böyle bir anda, beyaz dumanların ortasından simsiyah kılığı ile zuhur ediveren Aleko'yu görmek, kervanın önündekileri ürkütmüştü şüphesiz. Bu yaşlı din adamı, o zaman kendinden çok daha genç olan Bilâl Hoca'yı arıyordu. Sonunda yakınına gelip herkesin duyacağı sesle sorusunu yöneltmişti.

Bilâl Hoca ters ters bakıp aldırış etmeden yürüyecekti. Tek öğrencisi Hafız Ahmet bu yolculukta yanında değildi. Kendi hayvanı da yoktu. O, yaylada sadece kendini dinlemeye, korkusuzca ezan ve Kur'an okumaya gidiyordu. Kasabalıların şaşkın bakışları arasında geçip Aleko'yu geride bırakacaktı.

O günden sonra çoğu kimse uzun müddet Bilâl'in şeyh olduğunu ve şimdilik tek müridinin Aleko'dan ibaret bulunduğunu düşünmeye başlamıştı. Bir kısım insanlar da bu sözden Hafız Ahmet'in kastedildiğini düşünmüşlerdi. Ne var ki, bir iki yıl sonra tarih başta olmak üzere önemli noktalar unutulacak, birçok ayrıntı kaybolup gidecekti. Hafız Ahmet henüz Bilâl'in talebesi olmuş muydu, yoksa bu olaydan

sonra mı olacaktı?.. Bu ve benzeri birçok soruyu kesin şekilde cevaplamak imkânı yoktu artık...

Yine de başlangıçta çoğunluk Aleko'nun gizli müslüman olduğundan şüphe duymuyordu. Bilâl Hoca'nın Müdür'den gördüğü amansız eziyetler sürdükçe onun ermiş bir kişi olduğuna duyulan inanç azalmış, böylece Aleko'nun müslümanlığına hükmedenlerin sayısı da gittikçe düşmüştü.

Gerçekten de önceleri Bilâl Hoca'nın Aleko konusunda keramet gösterdiğine kendini inandıran birçok kasabalı onun Müdür'ü bile ezancı yapacağını sanmış, aksini görünce hayal kırıklığını yine memmişti. Fırsat bulduğu her zaman ve zeminde keramet peşinde olmadığını anlatmasına ve Allah'a dolaylı şekilde ortak koşmaya çıkacak davranışları eleştirmesine, sofinin gücü ile Tanrı'nın mutlak iradesinin birbirine karıştırılmaması yolundaki ısrarlı nasihatlerine rağmen sonuç buydu. Ancak onun bu çabaları hiçbir olumlu gelişmeye de yol açmamış değildi. Bu sayede bir din adamına, sırf üstün bilgisi ve seçkin ahlâkı yüzünden de olağanüstü bir itibar gösterilebileceği belgeleniyordu. Bilâl Hoca kendini bu yönde de yüceltiyor değildi elbette ama, hemen herkesin süzme kanaati böyleydi artık. O keramet gösterse de, göstermese de ulubir zat olarak kabul ediliyordu. Müdür'e yenilmesi başlangıçta hayal kırıklığı uyandırırken daha sonraları sergilediği direniş onu yeniden destanlaştıracaktı.

Bütün bu bakış değişimine rağmen Çaybaşı'nda pek çok dindar kişi, Keşiş Aleko'nun müslüman olduğuna inanıyordu hâlâ. İster Bilâl Hoca'nın manevi tasarrufuyla olsun, ister başka bir sebeple olsun, birçok insan bu ihtiyar papazın bir garip biçimde müslümanlığını sürdürdüğüne emindi.

Madem öyleydi, cemaat gittiğine göre neden kilisesini camiye çevirmiyordu? Daha neyi bekliyor-

du artık?.. Kendisini kınayacak bir toplumu kalmadığına göre neden o sahte İncil'i bırakıp hakiki kitaba yönelmiyordu?

Bütün bunları bir sorup geçiyordu insanlar. Kimse onu zararlı bulmuyor, fazla da önemsemiyordu. O kadar ki, bir kısım kasabalılar, hiçbir zaman susmayan çan seslerine rağmen onun varlığından bile habersiz gibiydiler.

Bozali da Keşiş Aleko'nun ve kilisesinin varlığı ile yokluğu arasında fark görmeyenlerden biriydi. Dağlarda yaşadığı için belki herkesten çok o, bu kilisenin yakınında olmuş, oralardan geçmişti ama 17 Haziran 1950 gününden önce dönüp baktığı bile olmamıştı. Sanki daha önce çan sesini hiç duymuş değildi.

Şimdi meş'um kararıyla dağdan kasabaya inerken ister istemez kilisenin önünden geçecekti. Çan sesleri kafasını kurcaladı bir an. Yolunu yarım dakika kadar uzatma bahasına merakını gidermeye karar verdiği zaman ne düşündüğünü kendisi bile bilmiyordu. Belki bu garip olayda bile kendi eylemiyle ilgili esrarlı bir yansıma hayal etmekteydi.

Az sonra kilisenin avlusuna girecek, açık kapıdan içeri bakacaktı. Kilise bomboştu. Sanki rüzgâr çanı sallıyordu. Bozali bunun mantıksızlığını ve çanın ağır bir nesne olduğunu düşünemeyecek kadar yabancıydı ortama. Garip bir gülümsemeyle geri çekilip gidecekti.

Bir süre patikada ilerledikten sonra kendince uygun bir yer seçerek sipere yatıyor ve nişan almaya hazırlanıyordu. Çok emin bir şekilde avını gözetleyebilecekti buradan. Bütün endişesi karısının ortaya çıkıp kendisini engellemeye kalkışmasıydı. Bu yüzden ona şaşırtmaca vermişti ama yine de emin değildi. Fahriye,kadınlara has esrarengiz sezgiyle şüphelenebilir, zaten yakın bir zamanda deneneceğini

bildiği eylemin bugün gerçekleşebileceğini düşünerek ortaya çıkabilirdi.

Talihsiz kadın, kocasının dağlarda yaşadığı yıllar boyunca Müdür'e ve candarmalara belli etmeden onunla görüşebilmek için çeşitli teknikler geliştirmişti. Kocasını gibi o da bir tür gerillâ hayatı yaşıyordu aslında. Sık sık nezarete alınıp bir süre mânevi baskı altında tutulmuş, ama hiçbir zaman en ufak bir bilgi vermemişti. Fakat en küçük çocuğu olan Abdullah'a hamile kaldığı zaman yaşadığı sıkıntıyı unutamıyordu. O zaman az daha dilinin altındaki sırrın düğümünü çözecek olmuştuk çünkü. Sonuna kadar direnebilmesini Allah'ın lütfu olarak görüyordu hep. Ne varki, son aylara gelindiğinde kocasının kesin kararlılığını görünce pişmanlık duyduğu da olacaktı. Keşke o sıralar Bozali'nin yakalanmasına yol açacak bir hata yapsaydı da, şimdi işleyeceği suçu ihtimâl olmaktan çıkartsaydı. Hele o hamilelik günlerindeki gözaltına alınış, ne elverişli bir fırsattı. Böyle bir durumda kocasını ele verecek bir bilgiyi ağzından kaçırdığı için kimse onu yadırgayamaz, Bozali bile kınayamazdı.

Oysa ta başından itibaren hamileliğini, Müdür'e karşı gizli bir zafer olarak görmüş, bütün çektiklerinin şaşırtıcı bir mükâfatı saymıştı. En yakınları dahil herkesten hamileliğini gizlemesine rağmen böyleydi bu; kesin bir zaferdi ona göre.

Karnı iyice büyümeye başladığı zaman yaylada olacağını düşünüyor, doğumu da orada yapacağını hesaplıyor, herhangi bir endişe duymuyordu. Ancak, hiç umulmadık bir tesadüf, olayı erkenden açığa çıkaracak, birkaç yakınından sonra Müdür'ün karısı Meryem de hamileliğini öğrenecekti.

Hiç de kötü niyeti yoktu kadıncağızın. Aksine ona acıdığı için bu bilgiyi kocasına vermişti:

"Yeter artık kadını sıkıştırdığın. Birşey söyle-

miyor. Belkide bilmiyor gerçekten... Hem şimdi hamile artık..."

Müdür afallamıştı o zaman:

"Nee? Hamile haaa?.. Hem birşey bilmiyor diyorsun hem de hamile haa?.. Kimden peydahlamış onu?"

Meryem saf saf söyleniyordu:

"A aa, kimden olacak, tövbe tövbe... Kocasından elbet."

Müdür, karısının asla anlam veremediği bir heyecanla sokulmuştu ona. Bir yandan da, burnunun kanatları hizasınca üst dudağına doğru dikine inen Hitler bıyıklarını emerek hincını bastırmaya çalışıyordu. Ercüment Bey bu bıyıkları birinci ağızdan taklit etmiş değildi. Sadece ve sadece Hitler'e benzemeyi isteyebilecek biri sayılmazdı asla. Eğer aynı bıyıkları, ülkenin o dönem en önemli adamı olan zattın burnunun altında da görmeseydi, katiyen ittihatçılık günlerindeki bıyıklarını harcamazdı. Birkaç kişi tarafından Enver Paşa'ya benzetildiğini hiç unutmuyordu Müdür Bey. En çok da bıyıklarıyla onu andırdığı söylenirdi. Ne var ki, Paşa kahramanlığın Everest tepesinden, gayya çukuruna düştüğü veya düşürüldüğü zaman Ercüment Bey'in bıyıkları yavaş yavaş hacim kaybına uğramaya başlayacaktı.

Burnu neredeyse karısının burnuna değiyordu şimdi:

"Kocasıdağda ve o hamile?.."

Meryem ancak o zaman büyük bir gaf işlediğini hissedecekti. Müdür'ün böyle bir olayı kendisine karşı korkunç bir hakaret sayacağını bilmeliydi. Ercüment Bey belki onu yakalayamadığı için hınçla doluydu ama hiç değilse kasabanın kenarına bile uğrayamadığını düşünerek bir ölçüde kendini mazur görmekteydi. Saf kadın şimdi verdiği bu masum bilginin ne kadar kötü sonuçlar doğurabileceğini sezi-

yor ve ürperiyordu.

Nitekim Müdür, karısının açıkladığı bu sırrı bir belge olarak kullanmaya kalkacak ve Fahriye'yi amansız bir sorguya çekecekti. Meryem'in yalvarmalakına rağmen iki gün aç susuz halde kadını nezarethanede tutmuş, sonunda İzzet Bey'in doğmuş ve doğabilecek bütün çocuklara beslediği engin sevgi ve merhamet sayesinde insafa gelmişti. Çocuk-suz bir insan olan muallim beyin yakarmalarından usanmasa Fahriye'yi daha günlerce tutabilirdi.

Bu olayı haber almak da Bozali'nin kanını beynine sıçratmıştı ama hemen ardından bastıran kar fırtınası yüzünden yerinde çakılı kalmıştı. Sonra da öfkesini yenecekti tabii. O zamanlar Müdür'ü vurmaması halinde yerine bir benzerinin geleceğini, onun da kendisini yakalamayı aşk edinip bunu gerçekleştirmek için karısına ve çocuklarına daha ağır eziyetler yapacağını düşünüyordu.

Şimdi durumun değiştiğini herkesten kestirme bir biçimde anlayanlardan biriydi. Dağ adamı sezgi-siyle duyduklarını toplayıp döküyor ve Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinin küçük kasaba diktatör-lüklerini bitireceğini farzediyordu. Bu dönemde Müdür katili bir kaçağın çoluk çocuğuna eziyet edilemezdi artık. Hem bu yeni çığırda İmamoğlu sülâle-sinden bir aileye haksızlık yapılabilmesinin zorluğ-u nu farkediyordu. Yörede Demokrat'lar kendi sülâle-sine dayanıyordu çünkü. Amcasının oğlu olan İhsan mahalli politikanın yeni lideri olarak, masum yakınla-rının işkence görmesini önleyebilmeliydi. Bunun ak-si düşünülemezdi.

Bozali yedi yılını dağlarda geçirmesine rağmen kasabadaki birçok insandan daha geniş bir si-yasi kültüre sahipti. İş gücü olmadığı için herkesten fazla gezebiliyordu aslında. Birkaç defa Erzurum'a, Rize'ye, Trabzon'a gitmiş, Demokrat Parti'nin iki bü-

yük mitingine de katılmıştı. Hele Trabzon'daki miting onun için müthiş bir eğlence bile olmuştu. Ne olup bittiğini görmek üzere kenardan kalabalığı izleyen İzzet Bey'i farkêtmış, iskele hamalı kıyafeti içinde yanına sokulmuştu. Muallim bey kendini tanıyamayacaktı ilk an. İnadına gözlerinin içine bakıp duruyordu. Neden sonra karşısındaki hammaın Bozali olduğunu farkedenden İzzet Bey korkudan çok şaşkınlık yaşamıştı. Ancak onun kendisine zarar veremeyeceğini biliyordu. Tuhaf bir gülümsemeyle yetinmişti.

Bozali'nin Çaybaşı çevresinde efaseneleşmesine katkısı olan olaylardan biri de buydu. Ondan sonra hemen herkes olur olmaz yerlerde Bozali'yi kılık değıştirmiş halde gördüğünü anlatacak, bunlar da Müdür'ü çileden çıkaracaktı.

Bu tür söylentiler bazan Bozali'yi mistik bir lider çizgisine kadar götürmekteydi. Çaybaşı'ndan nâdiren İstanbul'a gidip dönenlerin içinde, onun Eyüp Sultan camiinde cuma kıldığını iddia edenler bile çıkıyordu.

Zaman zaman vahşi şakalar da yapıyordu Müdür'e... Tahsildarları soyduktan sonra garip hediyeler ulaştırıyordu ona. Bir seferinde, tek sırası hariç bütün taneleri ayıklanmış bir mısır koçanı, güzelce bir mendile sarılmış halde Müdür'ün masasına bırakılmıştı. Ercüment Bey büsbütün deliye dönecekti. Ama bütün bu tür olaylardan sonra bizzat katıldığı arama ve taramalardan eli boş dönüyordu.

Fahriye'nin kocası ile herhangi bir şekilde buluştuğunu çok iyi biliyordu Müdür Bey. Bunun için zaman zaman bir dedektif gibi takibe koyulmaktan kendini alıkoyamamaktaydı. Bazan mümkün mertebe uzaktan kadının izini sürüyor, onun kendisini görmediğinden emin bulunarak peşinden gidiyordu. Başlangıçta Bozali'ye varışla noktalanacağına emin olduğu bu yolculukların sonunda akıl almaz sürpriz-

lerle karşılaşıyordu mutlaka. Kadın da sanki kendi-
siyle oynuyor, intikam alıyordu kocası gibi. Önce
onu şüphelendirmek için gerekeni yapıyordu sanki.
Sonra da maskaralık açıyordu başına. Yahut Müdür
böyle düşünüyordu.

Bir defasında sabahın erken saatlerinde Fahri-
ye'nin evden çıkmasıyla başlayan takip ikindiye ka-
dar sürmüş, sonra da olabilecek en uzak mısır tarla-
sında komikçe bitmişti. Fahriye tarlanın kenarındaki
korkuluğun üzerinden bir bez parçası söküp dönü-
yordu.

Müdür bunun müthiş bir buluş olduğunu bile
düşünmüştü o an. Belki de Bozali'ye bir işaret veri-
yordu kadın. Hemen karşısına dikilmişti:

"Ne yapıyorsun sen burda?"

Bir yandan da korkuluğun üzerinde lime lime
olmuş bez parçalarını, yankesicinin üstünü arayan
bir polis dikkatiyle aramaya koyulmuştu.

"Ne mi yapayırım? Cormedun mi?.. Uşağın
pantulini dikmek için yama kopardum..."

O devirde bir giysinin yırtığını onarmak için ip-
liğin bile zor bulunduğunu, bir parça yama için ger-
çekten buralara gelinebileceğini Müdür pekâlâ bili-
yordu ama bu işin içinde bir bit yeniği görmek daha
mantıklı gelecekti ona. Ancak bunu kadına belli et-
mek yanlış taktik olurdu. Ona inanmış görünecek ve
döner gibi yapacaktı. Bir süre sonra gene aynı nok-
tayı kontrol edip Bozali'nin işarete gelip gelmediğini
kestirmeye çalıştı. Akşam bastırıldığı için aceleyle
dönerken Fahriye'nin evine girmekte olduğunu far-
ketmiş, "belki de yanılmışım" diye düşünmüştü.

Ertesi gün de yanına üç candarma alarak
tarlanın yakınlarında pusu kurmuş ama bir sonuç
alamamıştı.

Oysa Fahriye ile Bozali arasındaki iletişimin
en emin yollarından biri sürekli korkuluklardan geçi-

yordu. Kış ayları hariç,yılın bütün zamanlarında bu gövde kurularıyla haberleşiyorlardı. Başlangıçta dağ köylerinde belirli birkaç hatırlı insanın evinde kalan Bozali karısından birşey isteyeceği zaman önceden kararlaştırılmış korkuluklarda bir değişiklik meydana getiriyor, Fahriye de mesajı alıp buluşma yerine gidiyordu.

Müdür yedi yıl boyunca bu sistemden bir kere şüphe etmiş ama sonuca gidecek kadar başarılı olmamıştı.

Fahriye, ayak burkulma olayına kadar; onon-beş günde bir gerçekleşen buluşmalar için artık işaret alamamaktaydı. Daha önce birlikte Müdür'e karşı yürüttükleri şaşırtmacalar şimdi kocası tarafından kendisine karşı daha yeni usullerle sürdürülüyordu. Bozali, intikam eylemine engel olmaması için karısını yanıltacak bir takım işaretler vermiş, onu başka yöne sevketmeye çalışmıştı. Bunların en önemlisi de, acil durum mesajıydı. Aralarındaki sözleşmeye göre Gelincik Dağı'nda büyük bir ateş yandığı zaman Varda köyünün yaslandığı sırtın arkasındaki eski ve yıkık hanın yanında buluşmaları gerekiyordu.

İşte Bozali burada hata etmişti. Yaklaşık bir yıldır oraya gitmeleri gerekmemişti hiç. Kendisine beslenen hayranlığın yaygınlaşması kadar, çok partili siyasi hayata geçişin geliştirdiği cesaret ortamı sayesinde birçok dağ köyünde elverişli hanelerde buluşuluyordu çünkü. Fahriye yine de bir ihtimal taşıyordu bu mesajın doğruluğuna. Bu yüzden de, üç ayların başından beri Ramazan'ın ilk iftarı için önemli bir hediye olarak gözüne kestirdiği tek tavuğunu boğazlayıp yanına almıştı. Ancak önce Bozali'nin Müdür'e ateş açmak için seçebileceği yerleri bir bir gezip kontrol edecek, sonra da Varda'nın yolunu tutacaktı. Yarım günlük yolunu bir iki saat uzat-

maya değerdı çünkü.

Eğer onu korkunç planının eşığındeyken bulursa tavuk, ilkiftar için harika bir ziyafet. Bozalı böyle rüşvetlerle hedefinden cıyacak adam değildi ama bir umuttu bu işte.

Islıkıaya'nın arkasında, Bozalı'den önce atını görecekti. En hafif rüzgarlarda bile uğultuyla inilti karrışımı bir ıslığı seslendiren bu kaya, üstündeki birkaç çelimsiz çam ağacıyla köprüyü neredeyse kuşbakışı görüyordu. Sadece orası değil, topu topu yüz dağınık haneden ibaret Çaybaşı, dua için birbirine iyice yaklaştırılmış iki eli andıran yamaçların oluştuğu bir avuç gibi gözler önündeydi. Suvaklı deresinin bütün vadi boyunca en dar kanala hapsolduğu yerde kurulmuştu kasaba. Çayın batı yakasını oluşturan yamacın eteklerinde daha çok Bahşı sülâlesinin evleri vardı. Bir de okul ile küçük Nahiye Müdür-lüğü binası... Doğu yamacında da İmamoğulları çoğunluktaydı. Nuh Ağa'nın babası Şeyh Ferhat Efendi'nin bizzat yaptırdığı cami de buradaydı. Kendiliğinden oluşmuş bu yerleşim düzeni, herkese göre pek olağandı ama ezan yasağıyla birlikte bazı gariplikler için için zihinleri kurcalıyordu. Bunların başında da Cami'nin ilginç kaderi gelmekteydi. İmamoğulları genellikle daha fakir olmalarına rağmen caminin onarımı ve yaşatılması gibi hizmetleri hiç yüksünmeden sürdürögelmiş, bu yönde Bahşilerin pek katkısını görmemişlerdi. Aslında bunu gururlarına da yediremiyorlardı. Ata eseri olarak bildikleri küçük ama güzel camilerine gözleri gibi bakagelmışlerdi. Zaten Bahşiler'i din konusunda hep geri duran kişiler olarak kabul etmekteydiler. Hatta biraz aşiretçi bir duyguyla onları Rum'dan dönme olmakla itham ederlerdi. Çoğu bunun gerçekte ilgisi bulunmadığını ve kendileri kadar köklü bir Türkmen şeceresine sahip olduklarını bilirdi ama gene de böyle sataşmalar-

dan zevk alırdı.

Ezan yasağı ile birlikte, büyük çoğunluğu Halkçı cephesini oluşturan Bahşiler'in dolaylı şekilde Cami'ye sahip çıkmaya kalkışmaları İmamoğlu sülâlesini yaralamıştı. Tarihi rakipleri, devleti de yanlarına almış olarak camilerinin üstüne üstüne geliyordu sanki... Bunca yıl mabedin içiyle, dışıyla; mânâsıyla, maddesiyle ilgilenmeyen kişilerin birdenbire Türkçe ezan için seferber olmasını tek kelime ile zındıklık sayıyorlardı. Ancak yapabilecekleri birşey yoktu. Karşılarındaki güç, şöyle veya böyle devletin kendisi olarak şekilleniyordu. Yaralı yüreklerle sinip kalmışlardı yıllar boyunca.

Islıkkaya'yı kendine üs olarak seçen Bozali, bu avuç içi kadar küçük gördüğü kasabaya bakarken kendi özel kininin yanına İmamoğlu Bahşiler çekişmesinin yansımalarını da hayal meyal oturtuyordu şüphesiz.

Fahriye'nin yaklaştığından habersiz, Müdür'ün ortaya çıkmasını bekleyen Bozali nihayet aradığı fırsatı bulduğu zaman garip bir şaşkınlık yaşayacaktı. Her zaman ciddi ve kararlı bir adam olarak gördüğü Ercüment Bey nedense dalgın adımlarla yürüyor, köprü'nün üstüne geldiğinde sulara bakmaya koyuluyordu. Bozali biran kaderinin Müdür'e azizlik yaptığını düşünenecekti. Bunca yıllık zalim, suçlarının kurbanı olmaya kendi ayağıyla gelmişti sanki. Yoksa Ramazan mı onu tuhafılaştırmıştı?.. Sabahın bu saatlerinde oruç kafasına vurmuş olamazdı ki... Hem, Müdür'ün gerçekten oruç tuttuğuna da inanmıyordu Bozali. Yıllardır tutar görünüyordu ama gizli gizli yediğine inananların arasındaydı. Belki, uygulamalarından duyulan hınç böyle düşündürüyordu. Belki de Bozali oruçlu bir adama kıymayı herşeye rağmen yüreğine sindiremediği için, kendini böyle inanmaya mahkum hissediyordu. (İzzet Bey'e göre ise Müdür'ün

Ramazan günü gizli gizli yemek yediğini iddia edenlerin hiçbir delili yoktu. Kendisi de buna şahit olmamıştı.)

Bozali hiç acele de etmiyordu. Yavaş yavaş kayanın ucuna doğru uzanıp tüfeğini hazırladı. Şöyle veya böyle hedefine bu derece kolaylıkla ulaşmakta oluşu, kararının doğruluğuna bir kere daha inandırıyordu onu. Bu iş, Allah'ın emirlerine aykırı olsa Müdür, böyle kendi ayağıyla tıpış tıpış gelir miydi hiç?

Bu güvenin ona kaybettirdiği zaman kaderin başka bir cilvesini sahneleştirecek, tam tetiği çekeceği anda Fahriye kocasına can havliyle bağıracaktı:

"Etma heriiiiif!"

Ancak tetik çekilmişti. Fahriye olduğu yerden köprüyü görmeye, Müdür'ün vurulup vurulmadığını anlamaya çalışırken Bozali hışımla yanına gelmişti. Bu arada başı açılmış, beyaza yakın sarılıktaki saçları güneş altında yaldızlanırken vahşi olmaktan çok komik bir aceleciliğe yakalanmış gibiydi. Zaten dış görünüşü itibariyle bir eşkiyadan çok kasaba soytarısına benzerdi. Hiçbirşey söylemeden tokatlamaya başlayacaktı karısını. Şüphesiz bu vuruşların hedefi ürkütmekten ibaretti. Talihsiz kadın yediği darbeler ağır bile olsa yanmayacak, Müdür'ün akibetini meraktan başka birşey düşünemeyecek durumdaydı.

Fahriye, Müdür'ü kurtardığını bilmiyordu henüz. Gerçekten de kurşun Ercüment Bey'in kulağını üstten sıyrıp geçmiş, o esnada nasılsa en değerli şapkası kafasından uçup dereye düşmüştü.

Bozali vargücüyle bağıracaktı.

"Defol mendebur...."

"Yapma herif... Bitti artuk... Seçimi kaybettirler..."

"Defol dedum!"

Fahriye çaresizce çırpınıp söyleniyor, "af çıkacak" diyor du. Bozali ise bu sefer daha bir öfkelenip, daha sert vuracakmış gibi yapıyor ama kıyamıyordu fazlaca:

"Sus mendebur kari... Beş senedur bu zamani kolladum...."

*

Olaydan birkaç dakika önce Müdür'le tavla oynayan ve 50 yenen İzzet Bey ahababının halini Bozali kadar yadırgamıştı. Onu ilkdefa hüzünlü görüyordu. Bunun az önce biten oyun yenilgisiyle bir ilgisi olamazdı. Çünkü daha önce de birçok defalar yenmişti onu... Seçimleri kaybettikten sonra buradan sürgün edilme ihtimâli de böyle bir değişime yol açamazdı. Bir kere onuru buna engeldi...Yılgın olsa bile öyle görünmekten kaçınacak yapıdaydı. Kaldı ki, seçimlerin üzerinden bir ay geçmiş, kendisi açısından beklenebilecek bütün olumsuzluklara hazırlanmıştı.

Onu neyin hüzünlendirebileceği konusu İzzet Bey için de muammaydı. Kasabada kendisine en yakın kişi bile bu değişime şaşıtına göre Bozali'nin bir anlam vermesi mümkün değildi.

Gerçi İzzet Bey Müdür'le çok uyumlu bir dost da sayılmazdı. Birçok davranışını tasvip etmiyordu. Ancak yine de, kendini yalnız bir aydın hissettiği bu kasabada dünya halinden konuşabileceği tek adam oydu.

Çoğu zaman Müdür'ü sevip sevmediğini kendisine sormuştu.

Bu soruyu kolay kolay evetleyemiyordu. Onu ilginç bulduğu kesindi ama sevimli görmezdi. Pek saygı da duymuyordu; çünkü, kendisinin ondan önemli bir adam olduğundan şüphesi yoktu.

"Belki de ben Müdür'ün içinde gizli kalmış bir iki iyi özelliği geliştirmek için çaba sarfediyordum." diyordu İzzet Bey.

Bu niyet ve gayretine rağmen kendisi de itiraf ediyordu ki, ahababında önemli bir değişiklik sağlayamamış, sadece şiddetini bastırdığı anlar olmuştu.

Her zaman olayların üzerine kararlılıkla giden, karşılaştığı meselelere yorulmaz ve yılmaz bir tavırla direnen Müdür'ü neyin hüznlendirdiğini anlamak için sorduğu bir iki soruya muhatabı kesin red ifadesiyle cevap vermiş, birşeyi olmadığını söylemişti. Bunu zihninde tartışmanın anlamı yoktu. Onu uzaktan izlemek daha önemliydi o an. Nitekim "Ben şöyle bir dolaşacağım" diyen Müdür'ün arkasından bir süre meraklıca bakıp sokağa çıkacaktı.

Ercüment Bey dalgınca gezinmişti bir süre. Belki de kızı ile ilgili söylentiler yüzünden böyle bir durgunluğa yakalanmıştı. Neden sonra ayakları onu köprüye doğru çekti. Bir ara 1012 yaşlarında iki çocukla karşılaşacak, onların geçmişten gelen ürküntüyle yön değiştirip gerisin geri gitmelerine şaşacaktı bir an. Aslında çocuklara korku veren biri olduğunu bilir; hatta, tatsız da olsa, bunun gerekliliğine inanırdı. Çünkü Müdür'e göre, çocukların gözünde devlet bizzat kendisiydi. Üstelik doğrudu bu. Ondan korkmak, devleti ciddiye almak demekti. İşin bu yanına baktığı zaman, çocukların gözünde öcü durumunda bulunmayı, görevini yapmış olmanın bir belgesi saymıştı. Oysa, normal şartlarda çocukları seven biri olarak görürdü kendini. Birkaç yıl önce Bilâl Hoca'nın değirmende çocuklara gizlice Kur'an okutmaya başladığını öğrenince yürüttüğü sindirme kampanyasına rağmen böyleydi bu. Onları kovalıyor, tehdit ediyor, ama bu yaptıklarının sorumlusu olarak da Bilâl Hoca'yı görüyordu.

Köprüde durup bir süre dalgın dalgın sulara

bakan Müdür, songünlerin en büyük sürpriziydi İzzet Bey için. Bir fırtına vardı

içinde ama neydi?.. Hayli zaman kendi haline bırakıp köşede beklemiş, kurşun sesiyle ok gibi fırlamıştı yerinden. Bu an zihninden geçen ilk düşünce Bozali'ninkileri andırıyordu. Müdür'ü sanki kaderi oraya sürüklemişti. Kendisi bile bilmiyordu neden gittiğini, neden hüzünlendiğini... Kızına yakıştırılan dedikoduların sebep teşkil edebileceğini kabule yanaşmıyordu hiç. İzzet Bey koşması gereken ikiyüz metrelik mesafe içinde onun mutlaka ölü veya ağır yaralı olduğunu düşünüyor, büyük bir belânin eşiğinde bulunma duygusuyla yüreğinin sıkışmasından sağlığı adına da ürküyordu bir yandan.

Müdür, köprüde yere yatarak korkulukları siper almış halde tabancasını çekerken İzzet Bey nefes nefese yanına eğilecekti:

"Birşeyin var mı?"

"Yok... İyiyim..."

Ercüment Bey korkmuş görünmüyordu. Şimdi, az önceki hüzünlü adam gitmiş, İzzet Bey'in ifadesiyle "ittihatçı fedai" ortaya çıkıvermişti. O kimliği içinde, en küçük görevler için en büyük riskleri göze alabilir, derinliği olmayan kavramlara bile kutsal değerler atfedebilir, onlar için canını ortaya koyabilirdi.

Bir ara, belli bir sese kulak kabartır gibi olan Müdür İzzet Bey'i meraklandıracaktı:

"Nedir bu kemeçe sesi?"

İzzet Bey, sorunun cevabını bilip de tatsız bulunduğu için tereddüt geçirenlerin tedirginliğiyle bakışlarını kaçıracaktı.

"Ne oluyor?" diye dikleniyordu Müdür Bey.

"Duymuşsundur Müdür bey. Bayram'ın ahdı vardı... Seçimi kazanırlarsa hiç ara vermeden sabahdan akşama kadar kemeçe çalacaktı..."

Müdür çatık kaşla bir an olayı muhakeme et-

tikten sonra yamaca doğru bakarak söyleniyordu:

"Seçimin üzerinden ay geçti, nerdeydi şimdiye kadar?"

Bu soru, hem özü, hem edasıyla gösteriyordu ki Müdür büsbütün kendine gelmiş, kısa bir süre önceki zaaf dönemini aşmıştı.

"Parmağı dolama olmuştu." dedi İzzet Bey.

Müdür abartmasız bir hınçla içini çekiyor, hatırladığını mi mikle belirterek kafasını sallıyordu.

*

Bilâl Hoca pencereye gelip açana kadar nefes nefese kalmıştı. Karısının ölümünden beri kasabaya inmeyen hocanın iki gündür hasta yattığını da bilen yoktu. Ercüment Bey'in Nahiye Müdürü olarak Çaybaşı'na geldiği günden bu yana defalarca gözaltına alınan, türlü eziyetler gören Bilâl Hoca ile görüşmek bile tehlikeliydi. Belki de onun için hastalığını dahi kimseye haber vermiyordu. Kendisini ziyarete gelenlerin, Kur'an okumak veya yeni doğan çocuklarının kulağına ezan okutturmak gibi maksatlar taşıdığı iddiasıyla soruşturma geçirmelerini istemezdi. Mavzerin sesiniduyorsa yine yatağından çıkacağı yoktu şüphesiz.

Köprünün üstünde Müdür'le İzzet Bey'i görünce ne olup bittiğini az çok anlamıştı. Ardından Şahin ve Dursun'un da oraya doğru koştuğunu görecekti. Bu durum onu daha da endişelendiriyordu. Bahşi sülâlesinin lideri durumunda bulunan Şahin Ağa ile küçük oğlu Dursun'un kasabadaki ileri halkçılardan olması, mavzer sesinin ardında siyasi bir konunun bulunma ihtimalini güçlendirmekteydi. Kaygıyla yamaçlara doğru göz gezdirirken Kemençeci Bayram'ın karısı Ayşe'yi farkedecekti. Kadın bir yandan telaşla hocanın evine yaklaşırken, bir yandan da pe-

şinden ağlayıp koşan oğlunu korkutarak geri çevirmeye çalışmaktaydı. Arada bir yere eğilerek taş alıp atacakmış gibi yapıyor, ama henüz altı yaşını doldurmamış bulunan Sedat bir an gerilese bile, ağlamayı kesmeden annesini izlemeyi sürdürüyordu. Oğluyla uğraşırken zaman zaman arkası dönük halde de yürüdüğü için Bilâl Hoca'nın evine ne kadar yaklaştığını tam bilemiyordu. Bu yüzen de Hoca'nın sesi bir an şaşırtacaktı onu.

"Ne oluyor bacı?"

Ayşe bir süre duruma uyum sağlamak için bekleyip bakındıktan sonra omuzlarını kaldırıp kesin birşey bilmediğini belirterek köprüye dönerken kendi sıkıntısını yansıtabilmenin acelesi içinde görünüyordu.

"Bozali dağdan inmiş dediler ama..."

Bilâl Hoca dikkatlenip gözlerini oğuşturmuştu. Sonra da uzunca bir süre öksürecekti. Ayşe pence-reye yaklaşıyordu.

"Bizum herif delirdi hocaefendi... Bi kisir inek var o da çıkacak elden..."

Bilâl bir an şaşmış kalmıştı...

"Niye?"

"Akşama kadar araluksuz kemeñçe çalacakmış... Olmasa ineği verecek... Sen durdursan... Seni dinler hocaefendi."

Bilâl yeniden öksürük nöbetine tutulmuştu. Ayşe söylediğine pişman gibiydi şimdi. Bu arada çocuk ağlaya ağlaya annesinin yanına sokulmuştu:

"Nesi var?" diye sordu Bilâl Hoca.

Ayşe, gerçeği söylemekte zorlanacaktı. Günlere, karınları doymuş değildi. Öteden beriden bulduğu birer avuç mısır ununu çoğaltmak için fındık kabuğu döverek eliyor ve tekneye katıyordu.

Bir an içini çekip mırıldandı:

"O hep ağlar hocaefendi..."

Ayşe çocuğun kolundan tutup zorla götürmeye koyulurken Bilâl Hoca yeniden öksürmeye başlıyacaktı. Nöbet bitince bağırırdı:

"Sedat... Sedat..."

Ayşe, oğlundan önce dönmüştü Hoca'ya:

"Buyur hocaefendi."

"Çocuğu göndersene kapıya..."

"Bi şey mi var?"

"Gönder bir dakika."

Ayşe tereddüt ederken Bilâl Hoca çocuğa seslendi yeniden:

"Gel yavrum."

Az sonra çeyrek mısır ekmeğini çocuğun eline tutuşturan Bilâl Hoca öksürerek geri çekilirken Ayşe minnet ve utanış içinde kekeliyordu.

"Ama hocaefendi. Sen... Şey..."

"Kızım Ramazan başlıyor diye millet getiriyor ama benim yiyecek halim yok...."

"Allah razı olsun hocaefendi."

"Cümlemizden..."

Hoca kapıyı kapattıktan sonra Sedat hemen ekmeği ısaracak, annesi tahmin ettiği bu davranışa erkenden müdahale edecekti. Ekmeği elinden alıp küçük bir parça kopardı ve çocuğun eline tutuşturup ötekini peştemalının altına gizleyerek yürümeye başladı. Çocuk büyük bir iştahla yeniden ısırırken yerinde kalakalmıştı. Ayşe elinden çekerek hızla yürüttü onu. İnek gidecekti belki ama, hiç değilse bir günlük kuru ekmekleri olmuştu. Buna da şükür diye geçiriyordu içinden. Hatta Hocaefendinin keramet gösterdiğine inanıyordu.

★

Çaybaşı ve çevresi yaklaşık iki yüzyıldan beri iki büyük sülâlenin çekişme ve rekabet alanı olagel-

mişti. İmamoğlu ve Bahşi sülâleleri, soyadı kanunundan önce de aynı olan bu ünvanlar altında yan yana 1946 yılına girerken, en az yüzellişer hanelik toplamların gururuyla birbirlerine karşı dengede yaşıyorlardı.

Zaman zaman, büyük kalabalıklar halinde çatışan ama hiçbir zaman cinayete kalkışmayan iki tarafın genellikle iyi geçindiği muhakkaktı. Büyükler arasındaki saygılı ilişkiler, her zaman gençlerin ölçüsüz davranışlarına set çekebiliyordu.

Bahşiler'den olan İzzet Bey, Ağa tâbir edilen sülâle büyüklerinin her iki taraf gençleri üzerinde eşit derecede otorite ve itibar sahibi bulunduklarını, bizzat kendi delikanlılık döneminin hatırasıyla nakle-di-yordu.

Yine bu köprünün üzerindeydi olay. İmamoğullarından bir gurup genç, aralarında İzzet Bey'in de bulunduğu Bahşiler'le kapışmıştı. Şahin Ağa'nın babası İkrâm Ağa, seksen yaşın çökeltisini inkâr eden bir sürat ve hışımla yetişip önce kendilerinden olan gençlere bastonuyla girişiyordu. Sonra da İmamoğullarının haşarı delikanlılarına kıyasıyla vururken hiç kimseden ses çıkmıyordu.

Sülâlelerin, özellikle gençler arasındaki çekişmelerinde hep böyle olmuştu. Büyükler, hangi taraftan olursa olsun eşit ölçüde saygı görmekteydiler. Bununla birlikte yarış amansız bir şekilde devam ediyordu. Hemen her meselede birbirlerinden farklı görüş ve konum alan bu iki sülâle arasında kız alış-verişi de pek olmuyordu artık. Bir taraftan herhangi bir kasabalı, öteki taraftan birine mülk satamazdı. Böyle birşey her iki sülâle için de ihanet sayılırdı. Karşı sülâleden bir hane İstanbul veya Ankara'ya göçecek ols; beri taraf için için sevinir, kendi cephesinin bir hane daha çoğaldığını düşünürdü.

Bu, liderlik kavgasıydı bir bakıma. Sanki bey-

likler döneminin kalıtımıyla içgüdüler yaşıyordu bu tutkuyu. Köyleriyle beraber bu kasaba iki sülâleye dar geliyordu. Başka bir tarafa doğru genişleyemeyecekleri için ancak birbirleri aleyhine büyüyebilirlerdi. Esasen büyümeyi henüz boyut ve rakam değerlerinin içinde başlayıp biten bir vakıa olarak görmekten ileri gidebilecek durumda değillerdi. Yüzlerce yıl boyunca, en kötü zamanlarda ve en düşük kültür hareketliliğinin yaşandığı dönemlerde bile hayatın bilgi ve duygu cephesini bir şekilde zenginleştiren minber ve post yoktu artık. Ne hocalar halkı cezbedebilecek vaazlarda bulunabiliyordu, ne de şeyhlerin sohbeti yaygındı. Eski çağların en olumsuz dilimlerinde bile hiç değilse kulak yoluyla beslenen zihin ve yürekler, şimdi büsbütün kaynaksız düşmüştü. Okul ve öğretmen hem nadirdi, hem öcü. Maddi fukaralığı gölgede bırakan kültür fukaralığı; Çaybaşı'nın iki büyük sülâlesi arasındaki rekabete, en basit bir sosyal gelişme boyutu kazandırmaya engeldi. Orta Asya bozkırlarının vahşi bağımsızlık dalganışlarını da andırmıyordu bu çekişme. Öyle yalın bir didişme değildi çünkü... Mertlik, yiğitlik, dürüstlük gibi özelliklerin hâlâ; renk renk, çizgi çizgi, geçmişi çağrıştırdığı muhakkaktı ama, mücadelenin genel değerlendirmesinde kötü huyların payı ağır basıyordu. Korkunç dedikodu vardı, iftira diz boyuydu. İlkel kabile savaşlarının tanık olmadığı entrika mantığı en sık örneklerle hayata giriyor, hile her fırsatta denebiliyordu.

Bahşilerle İmamoğulları arasındaki bu rekabetin en uzak geçmişten kopup gelen iyi veya kötü birkaç uzantısı, soylu bir mücadele ortamı oluşturmaya yetmemekteydi. Ani bir yabancılaşma yaşamadığı halde bu toplum kendi kendisi olmaktan uzaklaşmış ama henüz başka birşey de olmamıştı. Bir caminin kiliseye dönüşmesi, veya bir kilisenin cami halini al-

ması gibi bir değişim değildi son yüzyıl içinde aybaşı'nın geçirdiği... Olsa olsa; yırtılan bir bey çadırının çürümüş parçalarından yapılma korkuluklar galerisiydi bu manzara.

1946'da Demokrat Parti'nin kuruluşu iki sülale arasındaki rekabete yeni bir renk ve gerilim getirmişti. İmamoğlu sülâlesi belki de en önemli sebep olarak, Bahşilerin Halk Parti'si içinde söz sahibi bulunmalarına dayanarak beri tarafta saf tutmuşlardı. Üstelik onların firesi de yoktu. Karşı tarafa nazaran daha sıkı bağlarla birbirine bağlı olan İmamoğulları, en yaşlıları Nuh Ağa'nın etrafında kenetlenmiş, içinde yer aldıkları hareketin siyasi anlamını da fazla kurcalamadan Bahşileri yenmeye karar vermişlerdi. Buna karşılık, daha müreffeh bir ortalamaya sahip bulunan beri taraf içinde özölmeler olmuştu zaman zaman. Kasabanın okumuş insanlarının çoğu Bahşilerdendi ve onlar hemen hemen istisnasız halkçıydılar. Ancak bu sülâlenin özellikle köy kesimlerindeki haneleri; hem daha fakir, hem daha dindar insanları barındırıyordu ve onlar, aşiret duygusunun baskısına rağmen halkçılığı inançlarıyla bağdaştıramıyorlardı. Bu yüzden 1950 seçimlerinde İmamoğulları umduklarından daha parlak bir sonuç alabilmişlerdi. Belki aybaşı'nda ilk defa siyasi kanaatler ve inançlar; bu iki sülâle arasındaki ilişkilerde rol oynamaya başlıyor; bir yandan çekiőmeyi körüklerken bir yandan özölmeyi, hatta kendi kesiminden koparken karşı tarafla kaynaşmayı gündeme getiriyordu.

Bunu aybaşı'nın kahvelerinde de görmek mümkündü. 1946'ya gelirken kasabada mevcut iki kahvehane, iki cepheye dönüşmekteydi. İmamoğulları birinde, Bahşiler ötekinde otururdu sürekli... Birbirlerinin kahvelerine uğramazlardı. Oysa seçime yakın ve seçimden sonra bu kesin bölünme önemli bir sarsıntı yaşamaya başlayacaktı. Bahşiler'in köy-

lerde oturanları çoğunluk itibariyle demokratlarla ve İmamoğulları ile beraberdi artık.

★

İmamoğulları'nın kahvesinde üç saatten beri kemeñçe çalmaya devam eden Bayram terden su kesilmişti. Dolamalı parmağında hâlâ sargı vardı ve bezi üstünde yer yer kan sızıntıları görülüyordu. Yanında oturan Ali, Bayram'ın iddialaştığı Sami'ye ters ters bakarak mendilini çıkarıyor, kemeñcecinin alnındaki terleri siliyordu. Bayram çalmaya ara vermeyecekti.

Küçücük kahvenin ocak yakınındaki genişçe patron masasının üzerinde ise başka bir faaliyet vardı. Nail, Nahiye Müdürü'nün seçim öfkesiyle tekmelediği kocaman radyoyu tamire çalışmaktaydı. Nuh Ağa ile İhsan da yoğun bir merak ve heyecan içinde onu izliyor, bazan umutsuzluklarını birbirlerinin gözlerinde paylaşıyorlardı. Nail ise bir dilsizdi sanki. Dünyanın en önemli işini görmek üzereymiş-çeşine titizlik içinde; ağır ağır, heyecansız ama pürdikkat çalışıp duruyordu.

Bir denetçi gibi Bayram'ın yanında oturan Sami de zaman zaman radyo tamirine göz atıyor, bazan yerinden kalkıp bakıyor, sonra da alaylı alaylı gülümsüyordu. Ona göre bu radyo çalışmazdı, çalışmayacaktı.

Böyle bir anda genç Fuat koşarak kahveden içeri girmişti:

"Çizme'yi vurdiler..."

Kahvedekiler endişeyle Fuat'a dönmüşlerdi. Çünkü Çizme onların dilinde Nahiye Müdürünün tek adıydı. Bayram da affallamış halde onlara dönerken eli yavaşlıyor, kemeñçe baygınlaşmaya başlıyordu. Birkaçı kaygıyla yavaşça kalkarken Nuh ve İhsan

birbirlerinin bakışlarında yorum arıyordu. Az sonra Ali'nin açıklamasını duyacak ve hepsi dalgınca tasdik edecekti.

"Deminki ses oymuş demek."

Başkası için böyle bir haber gelseydi herhalde bu tereddüt yaşanmayacaktı. Nahiye müdürünün vurulmuş olması, ister istemez kendilerinde sorumluluk payı aratacak bir olaydı. Olur olmaz sebeplerle insanları nezarete tikan, herhangi bir vaka sonrasında akla en son gelebilecek muhtemel sanıkları bile fütursuzca tutuklayan Çizme'ye sıkılmış kurşun için kimbilir kendilerine neler yapıldı? Demokrat Parti'nin seçimi kazanmış olması bu kaygıyı ortadan kaldıracak iklimi henüz Çaybaşı'na ulaştırabilmiş değildi. Nedense değişen birşey yoktu şimdilik. Bir ay geçmesine rağmen Çizme'nin başka bir yere tayin edilmeyişi, üstüne üstlük hiç birşey olmamış gibi icraatını sürdürmesi derin bir yılgınlıkta suskunlaştırıyordu onları.

★

Müdür, köprüde, İzzet Bey'in şaşkın bakışları arasında zaten pırıl pırıl duran çizmelerini silmekteydi. Şahin ve Dursun da izzet kadar şaşkınca onu izlerken arada birbirlerine bakınarak aslında yabancı olmadıkları bu davranışa hâlâ anlam veremeyişi ifadeleştiriyorlardı. İzzet Bey çıkışmıştı bir an:

"Yani Müdür Bey, millet sana Çizme demekte haksız değil... Az daha vuruluyordun... Şu yaptığın işe bak... Kulağın da kanıyor üstelik."

Müdür, İzzet'e ters ters bakarak ayağa kalkacaktı. Koluna wgmirmek isteyen muallim beye engel olarak yürümeye başlamıştı. İzzet ve Şahin iki yanından, Dursun ise arkasından onu takip ederken imamoğullarının kahvesinden çıkanlar da yaklaş-

maktaydı. Müdür onları farkedince yüzünü asacak, olanca ciddiyetine bürünecek, İzzet Bey'in tahmin yürütmesini bile duymayacaktı:

"Bozali'nin işi bu ama....."

Kahveden gelenlerin en önünde İhsan vardı.

"Geçmiş olsun müdür bey."

Müdür böyle bir temenniyle karşılaşmaktan rahatsız olmuştu. Doğrusu o an İzzet Bey de, ötekiler gibi Demokratlara öfkeyle dolu idiler. Bir an duraklayıp cevap vermeden geçeceklerdi. İhsan ve yanındakiler Müdür'ün arkasından endişeyle bir süre bakıyorlardı. Bu olaydan ötürü başlarına birşeyler gelebileceğini hissediyor, Bozali ile ilgili henüz tahminden ileri gitmeyen bilgileri de huzursuzluklarını gidermeye yetmiyordu.

Birkaç metre sonra İzzet Bey, ikinci kurşunun gelebileceği yönü tahmin etmeye çalışarak Müdür'ün sağ yanına geçmişti. Bozali'nin kendisini vurmaktan kaçınacağını düşündüğü için böyle davranıyordu. Ancak birkaç adım sonra "Ya bir aksilik olursa" diye için için ürperecekti. Belki de bu yüzden kendine cesaret vermek için söylenecekti:

"Beş gözle parti heyetini bekliyorlar."

Neden "dört göz" değil de "beş göz" deme ihtiyacını duyduğunu İzzet Bey de bilmiyordu muhakkak. Müdür bir hayli geç, ona dönecekti.

"Ne heyeti?"

"Seçimi kazanalı beri her tarafa gidiyormuş bu heyet. Mühendis filan varmış içinde... Güya yatırım alanlarını filan tesbit ediyorlar... Hükümete rapor vereceklermiş... Buraya da baraj yapılacakmış onlara sorarsan..."

"Tabii canım... Baraj dediğin boyacı küpü zaten... Hıh...Ne cahil millet... Meydanlarda atılan palavralara nasıl da inanyorlar.... Peh..."

1948 model amerikan araba sahilden yukarı kıvrıldığı andan itibaren arazi şartlarında zorlanan bir çıtkırıldım gibiydi. Parti il teşkilâtının genç üyelerden oluşan heyeti, birkaç kilometreden sonra, şimdiye kadar yaptıkları bu tür yolculukların en zorunu yaşayacaklarından emindiler. Yol kenarlarında arada bir rastladıkları köylülerin meraklı bakışlarını yadırgamazken, yirminci yüzyılın tam ortasında böyle kötü bir nahiye ve yayla yolunun varlığına inanamaz gibiydiler. Tabii buradan bile kendi siyasi hareketlerinin lehine, Halk Parti'nin aleyhine yeni bir propaganda malzemesi çıkarma fikri, beşinin de zihinlerinde hemen filizlenmeye başlayacaktı.

Sürücü Mürsel söylenip duruyordu:

"Çaybaşı'nın neden ortaçağda kaldığı belli. Böyle yolu olan bir yere ne gider, ne ulaşır ki."

Kamil de onu tasdik ediyordu:

"Böyle bir kasabada ne tür yatırım yapılabilceğini incelemeye gerer yok... Geri dönüp rapor yazalım. Burası acele yol istiyor..."

İsa ve Metin gülümseyerek onu onaylarken Recep kaş çatıyordu biraz:

"Böyle gıcır bir arabayla bu yola girmek biraz tuhaf değilmi?.. Paşa'nın lüks tirenini alay konusu etik seçim boyunca... Biz ne yapıyoruz?.. Fukaranın ayağına Amerikan saltanatıyla gidiyoruz. Bir de yolu beğenmiyoruz... Biz adam olmayız... Farkımız yok birbirimizden..."

"Aaa, hop hop." diye çıkıştı İsa;"Ne yani, kağıyla mı gidecektik?"

"Daha namuslu olurdu."

Metin de buna itiraz ediyordu:

"Daha namuslu değil, daha bolşevikçe olurdu."

Uzun süredir söze karışmayan Mürsel bir çukurda arabanın en küçük vidasına kadar titremesinin ardından küfürü basmıştı. Derenin en dar vadiye sıkıştığı bölümlerden birindeydiler. İki yanlarından neredeyse doksan derece diklikte kayamsı yamaçlar yükseliyor, daha doğrusu yükselmiyor da üzerlerine kapaklanacakmış görüntüsü veriyordu. Mürsel endişeyle mırıldanmıştı:

"Meşhur Bozali'nin niye yakalanamadığı şimdi anlaşıldı. Buralara kertenkele bile çıkamaz."

Şakalaşmalar hızla ilerliyor ama amerikan araba, ip üzerinde yürümeye çalışan bir kara domuz gibi gülünç yavaşlıkla uzun yolu eksiltirmede zorlanıyordu.

*

Bozali yamaçta hâlâ karısıyla dalaşıp durmaktaydı. Can havliyle direnen Fahriye, yıllardır beklediği fırsatın kin yüzünden heba edilmesini önlemek için canını tehlikeye atıyordu. Gözünü kan bürüyen Bozali'nin sözden anlaması mümkün değildi. Fahriye'nin boğazını sıkarak bağııyordu:

"Defol mendebur... Defol dedum!.. Birine haber vereyim dema.

Yoksa Bilâl Hoca bile şefaata etsa acımam, boğarum..."

Fahriye güçlükle kendini bir çalılığın ardına atarken Bozali biraz ileride bıraktığı atına koşup atlayarak uzaklaşıyordu.

"Tavuğı al bari!" diye bağıran Fahriye bir an içinden sonşansını kullandığını geçirmişti. Böyle bir anda, hediye tenezzül etmemesi ağırlıklı ihtimâldi. Yok eğer dönerse, bir iki sözdaha kaldırabilirdi durum. Ama ne söyleyecekti? Daha bunu düşünmeden, küçük ihtimâlin gerçekleştiğini görüp şaşmıştı. Bozali hışımla yanına doğru geliyordu. Aaa, o

da nesi? Yılların eşkiyası, atının hızını kesmeden, olağanüstü bir çeviklikle yere sarkarak tavuğu kapıyor ve dönüp gerisin geri kanatlanıyordu.

Oysa Fahriye, bu hediye kabul etmesi halinde belli belirsiz bir yumuşama sergileyeceğine emindi. Kocasını iyi tanıyordu. Bu adam ya "Tavuğun gözüne girsin." diye söylenip arkasına bakmadan hışımla giderdi; yahut yavaşça döner, dudaklarını ısırarak uzunca bir süre bakarken hediye kabul etmekle lütufta bulunduğunu düşündürtecek çizgiler sergilerdi.

İkisini de yapmamıştı. Talihsiz kadın yıllardır dağlarda yaşayan kocasını sanki şimdi kaybetmişti. Hıçkırıklar içinde kalkıp aşağıya doğru koşmaya başladığı zaman tek umudu vardı. Bilâl Hoca'nın Bozali'yi ikna edebileceğine inanıyordu ama bunu ondan bizzat isteyemezdi. Bir aracı bulmalıydı.

Köprüden uzaklaşıp kahveye yönelenlere nefes nefese yetişen Fahriye kısıkcıca sesleniyordu:

"Fuat... Fuat..."

Fuat teyzesinin yanına koşarken İhsan da onlara dönmüştü.

"Ne oldu teyze?"

"Sorma."

Bu sırada İhsan da yanlarına sokulmuştu. Fahriye hâlâ nefes nefese yamaca doğru bakarak mırıldanıyordu:

"Vuracak... İlle vuracağım diye tutturdu...."

Böylece en azından demokrat kanat için tetiğin sahibi tahmin konusu olmaktan çıkıyor, kesinlik kazanıyordu.

*

Aynı dakikalarda Deli Hafız elindeki eski bir fötr şapkayı direksiyon gibi tutarak motor sesi takli-

diyle kasabanın aşığısında تنها bir patikanın kıvrımlarını dönmekteydi. Nail'in kızkardeşi Mine ile Emel de aynı patikada ağır adımlarla ilerlerken ne-Bozali'nin estirdiği dehşet havasından haberliydiler, ne de uzaklardan gelen kemençe sesinin anlamını biliyorlardı. Çevrede düşün olmadığını bildikleri için kemençe bir an zihinlerini kurcalamış ama üzerinde pek durmamışlardı.

Az sonra Ahmet'le karşılaşacaklardı. Artık yakınları ve hocası hariç herkesin Deli Hafız dediği genç adamın ani firenle duran araba taklidi yapması onları şaşırtmıyordu. Ancak Emel'in yüzünde ansızın çizgileşen ifadenin derin bir sevgiyi titreştirdiğini farkedenden Mine eski bir bağlantıyı hüznle hatırlayacaktı... Birkaç yıl önceki korkunç bir olayın delirttiği genç Hafız'ı o an derin bir âşık heyecanı içinde görmek, Mine için önemli bir soru işaretiydi. Oysa bu ifade başka bir gözle daha değişik de yorumlanabilirdi.

Hafız bir sevgiliye mi bakıyordu, bir zavallıya mı?.. Babasının kötülüğüne veya cahilliğine karşılık bu kızın iyi niyetinin ortaya koyduğu çelişkideki cilveye mi dikkat çekiyordu? Çok kimseye göre cinlerle içli dışlı olan bu genç adam, o görünmez yoldaşlarına "Bakın, bu kız aslında iyi bir insan ama o tuhaf babanın elinde kimbilir ne olacak?" diye dert mi yanıyordu?

Çok nâdir karşılaştığı bu genç, saf ve güzel kıza yönelttiği bakışlar eskiden beri konuşulurdu Çaybaşı'nda. Herkes bilirdi ki, Ahmet, Deli Hafız olmadan önce, erginliğe erdiği günlerde bile kadın veya kızlarla konuşurken başını önüne eğdi sürekli. Onda ki utangaçlığı, kızlarınkinden daha yaman bulurlardı. Eskiler ise göz zinası konusunda Bilâl Hoca'nın telkinlerinin meydana getirdiği etkiye bağlardı bu tavrını. Böyle biri delirdikten sonranasıl ve

niçin değişmişti? Müdür'ün kızına arzuyla baktığına inanabilen çok az insan vardı. Ama yorumların ardı arkası gelmiyordu. Kendisini delirttiği için kızına bir şeyler yaparak Müdür'den intikam alacağını düşünenler bile çıkıyor, böyle bir yorumun Deliyi akıllı yerine koymak demek olacağı yolundaki itirazlara rağmen tezlerinde ısrar ediyorlardı. Beri yanda, azbuçuk tasavvuf bilgisi olanlar işi başka bir iddiaya götürüyorlardı:

"O deli değil, veli... Kıza Allah aşkıyla bakıyor. Manen tasarruf altına alıyor onu. Göreceksiniz, Müdür'ün kızı babasının tam tersine, çok dindar biri olacak."

Bütün bu tarz söylentilerden az çok haberdar olan Emel şimdi Hafız'ın bakışlarına ne anlam vereceğini bilemiyordu. Uzunca bir tereddütten sonra yürüyüp ilerlerken onunla bir kere daha göz göze gelecekti...Yine bir hükme varamıyordu.

Hafız'ın epeyce gerilerde kaldığına emin olan Mine kendini tutamamıştı:

"Sen hâlâ bu deliye sevdali misun yoksa?"

Mine söylediği an pişman olmuştu bile. Belki de istemeyerek maksadını aşan bir cümle kaçırmıştı ağzından. En azından sevda kelimesinin uygun düşmediğini kabul ediyordu. Emel durup Mine'ye dönerken çehresinde ince bir yadırgama çizgileşecekti. Sanki "Nasıl böyle hafife alabiliyorsun?" diye sormak istiyordu bakışlarıyla. Derince bir esefle uzun süre onu süzmeye niyetlenmişti, ama daha ilk saniyede genç arkadaşının pişmanlığını farkettiği için yutkunup kalacak ve kendini de inandırmaya çalışan bir sesle mırıldanacaktı:

"O deli değil ki..."

İmaoğulları ile Bahşiler arasında kaldığı için bir türlü siyasi durumunu açıklığa kavuşturamayan Ormancı Hasan'ın kızı Mine kendini herhangi bir

cephede hissetmemesine rağmen Hafız konusunda mazlumdandı. Bu yüzden Emel'in sözüne inanmak isterdi ama şaşkınlığını da gizleyemezdi.

"Deli değil mi?"

"O deli numarası yapıyor."

Müdür'ün kızı bundan emin miydi, yoksa yüreğinin derinlerinde kökleşen bir arzuyu sulamak için mi böyle kesin konuşuyordu?

Mine, Emel'i test etmek istercesine aşağıya doğru bakarak Hafız'ın patikadan inişini görmeye çalıştı. Doğrusu o, Ahmet'in yine motor taklidi yaparak yoluna devam etmekte olacağını sanıyordu. Oysa Hafız ağır başlı haliyle dalgın dalgın ilerliyordu. Mine için bu müthiş bir görüntüydü. O an Hafız'ı deliden çok akıllı biri olarak gördüğü için bakışlarını ayıramıyor, Emel'in söylediklerini de tam duymuyordu:

"Babam ona zorla Türkçe ezan okuttuğu için böyle yapıyor..."

İşte o anda Hafız vargücüyle sesini yükselterek yeniden motor taklidi yapmaya başlamış, patikada kıvrılıp gözden kaybolmuştu. Sanki Emel'i yalamak ve Mine'nin, akıllı olduğu yolundaki taze şüphesini gidermek istiyordu.

İki genç kız bir süre daha farklı düşüncelerle aşağı doğru bakıp yollarına dönerken Mine içini çekiyordu:

"Baban çok duşman kazandı burda..."

*

İzzet Bey'in ilk kurşundan sonraki bütün çabası Nahiye Müdürü Ercüment Bey'i kapalı bir mekâna atabilmeye dönüktü. Oysa Müdür, hiç çekinmeden bir süre sokakta dolaşmış, karakola geçip Bozo'nun üzerine candarma gönderdikten sonra evine gitmiş-

ti. Karısı Meryem ve İzzet Bey kulağındaki kanamayı durdurup sargıyı çapraz şekilde doladıktan sonra oturacaklardı.

"Tekrar geçmiş olsun Meryem Hanım..."

"Sağlolan... Sağolun."

Kadıncağızın endişeli çehresi İzzet Bey'i ürkütüyordu. Kocasına ısrar etmesinin ters tepki doğuracağını bildiği için kendisi öne geçmek isteyecekti.

"Müdür bey, sen beni dinle... Yanına iki candarma alıp şehre'n... Bu eşkiye öyle yabana atılır biri değil... Ahali de ezan meselesi için sabırsızlanıyor..."

Ercüment Bey İzzet Bey'in yapısını bildiği ve bu ısrarını yadırgamadığı halde abartmalı bir tepki gösterecekti:

"Sen kimden yanasın muallim bey?..."

İzzet Bey bu soruya biraz şaşmış gibiydi. Bir süre cevap vermeden dudaklarını ısırıp düşünüyordu:

"Ben senden yanayım... Bunu bilirsin... Yaptığın birçok işi doğru bulmamışımdır ama..."

İzzet Bey önüne bakıp dalgınlaşacaktı. Müdür'ün meraklanacağını biliyor, zaman kazanmak istiyordu.

"Amaaa?"

İzzet içini çekerek yana dönüyordu:

"Ben hep inkılâplardan yana olmuşumdur..."

O arada Meryem kendisini tutamayacaktı:

"İzzet Bey'i dinlesen ne olur?"

Müdür, bir an Meryem'e ters ters bakıp İzzet Bey'e dönmüştü:

"Ben burdan gider gitmez hemen arapça ezan okurlar. Hemen."

Meryem Hanım çocuk saflığıyla cevap yetiştirmeye çalışmıştı:

"Okusunlar... Canından önemli mi?"

"Ama kanun daha çıkmadı."

Bu sefer de İzzet Bey söze girecekti:

"Belki de çıktı... Bilmiyoruz ki... Radyoyu kırmıyadın..."

Müdür kararlıca başını sallayıp konuyu kapatıyordu. Radyoyu kırmasından bahsedilmesini hiç hoş karşılamıyordu. Bu yöreye geleli beri yaptığı tek büyük hata olarak bunu görmekteydi. Cansız bir nesneyi tekmelemeyi kendisine hiç yakıştıramadığını İzzet Bey çoktan hisetmişti. Üzerine üzerine gitmesinin bir sebebi de burahatsızlığın şuurlaltını kurcalama arzusuydu. Yıllardan beri birçok insana çizmesiyle vurabilen; zaman zaman, gizlice Kur'an öğreniyorlar diye çocukları tokatlayan bu adam cansız bir nesneye indirdiği darbeden niye pişmandı? Aslında onu, insana karşı böylesine kayıtsız ve acımasız bulmuyordu. Baskı yaparken sadistçe zevk aldığı da sanmıyordu. Öyleyse neden o davranışlarından hiç pişmanlık duyduğu olmuyordu da bunu mesele edinmişti? İzzet Bey'e göre, kendini devlet adamı gibi gören Müdür, insanlara vururken küçüldüğüne ihtimâl tanımadığı için böyleydi bu. Oysa cansız radyoyu tekmelemenin zavallılık sayılacağını düşünmek onu utandırıyor. En basit ifadesiyle "Elinden hiçbirşey gelmedi, gücü radyoya yetti" diye demokratların dilinde alay konusu olabileceğini aklından geçirdikçe delirmektedir.

★

İmamoğulları'nın kahvesinde eski radyonun onarım çalışması sürmekteydi... Ali ve Fuat dikkatle Nail'i izlerken bir başka genç de oturduğu yerden uzanarak ikiye katladığı gazeteyle kemeñceciyi yelpazelemeye başlayacaktı. Keyiflenen Bayram şimdi kemeñceyi daha bir iştahla çalacaktı. Bu tavrı, yaşlı-

genç, bütün demokratların hoşuna gidiyordu şimdi. Oysa başlangıçta kemençeci Bayram'ın kendi saflarında yer almasından pek memnun değillerdi. Ne de olsa o bir eğlence adamıydı. Kendileri ise demokratlığı garip bir şekilde, dindarlığın da bir gereği sayıyorlardı. Sağlam inanç ile çalgıyı ve çalgıcılığı bağdaştıramadıkları için Bayram'ın aralarına katılmasından belli belirsiz bir rahatsızlık bile duymuşlardı. Kaldı ki, demokratlık süreci başlayana kadar Bayram'ı ve benzeri insanları çingene kökenli sayanlar az değildi. Doğrusu onun, yöredeki en esmer insanlardan biri olması böyle bir iddiaya önemli şekil desteği sağlıyordu. Oysa Bayram'ın buraya yüzyıl kadar önce yerleşmiş Doğulu bir aileden geldiğini herkes bilirdi.

İşin ilginç yanı şu ki, daha önceleri kendi düğünlerine de Bayram'ı çağırırlardı. Ancak bunu kerhen yaptıklarını düşünüyorlardı. Dindarlık iddialarına rağmen düğün ve benzeri merasimlerde çizgiyi biraz taşmaya alışmışlardı çoğunlukla. Söz gelimi içki içilmeyen düğün pek az olurdu burda. Öyle demlerde kemençe de birtür rakı kaçamağı gibi geliyordu şimdinin demokrat dindarlarına.

Ne var ki, mesele bir parti etrafında kutup oluşturmaya kadar varınca, kemençe adetâ bir itikat fırtınası estirecekti birçok zihinde. Devlet otoritesinin yöredeki temsilcilerinden gelen baskılar yanında Bahşiler'in oluşturduğu mutegallibeye karşı başkaldırma anlamı taşıyan buradaki demokrat hareketin derinlerden gelen bir dinamiği de dini kurtuluş tutkusuydu şüphesiz. Böyle olduğu için de, ortalama vatandaşın zihninde oluşabilecek biçimiyle, bir dini ideoloji hareketi içinde görüyorlardı kendilerini. Bu bulanık idrâk, kemençe ve benzeri dini tartışmaya açık konulara karşı köktenci bir tavır diriltiyordu. Onun için de, başta Nuh Ağa ve İhsan olmak üzere

belli bir dini şuur seviyesinde olan demokratlar Bayram'ın saflarına katılmasını adetâ utanç vesilesi saymış; ona, hareketlerinin kutsal dengesini bozucu bir kambur gözüyle bakmışlardı.

Üstüne üstlük iddialaşmanın ilk Ramazan gününe denk düşmesinden ötürü başlangıçta büyük tepki gösterenler olmuştu. Ne var ki, İmamoğulları'nın gençleri var güçleriyle bastırarak müsabakanın ertelenmesini önleyeceklerdi. Çünkü Sami, daha önceki söze göre ille de bugün olacak diye tutturmuştu. Onunkisi biraz da korkudandı. Bahsi kaybedeceğinden endişelendiği için ille de aynı günde ısrar ediyor, böylece demokrat yaşlıların iddiayı durduracaklarını umuyordu. O inatlaşma içinde gençlerin baskısına karşı fazla direnemeyecekti yaşlılar.

Şimdi ise kahvede, beklenen bir zaferin cüm-büşü vardı. Bayram'ı başlangıçta en zor hazmedebilenler bile ayaklarının döşemeye indirdiği tempo fiskelerine engel olamıyorlardı. Sami ise bu coşkuya fazla önem vermiyor görünmekte, iddiasının sonucundan emin bir havayı sürdürmeye çalışmaktaydı. Yine böyle bir gayret içinde müzipçe bakıyordu Bayram'a ve biraz küstahca gülümsüyordu. Çocuk yaştan beri elindeki enstrümanla yatıp kalkın Bayram böyle anlarda fena tahrik olurdu. Hemen türküsünü atmaya başlayacaktı.

Üstelik Fuat'ın nakledeceği bir ayrıntı ona ilham teşkil edebilecekti:

"Çizme'nin meşhur foteri dereye düştü."

Kalabalıktan "yaaa." sesleri ile "Hahhah" nidaları birbirine karıştırırken Bayram gözlerini Sami'ye dikmişti:

"Oy nere, nere nere / Oy nere, nere nere

Bozi yattı sipere / Bozi yattı sipere Sami yalar
çizmeyi / Sami yalar çizmeyi Şapkayı aldı dere /
Şapkayı aldı dere" Türkünün doğrudan Sami'yi hic-

veden mısraında kahvedekiler abartmasız şakalarla takılıp keyiflerine renk katıyorlardı.

Demokrat kesimin en okumuş insanı olarak askerliğini yeni bitirip dönen Ali bu tür kıvrak ama küçük figürlere sığacak gibi hissetmiyordu kendini. İstanbul'da geliştirdiği eylemci yapısı yüzünden sabırsızlığını yenmekte zorlanmaktaydı.

Şimdilik olumsuzluğunu basit bir yolla vurgulamakla yetini

yordu:

"Çizme, seçimin hayıfını bundan çıkarmış..."

Günlerdir Ali'nin taşkınlık yapmasından ciddi şekilde endişe eden İhsan işi hafife almak için radyoya bel bağlanmasını doğru bulmadığını belirtmekte:

"Zaten çalışacak olsa o paraya satar mıydı bu ni?"

Nuh Ağa da İhsan'ı tasdik ediyordu... Hemen hepsi bir kere daha hınçla doluyordu Müdür'e karşı. Seçimin kazanılması halinde herşeyin daha başka olacağından şüpheleri yokken bir ay geçmesine rağmen Müdür'ün değiştirilmemiş bulunması giderek umutlarını daha şiddetle sarsmaya başlamıştı. İçlerinden Ali'ye hak veriyorlardı şimdi... Onun kendi taraflarında olmasına rağmen sık sık Demokrat Parti'ye güvensizlik belirtmesini okumuş ukalalığına vermişlerdi hep. Oysa son günlerde sık sık "Ben size dememiş miydim?" diye başlayıp veriştiren Ali'ye karşı savunmaları yoktu artık.

"Bunlar onlardan farksız... Söz veriyorlar bol keseden. Söz! Ezan'ı aslına çevireceğiz diyorlar. Buna güçleri de yetmez, niyetleri de yok. Halk Partisi neyse bunlar da o. Fötrlerine baksanıza?... Aynı kafa, aynı lâzımlık!.. Din satıp rey aldılar..."

Ali zaman zaman Nahiye Müdür'ünün hemen tayin ettirileceği yolundaki sözlere de inançsızlığını

belirtmişti.

"Hiç heveslenmeyin, bizim gibi hacı hocanın bol olduğu yerlerden böyle memurları eksik etmezler. Paşa'nın çizmesi gitse bile bizim Çizme tepemizde kalır."

*

Müdür'ün çizmelerine gitmişti İzzet'in gözleri... Az önce terini sildiği havluyu karısına uzatırken ayaklarının konum değiştirmesi anında bile çizmelerine dikkat ettiğini farkediyordu. Ancak bunun muhakemesini yapmaya vakti olmamış, Müdür Bey'in karısına bağırmasıyla irkilmmişti:

"Kapat şu pencereyi..."

Meryem ürkerek fırlıyor ve pencereye giderek kapatırken İzzet "Taktı pencereye" diye düşünüyor-du. Ortamı yumuşatmayı deneyecekti hemen:

"Kemençeyi severdin..."

"Bu iş başka... Şimdi sivrisinek gibi geliyor bana... Öc alıyor sanki sersem..."

"Pek öyle keyiften çalıyor da sayılmaz... Akşamdan önce pes ederse ineğini Şahin Ağa'nın Sami'ye verecek. Parmağı da tam iyileşmemiştii zaten..."

İrcüment Bey, birden çok önemli bir ipucu yakalamış gibi İzzet Bey'e döndü: "Hani bunlar çok dindar adamlardı?"

İzzet Bey, bunun ne demek olduğunu, ardından ne gibi sözler geleceğini tahmin ettiği helde şaşmıştı. Bekledi:

"Ramazan'ı çalgı çengiyle mi karşılıyorlar?"

"Eee?" diye sorup kaldı İzzet Bey...

"Eeesi ne... Bunların dini istismar ettiklerini söylemiyormuydum başından beri?.. Haaa... Hatırlamıyor musun? Dilimde tüy bitmişti anlatmaktan....

Sahtekâr bunlar..."

İzzet Bey ne tasdik, ne inkâr belirtmeden susup bekliyordu. Müdür de sanki kendini kaptırmış, ille onu görüşlerine ortak etmek ister gibiydi:

"Aslında biz burda, en azından bu kasabada onlara kaybetmezdik... Bu sersem Şahin Ağa'nın tek akıllı oğlu yaşasaydı... Seşi güzeldi Selâmi'nin... Yeni ezanı güzel okuyordu. Üstelik inkılâplara kuvvetle inanmış biriydi. Çok işimize yarayacaktı. Yazık... Nazardan gitti çocuk... Yazık..."

İzzet Bey "Nazardan mı?" diye hayret belirttiği an Müdür büyük açmaza düştüğünü hissetmiş gibiydi.

"Ne o Müdür Bey sen de mi batıl itikatlar edinmeye başladın yoksa?"

İzzet Bey, aralarındaki mesafeye her zamen dikat eden Müdür'e karşı ancak ölçülü bir cesaret sergileyebilirdi. Belki de ondan ötürü safça sormuştu bu soruyu. Ancak, Ercüment Bey'in bocaladığını görmek, bu sürpriz değerlendirmeye daha yoğun bir merakla eğilmesine yol açacaktı. Uzunca süren sessizlik, muhatabını büsbütün rahatsız ediyordu. Sanki suçüstü yakalanmış bir çocuktu Müdür... Ansızın cesaretlenen İzzet Bey, belki de ilk defa onu alaya alabilecekti:

"Yoksa sen de mi, demokrat oldun?"

Bocalama fazla sürmeyecek, Müdür zekice durumu kurtarmaya çalışacaktı:

"Dil alışkanlığı... Hem ben nazardan hep şüphelenirim. Bunu belki birgün bilim de isbat eder..."

Mesele bitmemiş, aksine yeni başlamıştı ama İzzet Bey konuyu felsefi, siyasi veya ahlaki bakımdan daha fazla kurcalamaya yetecek cesareti sürdüremezdi.

Şimdi herşey daha bir karışık görünüyordu. Hepsinden önemlisi, Müdür'ün gizlemeye çalıştığı

yönüydü. Demek ki, bunca zaman nazar ve benzeri konularda halkın inaçlarını hafife alırken, hatta kendisinin kahve falında gördüğünü öne sürdüğü şeylerle alay ederken gerçek bir inkârcı değildi. Yine, demek ki, geçen gün ondan kendisinin de kahve falına bakmasını isterken sadece şaka yapmıyordu.

O gün aslında İzzet Bey büyük bir sıkıntı yaşamıştı. Benzer fal denemelerinde, başkalarını az çok inandırdığı bir takım yakıştırmaların zaman zaman isabet kaydetmesinde başlıca sır, onları çok iyi tanımasından ibaretti. Şüphesiz bu yeni fal taliplisinin hayatını ve ruh yapısını da çok iyi bildiğinden emindi. Ancak ötekilerin alınmadığı, alınsa da zararlı bir tepki göstermediği değerlendirme ve sözde öngörömlere Müdür'ün hoşgöröyle bakamayacağını da biliyordu. Beri yandan büsbütün boş şeyler söyleyecek olsa, Müdür'ün acımasız alaylarına hedef olacaktı ki, böyle bir biçimde küçük düşmeyi hak ettiğine inanmıyordu. Kahve falı bakmaya başladığı ilk yıllarda çocukça bir fantazi duygusundan ileri heyecan yaşamamış, ama zamanla bu işi en sevdiği eğlence olarak görmeye başlamıştı. Daha da kötüsü vardı. Bazı kişilerin fincanında gördüğünü öne sürdüğü şekillerle ilgili yorumlarının doğru çıkması veya çıktığının sanılması; onda, bu işin esrarlı bir değeri bulunabileceği yolunda inanç yeşertmekteydi. Oysa İzzet Bey, batıl inanç ve fikirlere karşı neredeyse doğuştan bağışıklığı bulunduğunu düşünür, hatta Hacc'a gideceği çok sonraki yıllara kadar, çevresinin hak bildiği pek çok şeye batıl gözöyle bakardı. O kadar ki, Müdür gibi onda da yoğun bir batıl kompleksi bulunduğu söylenebilirdi. Böyle iken zaman içinde kahve falını, kendisinin bile için için yadırgadığı ölçüde ciddiye alması önemli bir meselesi olmuştu. Yine de kolay bir çözüm geliştirmekte gecikmeyecek, fincanın içindeki çizgilerde yakaladığı

yorumların ileriki zamanlarda bilim adamlarınca açıklanabilecek bir takım tabiat kanunlarına dayanması ihtimâliyle rahatlayacak, dünya görüşünün tutarlılığına olan güvenini sürdürebilecekti.

Şimdi Müdür Bey'in de nazar konusunda, kendisinin fallâ ilgili kuruntusuna benzer bir beklenti içinde olması, sadece basit bir tesadûf olarak görünmüyordu ona. Ancak bu noktada yoğunlaşmıyor, Müdür Bey'in yeni keşfettiği boyutu üzerinde duruyordu. Onunda, şöyle veya böyle mistik bir boyutu bulunduğu kesindi artık... Daha yakın hissediyordu Müdür'ü kendine şimdi. Fakat bu yakınlık tehlikeli de geliyordu ona. Binlerce defa yaptığı iş, ilk defa o gün korkutmuştu onu. Eskiden bu eylem esnasında bazı bazı Allah korkusu yoklardı onu. Fazla üstüne gitmeden geçiştirirdi. Oysa Müdür korkusu ağır basıyor ve kurcalıyordu bunu. Neydi bu korkunun sebebi? İzzet Bey çok sonraları günlüğünde aynı günün notlarını düzeltirken şöyle bir yorum getirecekti:

"Müdür'den korkum fizik planında değildi. Bu fal oyununun, yıllardır birbirimizden gizlediğimiz zaafırları bir anda tartıya çıkarması, o kadarla kalmayıp birbirimizle hesaplaşmaya zemin hazırlaması söz konusuydu. Sanki ilk defa birbirimizin yüzünde, kendi kendimizden bile kaçırıp saklamaya çalıştığımız müzmin yanlışlarımızın itiraflarını bulmuş olacaktık. Buna ben hazır değildim, o ise hiç hazır değildi. İkimizin de hissettiğimiz şey, bir devrin kesin olarak kapandığıydı. Eşiğine geldiğimiz yeni dönem, neyimizle çelişirse çelişsin, hayatın daha kolaylaşacağı bir çığır olacaktı. Yıllarca inandığımız despotça yönetimin içimize çetrefil bir pişmanlık çökerttiğini itiraf etmek, o şartlar altında son derece zordu. Bunu incecek ve uçuk yüz çizgileriyle olsun birbirimize sezdirmekten endişe ediyorduk. Aslında bu durum, faşizmin en zayıf biçiminin, en çürük anında bile in-

sanları birbirine karşı ne derece güvensiz hale getirdiğinin belgesinden başka birşey olabilir miydi?"

*

Ayşe günlük ekmeği bulmasına rağmen fındık kabuğundan un üretme çabasına ara vermeyecekti. Kocasının dolamalı parmağıyla uzun süre kemençe çalamayacağını düşündüğü için de biricik ineklerinin gitmiş olduğuna kesin gözüyle bakıyordu. Sabah hayvanın otunu verirken de bir an düşünmüş, sonra da acımıştı ona.

"Senun ne kabahatun var?" diye söyleniyordu. "Kaşuklan sut veriyidun ama cene da veriyidun..."

Evin avlusundaki dibekte fındık kabuğu öğütürken Sedat da küçük kardeşi Emine ile oynuyordu. Ayşe içinden lanet yağdırıp durmaktaydı. Şimdi onun için demokratların da halkçılardan hiç farkı yoktu. Bunca akıllı adam, kocasının deliliğine ses çıkarmıyordu ya, hepsinin canı cehennemeydi artık.

O sırada İmamoğullarının kahvesinde sargılı parmağı kanamamaya başlayan Bayram'ın çalmakta iyice zorlandığı belliydi. Nuh Ağa bir an ona göz gezdirdikten sonra sitem edecekti:

"Aslında sağa acımam... Kumar bu... Resmen kumar..."

Herkes gergin bir bekleyiş içinde yeniden bakışlarını boşluklara bırakınca, elleri yavaşlamaya başlayan Bayram'ın baygın kemençesi ön plana çıkıyordu. Neden sonra İhsan, Nuh Ağa'ya dönmüştü:

"Bilâl hoca Bozali'yi yatıştırabilir..."

Kulak kabartan Ali sertçe çıkışacaktı:

"Birakun vursun zalimi..."

Nuh, bastonunu Ali'ye doğru uzatarak kaş çatıp, kafa sallıyordu. Sonra da İhsan'a dönecekti:

"Bi deneyelum mi?"

"Eyi olur."

İhsan Nuh Ağa'nın kalkmasına yardım ederken Ali de oturduğu masadan kalkarak topluluğu etkileyecek bir yüz ifadesi ararken sesini de yoklamayı ihmal etmeyecekti:

"Yahu ne oldu size?.. Ne yapıyoruz?.. Seçimi kazandık da ne oldu?.. Ne oldu? Dediğim çıkmadı mı? Her taraf ezana kavuştu....

Aşağıda okunuyor, yukarıda okunuyor. Ama bizim dilimiz bağlı.... Çizme efendi, kanun daha çıkmadı diye tutturmuş gidiyor. Sanki memlekette iktidar değişmedi. İktidar bu adam... İktidar demek çizme demek... Bi nahiye müdürü iktidarı yeniyor."

Özellikle gençlerin yüzünde Ali'yi tasdik ifadeleri gittikçe daha netleşiyor, en küçük bir kıvılcımla parlamaya hazır hale geldikleri yaşlıların gözünden kaçmıyordu. Oysa kendileri de için için Ali'ye hak veriyorlardı. Ancak özellikle İhsan ve Nuh yine de bir belâ çıkmaması için bir süre daha sabırdan yayanaydı. O gün, radyonun tamir edilmesi halinde duyacakları haberler kadar ilden gelecek olan mühendis heyetinden umutluydular. Hiç değilse onların gelmesini beklemeliydiler.

Ağır ağır Ali'ye yaklaşan İhsan söyleyeceklerini uzunca bir süre düşünmüşse benziyordu:

"Ali... Ali... Okumuş adam böyle mi konuşur? Uşakları niye tahrik edersun?.."

"Haksız mıyım?"

İhsan ölçülü bir küçümsemeyle gülümseyecekti bir an:

"Şimdi babayiğit olmak kolay... Tabiii... Ne da olsa resmen diktatorluk bitti... İş bizum istediğimiz yola zaten oturdi... Daha evvel neredeydun? Hepumuz neredeyduk?.. Çizme ne dursa yapmaduk mi?"

Ali bozuk bir ifadeyle susuyordu. Ancak yine de haklı olduğuna inandığını belirten mimiklerle ka-

fasını sallayıp bir tür küçümseme ile yerine otururken mırıldanacaktı:

"İyi öyleyse, bekleyelim Çizme'nin keyfini..."

*

İzzet Bey, Müdür'ün evinin eşiğinde nedense onun çizmelerine bakıyordu gene. Kimin taktığını bilmediği bu lâkap, şimdi ona garip bir iç gülümseme yaşıyordu. Az önce kendisinden kahve falına bakmasını isteyen bu adam, yıllardır sergilediği heybetli görüntüsünden uzaktı artık. Ne kadar gizlese gizlesin, böyleydi bu... Düne kadar onun otoritesinin sembolü olarak gördüğü çizmelerini bile şimdi birer zavallılık alameti gibi algılıyordu. Belki de bunun için, Müdür'ün öldürülmesi ihtimâlinde duyduğu korku daha da keskinleşmekteydi. Nitekim kapıdan çıkmak üzereyken Meyrem'in yalvarıcı bakışları, onu son bir denemeye daha sürükleyecekti:

"Müdür bey, gel şu isrardan vazgeç..."

Ercüment Bey, bir kere daha aynı istekte bulunulmasının kendisinde meydana geldiğine hükmedilmiş bir gevşemeden kaynaklanabileceğini hissediyordu. Hem bunu yalanlamak, hem de kendine güvenini tazelemek için İzzet Bey'i ters ters süzünce beriki erken pes edecek, "Şehre insan...." diye mırıldanmakla yetinecekti:

"Ben görevden kaçmam..."

"Ama bey...."

"Sen sus!"

Bu sırada Emel'in kaygılı bağırışını duyacaklardı.

"Babaaa..."

Olayı Mine'lerin evinde hayli geç öğrenen Emel'in ordan buraya tek nefeste geldiği belliydi. Yıldırım gibi kapıdan giren genç kız babasını ayakta

görünce rahatlıyordu bir nebze. Yaralı bile olmadığı-
nı söylemişlerdi ona ama inanmamıştı. Bozali'nin ef-
saneleşmiş nişancı özelliğini hatırladıkça, kendisini
birden sarsmamak için yalan söylediklerini düşün-
rek ürperiyordu.

"Baba." diye mırıldandı bu sefer. Mutlu bir
şaşkınlık içindeydi şimdi. Ama olan biteni anlamak
için bir İzzet Bey'e, bir annesine bakarak açıklama
bekleyecekti.

"Anne?"

Meryem başını önüne eğmişti. İzzet Bey genç
kıza yaklaştı:

"Babanın birşeyi yok kızım..."

Müdür kızına bakmıyor, her zamankinden da-
ha ciddi görünmeye çalışıyordu. Neden sonra
Emel'e kaş çatarak içeri geçmesini işaret ederken
İzzet Bey'le birlikte çıkıyordu.

Ercüment Bey korkusuz görünmeye çalışma-
sına rağmen dikkatli davranmakta, bu durum İzzet
Bey'in gözünden kaçmamaktaydı. Ne olursa olsun,
görüntü çok önemliydi Müdür için. Şimdilik bu kasa-
bada kendisine en yakın yerli insan olan İzzet Bey'in
saygısını yitirmek hiç işine gelmezdi. Bozali tehlike-
sine aldırış etmediğini dolaylı bir şekilde belirtmek
istedi:

"Olan benim şapkaya oldu."

İzzet Bey bir an müzipçe bakıyordu Müdür'e:

"O da nazardan galiba..."

Ercüment Bey bozulmuş ama çabuk toparlan-
mıştı:

"Yoo, ben onu Bozali'ye ödetirim, merak et-
me..."

Müdür Bey başını dik tutarak, sadece bakışla-
rıyla çevresini ve yamaçları tarayarak konuşurken
İzzet Bey hep muhatabına profilden bakıyordu:

"Böyle kendini hedef yaparak mı? Yapma Aıla-

haşkına Müdür Bey lütfen..."

"Merak etme... Birşey olmayacak."

Kendisini çevrenin en aydın kişisi olarak gören İzzet Bey Çaybaşı'nda olan biten herşeyden bir öl-çüde sorumlu bulunduğuna inanır, hiçbirşey yapamazsa olayları günlüğünde çözümlerdi.

Yılgın ve yorgun şekilde evine geçip eski masasının üzerine kapanmış, notlarını karalamaya başlamıştı. Bir ümit gibi sarıldığı bu işe kendisini öylesine vermişti ki, karısının içeri girdiğini farketmedi. Hafize ikinci defa saati sorduğu zaman başını kaldıracaktı:

"Onbir."

"Haber var mı?"

"Henüz Bozali'yi gören yok ama herkes onun nefes alışını duyuyor sanki. Tabii seninkiler kına yakıyordur."

Hafize ters ters bakmakla yetinecekti. Gerçi Müdür'ü sevmediğini inkâr etmezdi. Özellikle Bilâl Hoca'ya yaptığı baskı ve eziyetler yüzünden zaman zaman onun ölmesini bile arzu ettiğini unutmuş değildi. Ne var ki, bugün başına böyle bir olay gelmesi ni hiç ama hiç istemeyeceğinden de emindi.

Yeniden yazısına dönen kocasını bir an süzüp çıkacaktı.

İzzet Bey karısının ardından bakarken belki de ilk defa geçmişteki tartışmalarında onun haklı olabileceğini düşünmüştü. Ancak bu cömertliği uzun sürmeyecekti. Karısının cahilliği, ona uzun boylu hak vermesine engel değil miydi?

Yavaşça kalkıp pencereye gitti. Yamacı yalayan rüzgârla Suvaklı deresinin şarılıtısına karışan kemeñeyi dinlerken çevrenin eşsiz güzelliğine sadece kendisinin tanık olduğunu, bunu başka hiç kimsenin önemsemediğini düşünüyor, varlığının Çaybaşı için bir talih değeri taşıdığına hükmediyor-

du. Ama bir yandan da acıyordu herşeye... Kendine, karısına ve Çaybaşı'na. Belki bir çocuğu olsaydı hayat sadece daha güzel olmakla kalmayacak, daha zengin ve daha üstün değerlerle renklenebilecekti. Bir kere onu mükemmel eğitip, kendisine aydın bir arkadaş haline getireceğine emindi. Oysa koskoca Çaybaşı'nda kimse beynindeki derin bilgileri emmeye heves göstermemişti. Varsa yoksa Bilâl Hoca diye geçerdi içinden. Onu kıskanması için herhangi bir sebep kalmayalı yıllar olmuştu ama yine de yüreğinde garip bir ezikliğin tortusunu acıyla hissediyordu. Çünkü ortam müsait olduğu an, Bilâl Hoca'nın yine çevredeki en önemli kişi konumuna geleceğini biliyordu. Üstelik bütün yasaklamalara rağmen, ahalinin gönlünde onun yerinin her zaman bir başka olduğunu da unutmamıştı.

İzzet Bey için bundan kötüsü de vardı. Kendisi gibi bir eğitim adamının, kerhen gönderilen üçbeş öğrenciyle oyalandığı, Çaybaşı'nda bir eşkiya kadar etkili olamadığı açıktı. Bozali'nin çocuk, genç ve yaşlı bütün ahali tarafından neredeyse bir kahraman olarak benimsenmesi, aslında bizzat kendisinin başarısızlığı sayılmalı değil miydi? İzzet Bey, Nahiye Müdürü'nden çok kendisinin inkılâpları temsil ettiğini düşünmüştü hep. Aydın bir muallim olarak burada bilimin ışığıydı bizzat; yarı cahil bir bürokrat olan Müdür ise sadece Ankara'nın silik bir gölgesi sayılabilirdi. Öbür yandan Bozali, devlete baş kaldırmaktan ötede, inkılâpların ruhuna direnişin de bir sembolüydü. Böyle olduğu içinde Ercüment Bey'den çok kendisinin misyonuna karşı cephe açmış sayılırdı aslında. Şimdiye kadar ikisi arasındaki görünmez mücadeleden dağ adamının galip çıkmış olmasını içine sindiremiyordu

İzzet Bey... Belki o bile Bozali'ye için için derince bir hayranlık duyuyordu.

•

Bozali elini alnına koyarak kasabaya doğru bakarken Hafız'ı farkedecekti. Kaşlarını çatarak dik-katlenirken onun hikâyesi zihnini işgal etmeye başlamıştı bile. Dağa çıkmadan öncesine gittigözleri. Hayat belki yine böylesine zordu ama insana farklı sevinçler yaşatan olaylar eksik değildi. Özellikle o zamanlar 1415 yaşlarında bir delikanlı olan Hafız'ın harika sesiyle kırdaki bayırda okuduğu kaçak ezanları özlüyordu.

Hafız yine aynı eski fötr şapkayı direksiyon gibi tutarak patikada ilerlemekteydi. Bozali gülümsemekten alamadı kendini.

"Keşke yanıma gelse." diye geçirdi içinden.

Oysa bu durum işini zora bile sokabilirdi. Bunu unuttu birsüre. Sadece geçmişi yaşamaya başladı.

•

Ortalarda birkaç dakika dolaştıktan sonra İz-zet Bey'den ayrılıp ofisine geçen Müdür sağ elini, yaralı ve sargılı kulağına götürürken Bozali'nin nasıl olup da karavana attığını bir kere daha tartıyordu. O da bir ikinci fırsatın kendisi için son olabileceğini bilmesine rağmen inadından vazgeçmiyordu. Şimdi masasında otururken az önce dışarda gezinmesinin ne denli çılgın bir davranış olduğunu itiraf etmekte ama bir yandan da kendi kendisiyle övünmekteydi. Aslında gönderdiği candarmaların Bozali'yi yakalayacaklarına da pek ihtimâl verdiği yoktu. Onun bu vahşi vadide her karış toprağı avucunun içi gibi bilmesinin tartışılmaz bir üstünlük sağladığı açıktı. Bu yüzden bizzat kendisi de takibe çıkmayı aklından geçirmiyor değildi. Ancak böyle bir hamlenin de sonuç getirmeyeceğini kabul ediyordu. Kapı çalınma-

saydı yine de bir süre daha tartışacaktı bu fikri.

İzzet Bey'in gene koruyucu melek edasıyla yanına gelmekte olduğunu düşünmüş ve yanılmıştı. Girenler Felek'le Şahin Ağa idi. Bu ziyaretini hayra alamet saymayacaktı. Bakışlarıyla ne istediklerini sorarken Felek elindeki kasketini ezip büzerek mırıl danıyordu:

"Eee, ezan gene aynı mı?"

"Ya nasıl olacak?"

Felek ürkekçe Şahin'e bakacaktı. Ondan ilk anda umduğu desteği bulamayınca zorlanarak ekledi:

"Şey eee kanun değişti diye haberler var..."

Müdür öfkeyle ayağa kalkmıştı.

"Peh... Kanun değişmişmiş?.. Hani? Nerde? Resmi gazetede yayınlanmış mı?.. Bakalım ordu bu işi onaylayacak mı?.. Hem yazın bir tarafa, bakın söylüyorum; bu kanunu Celâl Bayar bile imzalamaz kolay kolay..."

Şahin ağa hafifçe öksürerek zaman kazanmak istiyordu.

"Mudur bey, esasında yani, bu ezan işini şey yapsan artuk."

Müdür şaşırılmıştı.

"Ne yapsam?"

Şahin ricacı bir ifadeyle yaklaşıacaktı:

"Yani demem o ki, nasi olsa ezan eski haline donecek. Sen daha fazla şey olmasan..."

Müdür Şahin Ağa'nın burnuna sokulmuştu:

"Sen nasıl halkçısın ha?..."

Bir süre etkili bir söz aradıktan sonra ekleyecekti:

"Yoksa senin halkçılığın darda kalanı faizle soymak mıdır?"

Şahin Ağa fena halde bozulmuştu:

"O nasi soz Mudur bey?"

"Biz birbirimizi iyi tanırız Şahin ağa... Sen işine geldiği için halkçısın... Bense burda devleti temsil ediyorum... Benim görevim inkılâpların bekçiliğini yapmak. Devlet işini bana öğretmeye kalkma..."

Müdür, Şahin Ağa'ya dersini verdiğine emin bir ifade içinde Felek'e dönecekti:

"Yürü Felek hoca, yürü. Ezan öyle okunacak."

Felek boyun bükerek çıkarken çaresizlikten ne yapacağını bilemez haldeydi. Onu en büyük hayal kırıklığına uğratan, Şahin Ağa'nın bile Müdür tarafından umursanmamasıydı. Seçimden önce birdediğinin iki edilmediğine alışılan halkçı Şahin Ağa birden bire nasıl sıfıra düşmüştü? Felek Hoca için bu durumu anlamak gerçekten zordu. Nahiye Müdürü değişen iktidara yaranmak için bunu yapmadığına göre tutumunu nasıl izah edebilirdi? Demek ki, Şahin Ağa'ya Müdür'ün eskiden de saygısı ve sevgisi yokmuş diye geçirdi içinden... Sadece halkçı olduğu için mecburen önemseniyormuş onu. Şimdi arkasında bir güç kalmadığı için Müdür de gerçek duygularını gizlemiyordu ona karşı... Ama bu, Felek'in gözünde düzgün karakter sahibi bir kişi olanERCÜMENT Bey'e yakışan bir davranış değildi... Nasıl çıkacaktı işin içinden bahtsız adam?.. Bunca yıl, onun bir dediğini iki etmemiş, bazı uygulama ve fikirlerini inançlarına ters bulduğu halde savunmuş, sürekli dürüstlüğünü ön planda tutmuştu. Ona göre, sert ama düzgün bir adamdı ERCÜMENT Bey... Şahin Ağa'ya, dişleri sökülmüş bir aslan muamelesi yapması onun eski yapısıyla bağdaşmıyordu. Kendisi mi yanılmıştı, yoksa Müdür Bey ona yaman bir tiyatro mu oynamıştı yıllar boyunca?

Daha da önemlisi, Felek Hoca için herşeyin bitmekte olduğunu hissetmektir. Eskiden ahalinin lânetini çekme bahasına Türkçe ezan okurken az çok içinin burkulduğu muhakkaktı ama, kendince bir tür

devlet görevi inancı geliştirdiği için pek önemli bir huzursuzluk yaşamamıştı. Oysa şimdi ezanı öyle okumanın hiçbir anlamı kalmamıştı. Nasılsa bu işin sonu gelmişti. Böyleyken ille de son birkaç günü inadına öyle ezan okuyarak geçirmek, kazandığı nefreti katlaya katlaya arttıracak değil miydi?

Asıl adı Hasret olan Felek'e bu isim, olağanüstü büyüklükteki kamburundan ötürü takılmıştı. Türkçe ezan çığırısı başladığı zaman, Bahşi sülâlesinin en dindar insanı olan Hasret'in, bir tür resmi din görevlisi durumuna gelmesiyle birlikte bu isim de doğuyor, ama bütün diğer lakâplar gibi ilk yakıştırmanın kim olduğu bilinmiyordu.

*

Nuh Ağa ile İhsan, Bilâl Hoca'nın evine çıkan dik patikada durup bir süre soluklanırken kemençe sesinden hayli uzaklaşmışlardı. Nuh Ağa'nın kolundan tutarak yürümesine yardım eden Fuat birden dikkatlerini çekip Bilâl Hoca'nın evine baktırdı onları. Yamaçlarda yankılanan başka bir nağme kendilerini çekiyordu şimdi. Bilâl Hoca'nın sesini tanımakta zorluk çektiler. Yaralı bir kuş ötüşüydü sanki bu...

Biraz daha yaklaşıp sesi iyice duyabilecek noktaya gelince duraksadılar. Bilâl Hoca, yavrusunu yitirmiş ananın derin sızısını aksettiren bir sesle tevhid getiriyordu sürekli.

"Lâilâheillellah... Lâilâheillellah... Lâilâheillellah."

Ne böyle bir makam duymuşlardı daha önce, ne böyle bir ses. Gerçi Nuh Ağa ile İhsan, Bilâl Hoca'nın Kur'an okuyuşunu ve ezanlarını dünkü gibi hatırlıyorlardı ama bu terennüm başka bir âlemin yankısıydı sanki. Böyle bir nağme hatırlamıyorlardı. Bilâl Hoca'nın bir süre sonra başlayan uzun öksürük

nöbeti bu ilahi ziyafeti noktalayınca yeniden adımla-
nacaklardı. Evin eşiğine geldiklerinde Nuh Ağa būs-
bütün bitkin düşmüştü. Hafifçe eğilerek nefes nefe-
se yamaçtan aşağı bakarken Fuat'ın söylediklerini
net duyamamıştı:

"Ne dedun torun?"

Fuat sesini yükseltti:

"Herkes Bilâl Hoca'nun ezanlarını anlatıy..."

İhsan kapıyı çalarken Nuh Ağa adetâ acıyarak
Fuat'a baktı:

"Tabii... Sen yoktun torun... Yasaktan sora
doğmuşun...."

Nuh Ağa içini çekerek, caminin minaresine
doğru bakınıyordu:

"Başkayidi onun ezanlari."

İhsan da özlemle dalmıştı. Yeniden kapıyı çal-
dı.

"Bilâl hoca ezan okuduğı zaman, koyunkuzi,
dağtaş oni dinlerdi."

Kapıyı bir kere daha çalan İhsan endişe içinde
Nuh'a döndü:

"Evde yok mi acaba?"

Hâlâ camiye bakmakta olan Nuh Ağa duyma-
mış, kendi kendine söylenmeye devam etmişti:

"O ezan okurken habu dere bile susardı..."

İhsan kapıya vurmaya devam ederken Nuh
Ağa kendini eski günlerin coşkısına kaptırmış git-
mişti:

"Rahmetli Ali ağa, ezana vurgun bir adamdı...
Oğlina bu yuzden Bilâl ismini vermişti... Allah da
bakti yuzine... Bilâl'e bir ses verdi ki.... Hey gidi..."

Bu sırada Bilâl iki büklüm halde kapıyı arala-
yacaktı. Üçü de şaşırılmış, irkilmişti. Fuat ilk tereddüt-
ten sonra hayran hayran Hoca'yı süzerken İhsan eli-
ni uzatıyordu:

"Eee şey hocam, hayirdur."

Bilâl Hoca, Nuh Ağa'nın selâmını güçlkle alır-
ken geri çekilecekti:

"Vealeykümselâam... Buyurun, buyurun..."

İhsan, Nuh Ağa'yı geçirirken Fuat da geri dö-
nüyordu.

"İyi misun hocam?"

"İyi olmak için sebep varsa oluruz inşallah..."

★

İmamoğullarının kahvehanesinde üç boyutlu
gerilim sürüyordu. Bir yandan radyonun onarılma-
sıyla ilgili beklenti, öbür yandan kemençe iddiası pa-
ralel yürüyor, arada bir de Ali'nin gençleri harekete
geçirmeye çalışan öfkeli çıkışları gözleniyordu.

Yanında, Bayram'ı imrendirircesine bıyıklarını
sıvazlayan Sami'ye inat orta yaşlı demokratlardan
biri de tarağını çıkarmış Bayram'ın saçlarını tarıyo-
du. İşini komik yanı da, o yıllar için lüks denebilecek
güzellikte, kılıflı tarağı cebinden çıkaran kişinin büs-
bütün dazlak olmasıydı. Bu tabii nükte herkesi bü-
yük bir keyifle kahkahaya boğmuştu.

Ali takılıyordu ona:

"Helâl sana Nurettin... Üç tel saç için üç liralık
tarak taşıyorsun ya, bu Çaybaşı'nın asıl ağası sen-
sin..."

"Biz dostlar için tarak taşıyırık..."

Ardından da Bayram, Sami'ye türkü atmaya
koyulmuştu:

"Oy Sami, nani nani / Oy Sami, nani nani
Sami çekti dumanı / Sami çekti dumanı
Kaybetti seçimleri / Kaybetti seçimleri
İnek oldi imanı / İnek oldi imanı"

Sami hariç hepsi kahkahayla gülerken türkü-
nün muhatabı bunların kendisine viz geleceğini be-
lirtircesine gülümsüyordu. Hatta Bayram'ı başarılı

bulduğu için belli belirsiz bir keyif yaşadığı da söyle-
nebilirdi.

Nail umut ve kararlılığından en küçük bir zerre
yitirmeden radyoyu tamir çabasını sürdürürken Bay-
ram da yan yan Sami'ye bakarak alaycı, hatta hiçle-
yici bir ifade içinde kemençe çalışına devam edi-
yorndu. Arada bir de Ali'nin etrafına toplanmakta
olanlara göz atmaktaydı. O sırada gençlerden biri,
sandalyesini yaklaştırarak Nail'i daha yakından izle-
meye koyulurken belki de çoğunluğun karamsarlığı-
nı dile getiriyordu:

"Nail abi bunun tamir olacağı yok."

Nail, Fuat'ı ters ters süzdükten sonra işine
döndüğünde Ali sesini yükseltiyordu:

"Anlamıyorum bu işi ben... Bize mi düştü
Müdür'ü korumak?..

Bozali gebertsin mikrobu... Biz de kurtula-
lım.... Çocuklarımızın kulağına ezan okutmaktan bi-
le korkuyoruz."

Masadakiler bakışlarını kaçıracaktı çoğunluk-
la. Bu, Ali'ye hak vermediklerinden değil, katıldıkları
görüşlerin gereğini yapamayacaklarındandı. Yukarı
tükürseler bıyıktı, aşağı tükürseler sakal... Ali'ye ina-
nıyorlardı ama büyüklere saygıları onları sabırlı ol-
maya zorluyordu.

Gerçekten de Ali'nin dediği gibi hâlâ korku sü-
rüyordu. Çevrede hemen herkes yeni doğan çocu-
ğuna Bilâl Hoca'nın ezan okumasını ister, bunu ger-
çekleştirmeye çalışırdı. Sadece hayatın başlangıcı
ile sınırlı değildi Bilâl Hoca'ya yönelik tutku. Ercü-
ment Bey Çaybaşı'na gelene kadar hemen her yaş-
lının vasiyeti, kendisini Bilâl Hoca'nın yıkaması, na-
mazını da onun kıldırması şeklindeydi. Çoğu zaman
gerçekleşirdi bu vasiyetler. Bilâl Hoca hiç yüksün-
meden yetiştirmeye çalışırdı bütün çağrılara. Civarda,
onun yarısı kadar ilmi kariyer sahibi bulunmayan

pek çok molla, ölü yıkama görevini ikinci sınıf iş sayıp kaytarma yolunu tutarken, o belki de en çok bu hizmetinden mutluydu.

Bir keresinde mollalardan biri, hem de Bilâl Hoca'ya samimi saygısından ötürü bu konuda eleştiri getirecekti:

"Yahu Bilâl efendi, senin gibi 'Medresei Kuzat' mezunu, âlim ve fâzıl bir zat ömrünü böyle cenaze yıkamakla mı geçirecek?

Ne yazık?"

Molla Şeref, aslında becerebildiğince zarif bir eleştiri yolu denemişti bu sözlerle. Görünürde, Bilâl Hoca'nın ilminden kimsenin istifade edemeyişine vahlanır gibiydi. Yasakları ve şartları kınamaktaydı ve bunda da doğruluk payı vardı. Ancak muhatabı asıl maksadı sezmemekte gecikmeyecekti.

"Bak Şeref efendi, bırakalım bu âlim ve fâzıl sıfatlarını... Bunlar bizden ve devrimizden çok uzak... Ama öyle bile olsa, bilir misin ki, yapmaktan en çok memnun olduğum vazife bu... Ölü yıkamak, ölümü yaşamak demek... Böyle sıcak bir ibreti nasıl küçümseyebilirim. Ölümü unutmama biraz olsun mani teşkil ediyorsa, ne kadar şükretmem gerektiğini bilirsin..."

Şeref efendi, bu yaklaşımı Bilâl Hoca'nın tasavvufi kimliği ile ilgili bir farklılık görerek üstelemeyecekti. Başka birçok medrese mezununda sık sık gözlediği gurura çalan ulema vakarı, Şeref efendiyi peşin bir genellemeye götürmüş olmalıydı. Herşeye rağmen Bilâl Hoca'nın bir istisna teşkil edebileceğini düşünmediği için kendini kınadı için için ve susmuştu.

Ercüment Bey'in gelişinden sonra zamanının çoğunu kasaba dışında geçirmeye başlayan Bilâl Hoca, eskiye nazaran daha az sayıda ölüyü yıkama fırsatı bulabildiği için, yaşlılar yakınlarını zora sür-

memek bakımından, genellikle sözlü olan vasiyetlerine bu yönde kayıtlar düşmüyorlardı artık. Ancak fırsat doğduğu zaman, vasiyet olsun olmasın, herkes yine ölüsünü yıkaması için Bilâl Hoca'yı arıyordu. Hayatın noktalanışıyla ilgili Bilâl Hoca heyecanını tatmin edebilmek için fazla talihi yoktu kasabalıların... Çünkü ölüyü bekletmek uygun değildi. Ama yeni doğan çocuğa ezan okuması için Bilâl Hoca'ya ulaşana kadar beklemek mümkündü.

*

Fatma hanım da 17 Haziran günü, iki gün önce doğan torununu, küçük oğlu Mehmet'le Bilâl Hoca'ya gönderirken sıkı sıkı uyarıda bulunuyordu:

"Dikat et, Çizme cormesun seni..."

Doğrusu Mehmet de korkuyordu ama annesine belli etmek istemeyecekti. Bir iki adım uzaklaştıktan sonra belki de, kendini cesaretlendirmek için karşılık verecekti:

"Yok artuk... O şimdi Bozali'nin korkisından so-
kağa bile çıkamaz bi daha..."

Mehmet yine de aşağı taraflara bir göz atarak patikadan kıvrılırken Fatma içeri girmemişti. Endişe içinde, görebileceği kadar uzaklara bakıp durdu bir süre. O sırada Kalaycı Beşir'in, evin önüne doğru gelmekte olduğunu farketmemişti. Beriki öksürerek kendisini haber verince Fatma aceleyle yaşmağını düzeltti:

"Yence tencereleri ver da kalayliyayım..."

"Yok oğul yok, istemez."

"Ver yence ver, fazla bişe istemem... Bakiri
çikmiştir şimdiye... Epeyidur yapmaduk... Zehirlenun-
sunuz, Allah korisun..."

"Oğul tencere mi kaynayı evde?.. Heh... Nasi
kalayladuysan ole duriyiler."

"Olsun yence... Kullanmasan da cene kalayı cidebilir. Sen ver dedum... Fazla bişe istemem..."

"Para neredur oğul... Celin doğım yaptı, ebeye bi kuruş veremeduk..."

Kalaycı Beşir tencereleri alamayacağını hissediyordu. Sabahtan beri bütün kasabayı dolaştığı halde sadece bir evden iş çıkarabilmişti. Daha fazla üsteleyemezdi ama hayli umutlu olduğu buhaneden boş dönmek onu büsbütün yıldıracaktı. İcini çekip önüne bakarken Fatma acıyacaktı ona:

"Şeye citsana... Mudur'e, Muallim efendiye... Şahin Ağa'ya. Onların tuzi kuri..."

"Onları geçen hafta yaptım... Şey diyeyim yence, sen bağa bi yarım teneke misir ver, bitun tencereleri kalayliyayım... Ha? Ne dersun?"

Fatma'nın can damarına basılmıştı. Şimdi söz konusu olan iş değil, çaresiz bir fakirin dilenişiydi. Ne yapabilirdi?.. Hüseyin Efendi'nin evi olarak bilinen bu ocaktan yıllardır kimse boş dönmemişti. Bugün de verebilecek birşeyleri olurdu mutlaka. Yeter ki para istenmesindi... Ancak, kalay işine karşılık ekmek veya mısır vermek bu evin geleneğine sığmazdı.

"Misiri vereyim ama kalayı pirak şimdi... Sora paramuz olursa yaparsun, ben haber ederum sağa..."

"Yoo ole almam yence... Tencereleri ver..."

"Olmaz... Dur bakalum... Gelsana... Arkaya biraz misir saklamıştık."

Fatma yürüyüp evin arkasına geçerken Beşir bir süre tereddüt içinde bakınıp duracaktı. Durumu hisseden yaşlı kadın geridöndü. Bu tereddüdü artık fazla bulduğu belliydi:

"Gelsene... Ben çıkaramam teneçeyi..."

Beşir bakışlarını kaçırarak yavaşça yaklaşıyordu. Fatma ahırın yanından geçerken bir kazmayı

alması için Beşir'e işaret etti. Az sonra evin arkasındaki bahçenin kenarında, duvardan düşmüş gibi duran birkaç taşın yanına varmışlardı.

"Çizme'nun şerrinden saklamak için oteye be-riye bikaç teneçe misir commiştuk."

Beşir hâlâ tereddüt ediyordu. Fatma biraz da onu rahatlatmak için çıkıştı:

"Hadi kaldursana..."

Beşir yine çekingen duruyordu. Fatma çevreyi gözetlemeye başlarken o da ağır hareketlerle taşları kaldırmaya başladı. Birkaç dakika içinde tenekenin üstünü göreceklerdi. Beşir heyecanlanmaya başlamıştı. Yarisına kadar tenekenin çevresini kazdı. Bu arada Fatma birileri görecek diye korkudan titriyordu.

Üstü bir çuvalla sıkıca bağlanmış olan tenekeyi açıp Fatma'ya dönen Beşir beklemeye koyulmuştu. Mısırın çürüyüp çürümediğini belki de asıl sahibinden fazla merak ediyordu ama elini uzatamamaktı. Fatma heyecanla eğilip tenekeyi açmaya çalışınca Beşir de yardım etti. Mısırın üst kısmı tamamen çürümüştü. Korkunç bir hayal kırıklığı içinde gözgöze geldiler bir an. Neden sonra Beşir kolunu daldırıp tenekenin altından bir avuç çıkardı. Onların da çoğu çürümüş gibiydi.

Fatma yılgınca doğruldu:

"Ben demiştum... Bole olmazdi bu iş..."

Beşir biraz da onun hayal kırıklığını gidermek için umutlu görünmeye çalıştı:

"Merak etma yence, ben ayıklarum buni... Hem bu kararanlarda tam çurumış sayılmaz... İşe yarar cene..."

Fatma inanmadı ama ses de etmedi. Beşir tenekeyi abartmalı bir şevkle yerinden çıkarmak üzere çukura eğildi. Herşeye rağmen bunun içinden birkaç günlük ekmek çıkacağından emindi ve buna şükret-

mesi gerektiğini düşünüyordu. Fatma'nın eve doğru yöneldiğini farkedince şaşmış gibiydi Beşir:

"Yence sen tencereleri çıkar."

"Oğul bize tencere mencele lazim değil. Etma şindi. Al oni, da sora bakaruk..."

"Ama bu olmaz çi..."

"Olur olur, sen torunuma dua et da hau Çizme denen Allah'un belâsi ezanini çesmesun yarida..."

"Allah yardımcısı olsun... Eee Allah razı olsun... Ben cenebi aradan celup tencereleri yaparum..."

"İnşallah oğul, inşallah."

Fatma tam ahırın köşesini dönecekken, Beşir'in zaman zaman Bozali'ye habercilik yaptığını hatırlamıştı. Durup, icupucu ararcasına soracaktı:

"Haa, şey, Bozali dağdan inmiş oyle mi?"

Beşir sorunun ince maksadını anlamıştı. Sadakati, pek açık birşey söylemesine engel olurken, içinde bulunduğu taptaze minnet duygusu da bütünü kaçamak cevap vermesine müsaade etmezdi. Kadının hoşuna gidebilecek bir cümle aradı. Hem doğru olmalıydı bu, hem de, herhangi bir şekilde Bozali'ye sadakatini ihlâl etmemeli idi.

"Herhalde bu son inişi olacak." dedi.

*

Bozali günlerce beklemesi gerekse de bu yamaçlardan uzaklaşacak değildi. Karısının yaptığını hâlâ hınçla anıyordu ama acele etmeye niyeti yoktu. Müdür nasılsa kendini kolay bir av olarak sunacaktı ergeç...

Bir ağacın dibine oturmuş, boğazlanmış tavuğun tüylerini yolarken hiç acele etmiyordu. Daha akşama çok vardı. İftar sofrası için elinde tuttuğu bu zi-

yafet malzemesini ne kadar ağır hazırlar ve onunla ne kadar çok meşgul olursa, iştahı o kadar kabarır, orucu da yine o nisbette kıvam bulurdu. Böyle düşünüyordu dağ adamı deminden beri... Tavuğu yemek için akşama kadar kendi isteğiyle bekleyecek olmasını büyük bir babayiğitlik belgesi sayıyordu. Hem müthiş bir zevkti bu onun için...

Hafız da karşısında oturmuş onu izliyordu. Sessiz ve durgundu ama hayranca bir dikkat gerilimi vardı yüzünde.

Bozali bir ara yamaçtan aşağı bakacaktı yine... Sonra da bir yandan yolmaya devam ederken, bir yandan da kendi kendine konuşur gibi söylenip duracaktı:

"Hoş sen benlan dalga geçeyisun, heee? Bitun habu Çaybaşı'yı dalga geçeyisun..."

Bozali Hafız'ı süzecekti bir ara.

"Yoksa Çizme'nun kizi mi seni bu hallere sokti?"

Hafız bundan hiç hoşlanmamış gibiydi. Belli ki, saygı duyduğu Bozali'den böyle bir yakıştırma beklemiyordu. Hafife alındığına üzülmüş de bunu gizlemek istermişçesine gözlerini kısıp içini çekerken Bozali esrik bir pişmanlığı tanımaya başlayacaktı. Yaptığı şakanın, deli olup olmadığından bile emin bulunmadığı birini üzebileceğini düşünmemişti. Tatsızlığın dondurulması için şöyle bir silkinip etrafını kolaçan etmek üzere kalkacaktı. Bir tür gerilim kullanarak küçük şakayı unutturmak istiyordu.

*

Emel, evlerinin penceresinden dalgınca Suvaklı deresine doğru bakarken yeniden hatıralarının vadisine inmişti. Son zamanlarda kapanır gibi hissettiği yarasını kanatan neydi? Bugünün ne önemi

vardı onun için?.. Soruyu kendine sorduğu zaman bir saat evvel Mine'yle birlikte Hafız'a rastlamalarını gerekçe olarak kâbul edemiyordu. Daha önce da zaman zaman karşılaştığı oluyordu onunla... Öyleyse neydi bu fark?.. Yüreğinde hapsettiği hatıraları canlandıran, güçlenen bir umut muydu?.. Yakın arkadaşlarına, hatta annesine bile sık sık Hafız'ın deli olmadığını söylemesine rağmen buna kendisini keskin bir şekilde inandırabilmiş değildi.

Yine de bir fark vardı. Bir yenilik olmalıydı. Belki de Hafız nice zamandır ilk defa onun sevgi dolu bakışlarına, belirli bir şekilde anlamlı yankıyla karşılık vermişti. Bu yankının tam kendi gönlünün aradığı türden olmaması önemli değildi. Esrarlı bir kaynaktan gelen sezgiyle günün birşeylere gebe olduğunu kavramış da onun için mi örtündüğü delilik şalını aralamıştı?.. Evet, delirdiği zamandan beri ilk defa derin bir kararlılığı yansıtmıştı bakışlarında. En azından Emel'in kendisine beslediği ilgiyi anladığını belirtmek istemişti nihayet. Belki de Emel'e öyle gelmişti.

Ona duygularını açmaya fırsatı olmamıştı hiç. Bunu aklından bile geçirmemişti. O zamanlar Hafız gibi bir gencin sevda olayı içinde taraf konumu alması Emel için bile düşünülemez birşeydi. Kaldı ki, babasının en çok sürtüştüğü kasabalılardan biri olan İhsan'ın oğlu bulunması, bütün hayallerine set çekecek bir gerçek değil miydi?

Hayır bir ümidi olamazdı. Karamsarca kaçırды bakışlarını. Yeniden örgüsüne döndü. Ama ellerine hükmedemiyor, yine dalıyordu. Kendi kendine sorması gerektiği halde her zaman kaçtığı soruya yenisinden yakalanmıştı.

"Gerçekten Hafız'la evlenmiş olmayı ister miydin? Hadi diye lim istedim. Onunla mutlu olabilir miydin?.. Onunla uyum içinde yaşayabilir miy-

dim?... Bir din adamının eşı olmayı daha önce akımdan hiç geçirmemiştım. Hatta biri böyle birşey söylese hakaret bile sayardım... Ama ya şimdi?.."

Soruya yine cevap veremiyordu. Emel, Hafız'ı önce sesinden sevmiştı. Bu genç bir kızın, hayranı olduğu şarkıcıya besleyeceği platonik aşkın bir benzeri olmasını?... Belli belirsiz bu kuşkuyu tartacak olsa bile kaçıyordu Emel... Ancak Hafız'ın, özellikle delilik öncesi yüzünü de unutamıyordu. Çocuk saflığı yanında yaman bir yiğit dokusu vardı o çehrenin... Zaten yörenin bütün genç kızları bu yüzden ona için için vurgundu o zamanlar... İşin bu yönünü hatırlayınca kendi eğiliminin bir yarış boyutu arzettiğini de az çok hissediyordu Emel...

Odanın bir köşesinde piring ayıklayan annesi neden sonra kızının dalgınlığına dikkat kesilecekti. Bir süre Emel'i süzdükten sonra kendi kendine söyleniyordu:

"Eskiden de deliymiş."

Emel birden annesine döndü:

"Hayır anne... "

Ayak sesleri üzerine Meryem kapıya bakarken telaşlanacaktı.

"Sus... Baban geldi."

İkisi birden kapıya bakıyor, babasıyla İzzet Bey'in konuşmalarına kulak kabartıyordu:

"Bilâl Hoca gene ortalığı karıştırıyor."

"Yani Müdür bey, sen de herşeyi ondan biliyorsun... Adam hasta bayağı..."

Bu sözleri işitmek Emel ve Meryem aynı dercede ürkütmüştü. Müdür böyle konuştuğu zaman muhakkak birşeyler yapmaya kalkışrdı. İkisi de acıyordu Hoca'ya ama ellerinden birşey gelmezdi.

Bilâl Hoca yatağında oturmakta, alaylı bir in-kârcılıkla bilgece gülümsemekteydi. Bir ara yüzünün buruşması üzerine İhsan uzanıp arkasındaki yastıkları düzeltti.

"Bu halimle dağa çıkıp Bozali'yi buldum diyelim. Beni dinlemez ki..."

"Ama hocam" dedi İhsan, "seni herkes dinlerdi... Yani sen."

Sözünü biterememiş, Nuh Ağa'ya dönerek yardım ister gibi bakakalmıştı. Bilâl Hoca burukça gülümserken Nuh Ağa devam etti:

"Eee, senun dilun, senun sesun.... Bu vadilerun kanuni sendun..."

Bilâl, yorgunluğunu unutturan utangaçlık çırpınışı içinde övgüye karşı tepkisini belirtirken söylenecekti:

"Yapma Nuh ağa... Tövbe yarabbim..."

"Yo yo, ole tabii.. Ole... Kanlileri sen barıştırdun... Sen konuştuğun zaman akan sular dururdi."

Bilâl Hoca derin bir hasretle iç çekerek cama dönmüştü:

"Yapma Nuh ağa, lütfen. Bir kere ben değilim, bizdik. Hepimiz. Hepimizin ortak bir vicdanı vardı. Aynı yere yaslanır, aynı rahmetle ıslanırdık... Ama dağıldık, dağıtıldık. Vicdan ayrı oldu, kanun ayrısı... Eşkiyanın vicdanı bile kanundan daha güvenli gelmeye başladı. Hepimiz... Hacımız, hocamız bile zaman zaman Bozali'ye hayranlık duyduk... Hepimiz... Akıllımız, delimiz..."

*

Hafız uçukça bir hayranlık içinde, hâlâ tavuğu yolmaya devameden, bu işi adetâ bir sevgi faslına dönüştüren Bozali'ye bakmaktaydı. Kurt eşkiya, ger-

çekten de büsbütün yolunmuş durumdaki tavuğun üzerinden tırnaklarının ucuyla birşeyler koparıyor, belki de hayali lekeleri söküyordu...

Bozali'nin Emel'le ilgili olarak yaptığı şakadan doğan tatsızlık ve soğukluk kendiliğinden kaybolmuştu. Eşkiya kendi vahşi şiirinin hüznündeydi çünkü. Artık bir hatıra adamıydı ve tane tane, üstelik kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi Hafız'a bakmadan anlatıyordu:

"Seferberluk zamaniydi sorsan... Bu Mudur olacak Yezit, babami mezardan çıkardi bilur misun, mezardan... Tam indurmuştuk tabuti ki, uç candarmayla damladi senunki... Çikarun tabuti... Niye?... Niye olacak, mevtayi kefenle mi defnettunuz? Neyle defnedecektuk be zalum... Yoo, defnedemezsun. Neymiş efendum, askerun doni yok; sen nasil bu bezi mevtaya sararsun?"

Hafız gözlerini Bozali'den ayırmamakta, bu arada iki eliyle fötrün kenarlarını koparırcasına bükmekteydi. Bozali başını kaldırmadan konuşup gerekçesini Hafız'la paylaşmaya çalışıyordu:

"Tabii herifi kaptum, mezara furlattum... O karışada ağır yaralanan candarmaya hep yanmışım-dur."

Bozali birden, Hafız'ın bakışlarının tavukta sabitleştiğini farkettili. Kısacık bir muhakemeden sonra, bir saattir iftar vaktinin keyfini ballandıra ballandıra hayalleştirmesine sebep olan tavuğu uzatıverdi:

"Al bakalum Hafuz... Bu sağa yakişur. Baban olacak O İhsan Efendi kuri ekmeğe talim etturiyi... Neyimiş, memleçetun en namusli adami olacak... Kiyeerh... Al... Buni yalnız yiycesun... Senun bu... Hadeerh..."

Hafız bir an irkilerek kendini geri çekecekti. Başını sallayıp reddediyordu. Bozali önce yadırgamış, sonra da gülmüştü.

"Hımmm... Haram diyisun değil mi? Sen ne akilli delisun... Ne akilli..."

Birden üzüntüyle karışık bir ciddiyete bürünecekti:

"Ama Hafız, bu tavuk helâl... Ciddiyim..."

Hafız yine reddediyordu:

"Buni yencen verdi bağa."

Hafız kararlıca başını sallayarak kalkmıştı. Bozali bu kada rını beklemiyordu:

"Ne oldi ortak?"

Hafız geri geri inmeye başlıyordu. Bozali bir süre şaşkınca arkasından baktıktan sonra bilgece gülümseyerek mırıldanıyordu:

"Kolay değil, Bilâl hocanın talebesisun. Sağa bi diyeceğüm yok ama, seni deliye çıkaran var ya, onun tam alnina delik açacağım... Delik."

"Delik" kelimesini ikinci defa söylerken Bozali'nin yüzünü kaplayan çılgınca mest gülümseme Hafız'ı büsbütün ürkütmüştü. Kısa bir bakıştan sonra ansızın dönüp hızla uzaklaşmaya başladı.

*

İzzet Bey binbir yolu deneyerek Müdür'ü evinde söze tutmaya çalışıyordu hâlâ. Çizme'lerini bir kere daha parlatmaya başladığı zaman çıkmaya niyetlendiğini farketmiş, satranç oynamayı teklif ederek oyalamayı düşünmüştü. Bunun pek umut verici bir deneme olmadığını biliyordu.

"Oruçlu kafayla tavlâ bile zor oynanıyor."

Müdür yavaşça ayağa kalkarak pencereye doğru yürümüştü. İzzet Bey bir an ürkecekti. Hemen yaklaşıp pencereden çekilmesini sağlamak üzere küçük bir takvim yaprağı uzatarak soracaktı:

"Şurayı okuyabiliyor musun? Gözlerim iyice

karadı..."

Tam o anda mavzer sesiyle irkiliyorlardı. Hem men yere yattılar. İzzet Bey mutlaka vurulmuştur diye bakıyordu Müdür'e. Ancak Ercüment Bey toparlanıp kalkarken gözleri karşı duvardaki fotoğrafına takılacaktı. Kurşun Müdür'ü vuramamış ama fotoğrafını tam alnından delip geçmişti. İzzet Bey'le göz-göze geldiler. Muallim Bey, bu olayın kendisini bir kere daha haklı çıkardığını ifadeleştirmeye çalışırken Müdür hınçla dudaklarını ısıırıyordu. Panik içinde odaya gelen karısı ve kızı kimseye birşey olmadığını görünce bir ölçüde rahatlayacaktı ama bu gi-dişin sonundan ürktüklerini gizlemeleri mümkün değildi. Onlar bu muhakeme içinde bir Müdür'e, bir İzzet Bey'e bakarken Ercüment Bey bağıracaktı:

"Kapatsanıza şu pencereyi. Deli edecek beni bu kemeç! Ben kapattırıyorum, siz açılıyorsunuz... Allah Allah..."

★

Bayram'ın kemeçesi can çekişiyordu adetâ... Sami de, ha pes etti, ha edecek diye keyifle bakınıp durmaktaydı. Ali ise çevresindeki gergin yüzleri süzerek bir süre düşünürken Nail yine radyonun ötesini berisini söküp söküp takıyordu.

Gençlerden biri Bayram'ın alnındaki terleri sil-di. Bu arada burnunun ucundaki iri ter damlasını alırken işini engellemek için mendilin ucunu sivrilmişti. Bu durumu alaycı bir gülümsemeyle süzen Sami, kurt kemeçeciye sinirlendirmiş gibiydi. Ters ters baktı, sonra da onunkinden daha baskın bir istihzayla gülümseyerek türkü atmaya koyuldu:

"Oy sanduk, sanduk, sanduk / Oy sanduk, sanduk, sanduk

Anahtara uzanduk / Anahtara uzanduk
Siritma Kara Sami / Siritma Kara Sami
Dâvâyî biz kazanduk / Dâvâyî biz kazanduk
Ali o ana kadar kendisine pek itibar etmeyen
öteki demokratlara dönecekti:

"Kazandık ama beni iyi dinleyin arkadaşlar..."

Bir an düşüncelerini toparlamak için bekledikten sonra parmağını tehditkâr bir ifadeyle Sami'ye uzattı:

"Sen de iyi dinle Sami!"

Ali istediği tapkiyi almış, herkes dikkatini yoğunlaştırırken kemeñe büsbütün duracak gibi olmuştu. Tam bu anda Samsoz köyü kilisesinin çanı duyulacaktı. Bütün yüzlerde gergin ifadeler netleşirken, kimisi diş gıcırdatıyordu. Ali gülümseyerek masalar dan birine yaklaşacaktı:

"Bakın... Duyuyorsunuz değil mi?.. Samsoz kilisesinin tek cemaati yok. Köyde bir tane Rum bile kalmadı... Ama Aleko keşişi çanını çalıyor... Biz buraların asıl sahibiyiz güya... Hani ezanımız?.. Yasa-aak..."

Ali kahvedekileri tek tek süzerek gerilimi tırmandırıyordu:

"Aleko, adam bulsa İncil de öğretecek ama bizim Bilâl Hoca birine besmele çekti mi, Çizme kafasını ezer... Yirmi yılda gizli gizli bir çocuk yetiştirmişti, ona da aklını oynattırdı. Sen git Aleko'ya, İncil öğreneceğim de, serbestsin... Ama zavallı Deli Hafız kazara yolda hocasına rastlayıp selâm verse suç..."

Ali yeniden kahvedekileri süzmeye başlıyordu.

★

Bilâl Hoca, kendisine her zaman saygılı davra-

nan insanların isteklerini reddetmekte zorlanıyordu. Ama çok yorgun ve yıldı. Üstelik bunun derinlerde yatan sebeplerini onlara anlatabileceğine emin değildi. Bir din bilgini olarak, icazet verebileceği tek öğrenci yetiştiremeden ihtiyarlık dönemine girmenin yüreğine çökerttiği korkunç acıyı telafi edecek hiçbirşey göremiyordu. Yeniden ezana kavuşmayı küçümsemiyordu ama, böyle bir düzelmeye ahalinin herşeyi güllük gülistanlık görerek asıl ve çok daha önemli hasret ve hassasiyetlerini yitirmesinden ciddi şekilde kaygılanıyordu. Kaldı ki, yakın bir gelecekte ezan konusunun çözülebileceğini de sanmıyor, hiç değilse Müdür yüzünden Çaybaşı'nın daha bir süre bekleyeceğini düşünüyordu.

"Nerden gelecek haber?" diye soruyordu İhsan'a.

"Nail radyoyı çalıştırmak için uğraşiyi... Şehirden mühendisler de gelecekti baraj yeri için..."

Nuh Ağa da İhsan'ı desteklemeye çalışacaktı:

"Kanunun eli kulağında... Artuk ezana kavuştuk sayılır... Ama sen okumalıydun...."

Bilâl Hoca gözlerini yumuyor, buruk iç çekişle gülümsüyordu:

"Felek Hoca'nın nesi var canım, o okur..."

Nuh Ağa'nın neredeyse başı dönecekti bu şaka yüzünden:

"Onun adını anma bize Bilâl hoca..."

★

Felek, tedirgin adımlarla köprüye doğru yürürken, karşı taraftan Mehmet, kucağında iki günlük yeğeni (ben) ile yaklaşıyordu. Henüz köprüye girmeden İzzet Bey'le karşılaşan Mehmet'in selamlaşması Felek'in dikkatini çekmişti. Az aşağıda da Müdür'ü görünce bir an duraklayıp bekleyecekti. Belki de

yaklaşan ezan vaktini atlatabilmek için birşeyler düşünüyör, bir plan yapamaya çalışıyordu.

İzzet Bey bebeğin yüzünü açıp sevgiyle bakıyordu bir süre.

"Yeğenin mi?"

"Hım..."

İzzet Bey bebeğin burnuna dokunup gülüyor, onu uyandırmak istiyor ama bebek oralı olmuyordu. Mehmet, belki de İzzet'in ihbarda bulunmasından korktuğu için olacak, dostluk gösterisinde bulunmak istiyordu:

"Acaba senun da bi tane olsaydı muallim bey, cene bu kada sever miydun çocukları..."

İzzet Bey şaşırmış, hatta alınmıştı:

"Ne demek?.. O zaman daha çok severdim..."

Mehmet İzzet Bey'in gözlerinin içine bakamıyordu. Nitekim korktuğu soruyla karşılaşacaktı.

"Nereye böyle?"

Muhatabının kötü bir niyeti olmadığını bilmiyordu Mehmet. Şimdi ne diyecekt?

"Eee şey..." diye gevelerken Müdür imdadına yetişti:

"Hadi mualim bey, seni bekliyoruz."

İzzet Bey başını sallayarak Mehmet'in yanından ayrılırken Müdür bir an Mehmet'e dikkat edecekti. Sonra da kucağındaki bebekle nereye gittiğini düşünmeye başlıyordu. Kafasını hince sallayarak yaklaşan İzzet Bey'le birlikte yürürken bir kere daha geri dönüp Mehmet'e bakacaktı. Mehmet'in tedirginliğini gözlerinden okuyordu."Ben sana gösteririm" dercesine kafasını sallarken aradaki mesafe yüzünden bunun anlamını farkedemeyen Mehmet artık Müdür'ün bile belli bir hoşgörü çizgisine geldiğini sanarak rahatlayacaktı. Oysa aynı anlarda İzzet Bey kendisinin de böyle bir bebeği olması halinde nasıl mutlu olacağını düşünüyordu. İşin tuhaf yanı da, Bi-

lâl Hoca'yı, aynı konunun içinde hatırlamasıydı. Sebebi çok basitti bunun. Karısı defalarca Bilâl Hoca'dan yardım istemesini teklif etmişti ona. Kusurun erkekte olduğu tıbben kesinleştikten sonra binbir koca-karı usulünü denemesi için kocasını ikna edebilen Hafize hanım, ermiş bir zat olduğundan hiç şüphe duymadığı Bilâl Hoca'nın bu derde deva bulabileceğinden de emindi. Ne var ki, kendi tabiriyle, "Herif Nuh demiş, peygamber dememişti." bir türlü.

İzzet Bey şimdi kendi kendisine "acaba" diyor-du... Böyle bir yola gizlice de olsa başvuramaz mıydı? Bilâl Hoca'nın faziletinden emindi nasılsa. Elin-den böyle bir şifa çıkarsa, bunu kimseye açmaz, ikisi arasında sır kalırdı mutlaka. Bugünkü kafasıyla buna evet diyebilirdi ama iş işten geçmişti:

"Benim yaşımda birinin çocuk sahibi olması için artık keramet yetmez herhalde... Zekeriya peygamber gibi mucize gerek..."

Şüphesiz burada, Bilâl Hoca'nın böyle bir isteğe cevap verip veremeyeceğini hiç aklına getirmiyordu. Cysa eskiden onun bu tür bir hünerinin bulunmadığından emindi. Şimdi, en azından ihtimâl tanımakta oluşunun ifade ettiği değişimi farkederken, kendi kendini hiçbircesine burukça gülümsüyordu.

Onu kendi düşüncelerinden sıyırtan şey, Müdür'ün bir patikaya sapmasıydı. Şaşkınca sordu hemen:

"Nereye Müdür bey?"

"Nereye mi?.. Mehmet'in o çocuğu nereye götürdüğünü farketmedim mi sanıyorsun?"

"Canım götürsün artık... Yani çocukların kulağına okunsun hiç değilse... Bırak lütfen..."

Müdür, İzzet Bey'in çocuk fikriyle meşgul bulunduğu anlarda geçirdiği muhakemeye böyle kesin bir karara varmıştı. Başlangıçta boş vermek eğilimindeydi. Zaten seçimden sonra hiç değilse yeni

doğan çocukların kulağına ezan okunması konusunda eski titizliğini sürdürmüyordu. Gerçi, saldığı korkunun kesilmesini istemediği için bu yumuşayışını asla açığa vurmamıştı ama ahali de bir gevşeme hissediyordu. Yine de tedbiri elden bırakan yoktu şüphesiz. Ancak Müdür Mehmet'i biraz fütursuz bulmuştu o an. Bu yüzden zihnini bir sürü "acaba"lar doldurmuştu. Kendisine sorduğu ilk soru şuydu:

"Görev namusumu lekeliyor muyum?"

Görevden kutsal birşey bilmiyor, hatta kendine göre bu anlayışının ilahi bir temeli bile bulunduğuna inanıyordu. Biraz sonra da eski bir uyarıyı hatırlıyordu.

Sivas'ta başarılı bir görev döneminden sonra kaymakamlık beklerken Çaybaşı'na tayin oluşu çok dokunmuştu ona. Bu yüzden bir yakını vasıtasıyla müsteşar yardımcısına kadar çıkarak parlak sicilini ve beklentisini, buna karşılık yeni bir sürgün muamelesi ile karşılaşmasını anlatıyordu.

"Yanılıyorsun Ercüment Bey" diyordu müsteşar yardımcısı. "Bu görev en büyük ilçelerimizin kaymakamlığından daha önemli. Sizden başkası da kolay kolay üstesinden gelemmez. Çaybaşı belki görünür de çok küçük bir yer. Çok da fakir. Ama burada zengin bir fesat birikimi var. Duymuş olmalısın... O vadi, hâlâ cahil mollalarla dolu. Ülkenin hiçbir yerinde, oradakinden daha sinsi bir inkılâp düşmanlığı olamaz. Sizin gibi dirayetli bir idareci, bu muhitte devletin ve inkılapların tek şansını teşkil edecektir. Halkın dini cehaletini sömürmeye alışkın olan bu mollalar mutlak surette faaliyetlerini sürdürecektir. Bunun için hiçbir şartta kül yutmayan bir nahiye müdürü aramıştır arkadaşlarımız. Tabii akla ilk gelen de siz oldunuz. Çünkü sizin ayrı bir özelliğiniz de, gerçek dini düşüncelere saygılı olmanızdır. Yobazlığa düşmansınız ama, dini bütün bir adam ol-

madığınız söylenemez. Bunu mollalar bile söyleyemez. Ağzına içki koymayan bir adamın sahte din adamlarına karşı yürüteceği mücadele halkı daha kolay kazanabilecektir..."

Ercüment Bey hiçbir zaman bu sözlerin, tayinle ilgili kesin gerçeği yansıtmamış olabileceğini düşünmemişti. Mutlak doğrudu onlar. Kendisini poh-pohlayıp yatıştırmak için uydurulduklarına ihtimâl tanıyamazdı. Koskoca müsteşar muavini ne kadar sağlam tahlilini yapmıştı kendi karakterinin... Onun samimi olduğuna dair bundan daha kesin belge bulunabilir miydi?.. Demek ki, devletfarkındaydı kendi değerinin. Büyükleri biliyordu cevherini.

Şimdi böyle bir güveni lekelemiş olmuyor muydu?.. Gerçi iktidar değişmiş, birçok yüksek bürokrat gibi kendi üstleri de görevden alınmıştı ama, asıl böyle bir dönemde sadakati sürdürebilmek, namuslu insanların harcıydı. Onlar görev başındayken, eski duyarlılığını sürdürmesi, beklentilerle izah edilebilirdi ama, hiçbir ikbal şansı yokken misyonundan taviz vermemek gibi bir fazilet, Ercüment Bey'den başka idarecide kolay kolay bulunmazdı. Namus abidesiydi kendisi. Bunu tartışamazdı.

Böyle bir kararlılıkla Bilâl Hoca'nın evine yönelmişti. Şimdi, İzzet Bey'in belki haklı görünen sesi onu bu yoldan çevirebilecek miydi?.. Gerçekten de mantığına ve vicdanına yatkındı onun isteği... Bırakabilirdi bu işin ucunu...

Hayır. Çok sağlam bir iç dinamik zorluyordu onu. İzzet Bey'e bir süre dikkatle bakıp etkilemeye çalıştı onu:

"Beni iyi dinle muallim bey" dedi, "Çocukların kulağına ezan okumak farz mıdır?"

İzzet Bey şaşırmıştı bir an.

"Bilmem. Eee değildir herhalde."

O da böyle bir cevap bekliyordu zaten:

"Öyleyse nedir bu inat... İlle de Bilâl Hoca'ya okutma inadı?.. Hııı?"

"Canım halkı bilirsin.. Böyledir. Farzı bırakır nafileye koşar... İnancı umursamaz, davranışa bakar..."

Müdür, neredeyse İzzet Bey'e acırcasına bakıyordu:

"Hayır muallim bey... Bu sinsî bir siyaset faaliyeti... Gericiliğin sistemli bir direnişi bu... Böyle ufak tefek fırsatlarla inkılâp ruhunu sarsmaya çalışıyorlar. Ve başarıyorlar. Herşeye rağmen kök salmadı işte bizim çabalarımız, gördün..."

"Yapma Müdür bey, lütfen..."

Ercüment Bey, tabii haline dönmüş, zihnindeki en küçük tereddüt titreşimlerini yatıştırmıştı. Kararlıca başını salladı:

"Beni kül yutmayan biri diye buraya tayin ettiler."

"Ama onlar yok artık."

"Olsun. Beni onun için tayit etmişlerdi. Namus budur."

Hızla patikadan yukarı doğru tırmanırken İzzet Bey, hiç değilse aşırı davranmasını önleme umuduyla onun peşinden gidiyordu.

Müdür, hem Bilâl Hoca'nın evine kestirmeden gitmek, hem de muhtemel gözcü veya gözcüler tarafından farkedilmemek için oldukça dik bir fındıklığa daldı. İzzet Bey artık söylenip durmaklabirşeyin değişmeyeceğini biliyordu. Enerji ve çevikliğine şaşıttığı Ercüment Bey'e yetişmekte zorlanacaktı.

Aynı dakikalarda, Bilâl Hoca'nın evine yakın avlusunda fındık kabuğu dövümekte olan Ayşe'nin başı oğlu Sedat'la dertteydi. Çocuk biraz daha ekmek isteyerek ağlıyordu ama annesi her zaman bu kadar bile yiyemediğini düşündüğü için sızlanmasını ciddiye almıyordu. Sonunda sinirlenip yerinden fırla-

miş ve çocuğu tokatlamaya atılmıştı ki, arkasında birşeylerin devrildiğini farketti. Döndüğü zaman, rüyasında görse hayra yoramayacağı bir manzarayla karşılaşacaktı. Müdür çalılıklardan kayıp avluya düşmüş, fındık kabuklarının bulunduğu tekneği devirmişti. Daha da kötüsü, sabahtan beri elde edemediği bir tas fındık kabuğu ununun da dökülüp dağılmış olmasıydı.

Süt dökmüş kedi gibi bakıp duran ve ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemeyenERCÜMENT BEY'i hayatta kimsenin böylesine zavallı bir durumda görmediğine yemin edebilirdi. Ancak bu olayın keyifli tarafı, kendine verdiği zararın öfkesini bastırarak kadar parlak değildi. Zaten birçok sıkıntısının ardından başlıca sebep olarak görmeye alıştığı bir adamı, böylesine doğrudan bozguncu durumda yakalamak iyi bir fırsattı aslında. Daha önceki suçlamalarında haklı veya haksız olabilirdi; bu önemli de değildi ama şimdi yüzdeyüz haklı ve mağdurdur. Neden sonra normal yoldan avluya giren İzzet Bey, Müdür'ün akibetinden duyduğu endişe içinde telaşla bakınırken Ayşe ağzını açıp gözünü yumacaktı:

"Ne oldu şimdi? Beğendun mi yaptığını? Senun yuzunden bi avuç un bulamaz olduk. Sabahtan beri funduk kabuğunu un etmek için kollarum kurudu. Oni da devirdun!"

Müdür "Şey, ee bak, ayağım kaydı" diye söze girmek istedikçe Ayşe bir yandan sesini yükseltiyor, bir yandan dağılan öte beriyi toplamaya koyuluyordu:

"Nedur çektuğumuz yarabbi. Nedur başumuzun belâsi. Uşak ekmek diye tutturur, mudur tekneyi devirur... Toğbe yarabbim... Ne işun var buralarda? Allah bilir Bilâl Hoca'nun peşine düşmüşsundur."

İzzet Bey ilk anın şaşkınlığından sonra Müdür'ün koluna girip uzaklaştıracaktı onu. Böyle bir

bozgundan sonra yine de Bilâl Hoca'nın izini sürebilir miydi? Muallim Bey, avludan çıkarken büsbütün pısırsık halde gördüğü ahabının aşağı kıvrılacağını sanıyordu. Ancak birkaç adım sonra yanıldığını anlayacaktı.ERCÜMENT Bey sanki, Çaybaşı'ndaki icraatına yön veren uyarıyı hatırlıyordu yeniden. Bir silkinip Bilâl Hoca'nın evine doğru yöneldi. Az sonra pencerenin dibine yaklaşmıştı. İzzet Bey birkaç metre geride mimiklerle dövünüp dururken Müdür yine "Ben sana gösteririm" dercesine kafa sallıyordu. Bilâl Hoca'nın oldukça kısık bir sesle yeni başladığı ezanı duymuştu. Fakat Hoca daha üçüncü tekbiri söylerken öksürük nöbetine yakalanacaktı. Bunu fırsat bilen Müdür hızla yerinden fırlayıp aşağı doğru koşmaya başlarken İzzet Bey nefes nefese yetişti:

"Ne oldu Müdür Bey?"

"Candarma yollayıp içeri alacağım onu... Gerberiyor ama gene inadı inat!"

"Yapma Müdür Bey, lütfen... Yeter artık..."

"İşime karışma!"

★

Felek köprü'nün üzerinde ve civarında kimse kalmadığını görünce bir an muhakeme yürütüp geridüdü. Ancak beş on metre kadar gittikten sonra tereddüt geçirip duracak, saatine bakıp içini çekerek deminki istikamete, yeniden camiye yönelecekti.

Arada bir sağına soluna bakarak köprüye doğru yürüdü. Bu sırada Ali ve Fuat, kahvedekilerden bir grupla öbür uçtan köprüye giriyordu. Felek ürkmüş ve duraklamıştı. Arkasına bakıp tekrar önüne dönecekti. Bir tehlikenin gelmekte olduğunu hissediyor, üstelik kendisine karşı hazırlanan tertibin içinde Müdür'ün bile olabileceğini düşünmeden edemiyordu o an. Hata İzzet Bey bile ona karşı olabilirdi.

Çünkü az önce köprüden geçip aşağı doğru yürümemiş miydi ikisi de?.. Yolları demokratların kahvesinin önünden geçiyordu hem... Böyle düşündüğü için büsbütün korkuya kapılacak, adımları iyice ağırlaşacaktı ama gene de köprüye girmiş bulunuyordu. Bu arada grup iyice yaklaşmış, Ali de öne çıkarak tehditkâr bir ifadeyle süzmeye başlamıştı onu. İster istemez yerinde çakılı kaldı Felek.

"Ne o Felek hoca, gene ulumaya mı gidiyorsun?"

Felek ürkekçe iç çekip yanına bakacaktı bir an. Sonra da başını önüne eğerken yalvaran bir ifade sergilememeye çalışıyor, sadece bu belâyâ düştüğü için talihine yanarcasına somurtuyordu.

Ali, sululuğa kaçmayan bir alaycılıkla arkadaşlarına döndü:

"Baykuş dilini yutmuş..."

Felek burnundan soluyarak aralarından geçmek isteyecek ama

grup önünü kesecekti.

"Yapmayın... Ezan geçiyi.. Pirakun."

"Sen ona ezan mı diyorsun?"

Ali Felek'i iki eliyle itmişti. Fuat bir an yaklaşan kemeñçe sesi üzerine arkasına dönünce Bayram'ın kahve önüne çıktığını görecekti. Yanında Sami ile birlikte birkaç kişi daha vardı.

*

Müdür, İzzet Bey'le beraber makamında yenden tavla oynamaya koyulmuştu ki, kemeñçe sesinin yakından gelmeye başladığını farkederek kulak kabartacak ve kaç çatacaktı. Az sonra kalkıp pencereye giderken İzzet Bey'in yüreği ağzına gelecekti.

"Gitme şu pencereye artık."

Oysa Müdür köprüde olan biteni görmüştü:

"Bunlar ne yapıyor?"

İzzet de pencereye gelecekti. Felek Hoca'nın kuşatıldığını ve sağlam bir insan çemberinin ortasında kaldığını görüyorlardı. İzzet Bey Müdür'ün yüzüne korkuyla bakıyordu. Orada bir delilik meydana geldiği kesin olduğu gibi Müdür'ün daha büyük bir çılgınlığa kalkışma ihtimâli de çok yüksekti. Nitekim dış gıcırdatarak mırıldanırken hızla fırlayacaktı:

"Hımmm... Ulan biz öldük mü?.."

Kapıdan çıkmadan dönüp masasından kamçıyı alırken İzzet Bey önüne geçecekti:

"Gitme Müdür Bey... Ortalığa çıkma lütfen... Bozali üçüncü defa ıskalamaz..."

"Çekil önümden... Asilere pabuç bırakacak adam değilim ben."

İzzet Bey zorla engellemeyi denedi bu sefer:

"Yapma Müdür bey, yalvarırım... Lütfen..."

"Çekil dedim."

Müdür hızla kapıdan çıkmış, İzzet Bey de bir anlık tereddütten sonra peşine düşmüştü.

Ali ve Fuat, Felek'i köprünün parmaklıklarından aşağı sarkıtmaya çalışmakta, bir kısmı da öteye beriye bakarak gözcülük etmekteydi.

"Pirakun beni... Pirakun diyirum... Benum ne kabahatım var. Ben emir kuliyim..."

"Yok yahu. Emir kuluymuş. Okumasan hapse mi atacaktı seni?.. Haaa?.."

Felek, parmaklıklardan aşağı sarkıtılmasını önleyememişti.

Üstelik kendisine dayatılabilecek en acımasız şartla karşı karşıya bulunuyordu:

"Söyle bakalım..." diyordu Ali, "bir daha minareden ulursam karım üçten dokuza boş olsun... Haddiii... Söyle dedim..."

Bahşiler gibi nüfuzlu bir sülâleye mensup bulunmasına, halivakti de yerinde olmasına rağmen

kamburu yüzünden evlenmekte güçlük çeken ve ancak kırkıktan sonra dilsiz bir kızla baş göz edilebilen Felek Hoca'nın buna evet demesi kadar zor bir şey yoktu. Zaten berikiler de bunu bildikleri için, seçebilecekleri en acımasız garantiyi deniyorlardı.

Ayaklarının altından köpüre köpüre akan sulara bakıp yutkunarak Ali'nin vazgeçmesini bekliyordu. O sırada koşarak köprüye gelmekte olan Müdür bağıracaktı:

"Durun... Durun dedim..."

Ali bir an Müdür'e bakıp kendi adamlarına dönmüştü:

"Kesin önünü... Candarmalar yok... Hepsini Bozali'nin peşine yölladı..."

Müdür önünü kesen grubu zorlayarak geçmeyi denedi:

"Çekilin, yoksa pişman ederim..."

Ali arkadaşlarının direncini güçlendirmek istiyordu:

"Geçti o devirler bay Müdür, geçti. Bırakmayın arkadaşlar."

Sonra da yine Felek'e dönecekti:

"Söyle çabuk... Hadi şart et diyorum... Öyle okursam karım boş olsun de... Hadiii çabuk."

Çaybaşı'nın Batı yamacında ise Bozali aradığı fırsatı bir kere daha yakalamıştı. Köprünün üstünde olan biteni çok rahat bir şekilde görüyordu şimdi. Ancak Müdür hâlâ grubu zorlayarak Ali'nin yanına varmaya çalıştığı için zaman zaman önü kapanmaktaydı. Bu yüzden Bozali sık sık nişan aldığı yeri değiştiriyordu.

Felek'in ağzından hırıltılı sesler duyuluyor ama Ali'nin istediğini söylemeye yanaşmıyordu. Müdür kendisini çepeçevre saran grubu bir kere daha uyarırken İzzet Bey de nefes nefese yetiştirdi:

"Yapmayın arkadaşlar... Başınıza dert alma-

ydın."

Ali onu da sertçe tersleyecekti:

"Sen araya girme muallim bey... Karışma bu işe."

İhsan da köprüye girmek üzereydi. Koşarak gelen İhsan bir

Müdür'e, bir Ali'ye bakacaktı.

"Ne yapıyorsun Ali? İş açacaksın başımıza."

Nuh Ağa da güç belâ yaklaşıırken Ali, İhsan'a belki de ilk defa doğrudan isyan ediyordu:

"Karışma İhsan abi... Sorumlusu benim..."

"Sen delirdun mi Ali?.."

"Git İhsan abi... Yaklaşma, yoksa bırakırım suya."

İhsan duraksayacaktı. Müdür hıncından dişlerini kırmak istergibi çenesini kütürdetiyordu.

Bu esnada Bozali bir kayanın ardından nişan almış, horozu kaldırmaktaydı. Ancak tam tetiği çekmek için uygun zamanı yakaladığı anda, az aşağısında bir candarmanın kepini farkedecekti. Yerini değiştirip usul usul çekildi.

Köprüde ise Ali, hâlâ Felek Hoca'nın boğazını sıkırmaktaydı:

"Söylesene be adam...."

Felek'in sadece hırıltısı işitilirken Nuh ağa da gelmişti:

"Ali...."

"Karışma Nuh ağa..."

"Bana bak... Bana bak..."

Bozali yeniden sipere yatmıştı. Horozu kaldırdı ve nişan aldı. Şimdi Müdür iki kasabalı tarafından sımsıkı tutulmuş durumdaydı. Bozali'nin tetiği çekmek için arayıp da bulamayacağı görüntü tam karşısında bulunuyordu. Aynı anda da Nuh Ali'ye bastonunu kaldırmış bağırırmaktaydı:

"Çek yukarı o kamburi..."

"Yaklaşma Nuh ağa, bırakırım aşağıya..."

"Geberteceğüm seni..."

"Karışma Nuh ağa..."

"Sen kaşındun..."

Nuh bastonu indirmek üzere arkaya doğru attığı an Müdür'ün kafasına indirmiş olacaktı istemeyerek. Tabii Müdür, bir başkası olsa on kat böğüreciği böyle bir acı karşısında sadece "aaaooo" diye kısık bir iniltiyle kendini bastırmış, yalnızca eğilmişti biraz.

Olmayacak şey böyle olmuştu. Bozali bir kere daha fırsatı kaçırmıştı. Ali'nin kafasına inmek üzere kalkan baston Müdür'ün hayatını kurtarmış, patlayan mavzer sesi yüzünden havada kalmıştı bir süre. O arada Ali ürkererek Felek'in koltuğunun altındaki elini çekivermişti. Müdür'ü tutanlar da kendilerini bir kenara atmışlardı. Müdür eliyle başını tutarak yavaşça çömeliyordu. İzzet Bey de onunla beraber eğilmişti.

"Sıyırdı değil mi?"

İzzet mermiyi kastetmiş, Müdür bastonu anlamıştı.

"Ne sıyırması, olorta kafama indi..."

"Sen o bastona dua et..."

Nuh şaşkınca Müdür'e bakarken Felek Fuat'ın tek eliyle köprüden aşağı asılı durmaktaydı hâlâ... İhsan vurulan olup olmadığını sorana kadar kimse ötesine berisine bakmamıştı. Fuat bağırmısaydı Felek Hoca'yı unutacaklardı neredeyse.

"Yahu kolum kopti. Kambur düşecek..."

Önce İhsan, sonra da ötekiler koşup Felek Hoca'yı kurtarıırken Nuh, yerde pısmış duran Ali'ye bastonuyla vurmaktaydı.

"Ola serseri. İlle iş açacaksun başumuza... Yuzduk yuzduk, kuyruğina varduk..."

Ali kalkıp uzaklaşırken Müdür'ü göstererek ba-

ğırıyordu:

"Siz öyle zannedin... Bu adam burdayken ezanı rüyanızda görürsünüz."

Nuh yine bastonuyla Ali'nin üzerine yürüdü:

"Sen ne salak mahlusun. Deli Hafuz yapmaz senun yaptuğuni."

Müdür, Felek Hoca'nın koluna girip çevresindekilere dik dik bakarak uzaklaşırken Nuh Ağa hâlâ Ali'ye söyleniyordu:

"Deli Hafuz kadar beynun yok.... Sersem."

★

Hafız, patikadan dereye paralel ilerlerken şapkayı yine di

reksiyon gibi kullanıp motor taklidi yapmaktaydı. Bir ara, Bozali'nin ilk ateşi sırasında Müdür'ün kafasından uçup dereye düşen fötrü görecekti. Gözleri ışıl ışıldı şimdi. Hemen, durgun su girintisine doğru yaklaştı. Elindeki şapkayı derenin ilerisine doğru fırlattı. Eski şapka biraz yüzdükten sonra batacaktı. Dere kenarına eğilerek yenisine uzanmaya çalıştı. Bir iki denemeden sonra kalkıp bir dal kırarak yeniden suya eğildi. Şapkaya uzanıp kendine çekti. Ancak şapka sekecek ve durgun sudan ileri kayıp köpüklerin üzerinde uzaklaşmaya başlayacaktı. Hafız bütün heyecanıyla şapkayı izliyordu şimdi. Ne olursa olsun onu ele geçirmeye kararlıydı.

★

Bilâl Hoca, Mehmet'in yeğenini kucağına almış, yılların hasretini boşaltırcasına, kısık sesle, ama yoğun bir hüznün içinde ezan okuyordu.

Bebek bu ilk manevi aşığı uykuda geçirirken amcası Mehmet içli içli ağlamaktaydı. Son tekbirlere

sıra geldiğinde kapının şiddetle vurulması Hoca'yı bir an duraksatacağı. Candarmanın geldiğini tahmin ederek gülümsemiş, Mehmet'in endişesini bakışlarıyla gidermeye çalışarak ezanı tamamladıktan sonra uzunca bir süre öksürmüştü.

Az sonra candarma ile birlikte evinden çıkar-ken bir kere daha öksürmeye başladığında Mehmet aczin ve çaresizliğin kemirdiği yüreğini yansıtan bir resimle dudaklarını ısıyor ve kanatıyordu. Elleri kelepçeliydi Bilâl Hoca'nın. Mehmet'e baktı bir süre. Dudağından sızan kanı farketmiş, derinden incinmişti. Gülümseyerek kendisi için üzülmemesini istediğini belirtmeye çalıştı. Patikadan aşağı bir süre yürümüşlerdi ki, ayrı yönlerden gelen Fahriye ve Ayşe ile karşılaştılar. İki kadın, son aylarda artık karşılaşmadıkları bu manzarayı görünce şaşırıp duraksayacaklardı.

Bilâl burukça gülümseyerek ne istediklerini soracaktı yine.

"Birşey mi vardı?"

Fahriye ve Ayşe saf bir tereddütle birbirlerine baktılar. İkisinin de isteklerini geçersiz buldukları yüzlerinden belliydi.

"Ne oldu?" dedi Bilâl Hoca.

Yine birbirlerine baktılar. Ayşe belki de konuşmamanın hocaya saygısızlık olacağını düşünüyordu. Güçlükle mırıldandı:

"Hoca efendi Bayram için şey diycektum ama..."

Bilâl Hoca içini çekip başını eğerken Fahriye de ekliyordu:

"Eeı bizumki da seni dinlerdi hoca efendi."

Bilâl Hoca yılgın ve bitkince bakındı bir an. Güçlükle nefes alarak başını sallamakla yetindi, burukça gülümsedi. Sonra da, kendisine pek katı davranmayan Jandarmanın yürümeye başlamasıyla bir-

likte ağır ağır inmeye koyuldu.

★

Çaybaşı'nın beklediği mühendis grubu hakkında günlerce türlü tahminler yürütülmüştü. Bazısı ke-
reste, bazısı çay fabrikası yapılacağından söz edi-
yordu, bazısı da baraj inşaatından. Çoğu kimse de-
mokrat iktidarı ile birlikte hemen ertesi günü ülkede
ansızın bir yatırım yağmuru başlayacağını sanmıştı.
Vaatler, parti merkez yöneticilerinin ağzından bile o
zaman için dahi hayli ölçsüzce dökülürken mahalli
amatör politikacıların dilinde imkânsız hayallere
rastlanması olağandı. Doğrusu, eski iktidarla ilgili
eleştiriler öylesine tutarlı görünmüştü ki, berikilerin
vaatlerini inandırıcı bulmamak zaten zor olacaktı.
Bu yüzden gelecek olan heyetin neredeyse çantala-
rında plan ve projelerle ortaya çıkıp kasabada uy-
gun yer aramaya koyulacağını ümit edenler çoğun-
luktaydı.

Oysa bugün yolda olan heyetin içinde sadece
bir mühendis vardı ve o da partiliydi. Bütün mesele,
seçim sonrasında bölgenin öncelikli yatırım konula-
rını tesbit için il çapında oluşturulmuş bir komisyo-
nun çalışmasından ibaretti. Sandıklarından en çok
demokrat oyu çıkan kasabaların başında gelmesine
rağmen vilâyete uzaklığı ve yolunun kötü oluşu yü-
zünden Çaybaşı'na sıra en son gelmişti.

Seçimden birkaç gün sonra özellikle Müdür
Ercüment Bey'in alınması için partiye baskı yapmak
üzere ile giden İhsan mı yanlış anlamıştı, yoksa
onun anlattıkları mı abartılmıştı?.. Mühendis heyeti
diye beklenen komisyon gerçi bir araştırma yapa-
caktı ama, henüz ufukta ne bir fabrika, ne de baraj
tasarısı mevcut değildi.

İhsan'a demokratların kalesi sayılan bir kasa-

banın temsilcisi olarak belli bir iltifat gösterilmiş, Müdür'ün nakli meselesinin de bu ziyaretten sonra hal-
ledileceği söylenmişti.

1950 yılı için çok yeni sayılabilecek bir arabanın içinde beş fötr şapkalı, kruvaze elbiseli genç şen şakrak yol alıyor, arada bir mahalli türküler söyleyerek ilerliyordu. Mürsel'in kullandığı araba patikadan biraz genişçe yolda zaman zaman virajları iki manevrada alabiliyor, bu yüzden sürücülüğü yapan mühendis Mürsel bey alay konusu oluyordu. Bir keresinde odun yüklü bir eşeğin tırmandığı çamurlu bayırda kendilerinin patinaj yapması can sıkıcı olmaktan çok eğlendirici gelmişti onlara. Daha da komik olanı, eşeğin yanında yürüyen Temel'in kendilerine verdiği akılla bayırı çıkabilmeleriydi:

"Yola çalı çırpi serelum biraz."

Gerçi onlar da bu usule pek yabancı değillerdi ama köylü kendilerinden önce davranmıştı. Onun da yardımıyla, iki gün önce ki sağanaktan sonra henüz kurumamış yerlere sermek üzere dal kırıp eğretti otu kopardılar. Teşekkür edip ayrıldıktan bir müddet sonra daracık bir dönemeçte Mürsel arabayı kaydıracaktı. Yeniden çalı çırpi toplayıp tekerin altını besleyerek aracı yola soktular. Tam hareket edecekleri anda, aşağıda bıraktıkları eşeğin kendilerine yetişmesi uzun süren bir kahkaha nöbetine yakalatacaktı onları. Komisyon başkanı İsa, Mürsel'e takılıyordu:

"En iyisi biz bunu satıp şu eşeğe dört nal alalım..."

Heyettekiler, benzer ziyaretlerde yaptıkları araştırmaların hükümet programına ne ölçüde yansıtacağı konusunda pek iyimser olmamalarına karşılık yine de önemli bir siyasi hizmet yürüttüklerine inanıyorlardı. İyi niyetle sürdürdükleri bu çalışmaların gayretli bir iktidara az çok rehberlik edebileceğinin

den şüpheleri yoktu. Ancak vatandaşların, özellikle de partilerine oy verenseçmenlerin, ziyaretlerini kendilerinden bile fazla ciddiye alışından rahatsızlık duymamaları imkânsızdı. Bu yüzden de sık sık hicve yönelerek işin tatsızlığını yenmeye çalışıyorlardı:

DP İl Yönetim Kurulu üyesi Recep "Çaybaşı bayram edecek." diye mırıldanırken, gerçekte yalanın birbirine karıştığı, gönül bulandırıcı beklentiyi kınar gibi iç çekip ekliyordu:

"Garibe hergün bayram ya..."

Avukat Kâmil, aslında seçmenlerden ziyade, bir takım garipliklerini erken yaşamaya başladıkları çok partili siyasi ortamın Bve hatta bizzat kendilerinin hicvedilişine safça katılıp gülümsüyordu:

"Gene de eskiyi aramazlar artık."

İhsan'ın ilde anlattıklarına rağmen Çaybaşı'nda ezan yasağının sürmekte olduğuna ihtimâl veremiyorlardı. Mürsel bunun için samimi düşüncesini belirtiyordu:

"Şimdilik ezan bayramı yetiyordur onlara..."

*

Hafız fötr şapkanın peşinden dereyi izlemeye devam ediyordu. Bir kere daha, durgunca bir su birikintisine sokulması üzerine, elindeki çubukla uzanıp çekmeye koyulacaktı ki, Felek hoca'nın sesini duydu:

"Tanrı uludur.... Tanrı uludur...."

Hafız hemen derenin kenarından doğrulmuş, bir an bakındıktan sonra da bütün gücüyle motor sesi taklidi yaparak ezanı bastırmaya koyulmuştu. Öylesine şiddetli bir gürültüydü ki bu, onun civa

rında bulunup da ezanı duymak mümkün

değildi.

★

Bilâl Jandarma ile birlikte henüz sokaktayken ezanı duyacaktı. Yakıcı bir hayıflanış içinde olduğu yere mihlanıp kalıyordu.

"Tanrı uludur..... Tanrı uludur...."

19 yıldan beri hemen her gün beş defa duyduğu halde alışamamıştı bu sese bir türlü. Hâlâ ilk günkü çaresizliği yaşıyor, sorumlusu kendisiymiş gibi eziklik duyuyordu. Kısa bir süre burukça gülümseyip kafasını salladıktan sonra yeniden yürümeye başlayacaktı.

Oysa kahvehanede kısa da sürse olağanüstü bir sevinç vardı aynı dakikalarda. Radyo şiddetli bir parazitte çalışabileceğini bildiriyordu demokratlara... Fuat Nail'i kucaklarken ötekiler de alkışlıyordu.

"Aferum Nail." diyordu Nuh ağa.

İhsan da haberlere yetişmesini dilemişti ki, parazit kesilecek, radyo gene sessizleşecekti. Fuat büyük bir hayal kırıklığı içinde Nail'in yüzünden bunun anlamını çıkarmaya çalışıyordu:

"Gene mi bozuldu?"

Nail öfkeyle dış gıcırdatıp başını sallarken yine radyoya eğilecekti. Bu işi başarmak onun için namus meselesi olmuştu artık. Askerliğini muhabere eri olarak yapan Nail'in bir de sabıkası vardı. Seçime yakın günlerde İhsan'ın radyosunun gelip giden sesini istikrara kavuşturmaya uğraşırken cihazı bütünü çalışmaz hale getirmişti. Şimdi o umutsuz radyo da masanın altındaydı ve bazı parçalarıyla, Müdür'ün tekmelediği radyonun onarımına katkıda bulunuyordu.

Parazit sesinin getirdiği heyecanla Bayram ın kemeñçesini hafifletmesi Felek Hoca'nın ezanını kahvedekilere işittirecekti.

"Haydin namaza..... Haydin namaza...."

Gözler kapıya yönelmiş, herkes susmuştu. Sami, Bayram'a ezan bitene kadar kemeñçeye ara verebileceğini söyleyince o da biran tereddüt geçirecekti. Ancak Nuh Ağa sertçe bağırdı:

"Çal Bayram, inadına çal! Bu, ezan mezan değil..."

Bayram olanca şevkiyle kemeñçeye abanırken yorgunluğunu aşmıştı. Yeni bir türkü tutturacaktı:

Oy Felek, Felek, Felek / Oy Felek, Felek, Felek

Sirt çuval, başun elek / Sirt çuval, başun elek
Sami ilen oynayun / Sami ilan oynayun
Çizme olsun dumbelek / Çizme olsun dumbelek

★

Bilâl Hoca nezarethanede, paltosunun üzerinde bağdaş kurarak oturmuş tesbih çekmekteydi. Ali ise bir köşede, ayakta dikilipkalmıştı. Bilâl Hoca'nın gözaltına alınmasına sebep oluşun ezikiği ile Müdür'e öfkenin çizgileri yüzünde birbirine karışmıştı.

Yaşlı adam, onun davranışını için için takdir mi ediyordu acaba? Yıllar boyu hiç kimsenin göstermediği tepkiyi bu genç insanın geç de olsa sergilemeye kalkışması bir hayat belirtisi değil miydi?

Ali bir yandan bunu da düşünüyordu. Böyle bir tasvipten emin bile olsa duyduğu pişmanlık değişmeyecekti. Sonuç fiyaskoydu çünkü. Üstelik bu civarda en çok değer verdiği insanın eziyet görmesi-ne sebep olmuştu.

Bilâl Hoca yeni bir öksürük nöbetiyle sarsılma-ya başlarken Ali eğilecek, bir kere daha mırıldanacaktı:

"Çok özür dilerim hocam."

Bilâl başını sallayarak Ali'yi suçlamadığını belirtmek istemişti.

"Beni zaten alacaktı içeri."

"Niye?"

"Mehmet yeğenini getirmişti. Kulağına ezan okuyorduk..."

Ali hışımla ayağını yere vurup dövünürken nezarethanenin kapısı şangırtıyla açıldı. Bilâl Hoca bu sefer pek tabii en önce çizmelerini görecekti Müdür'ün. Başını kaldırmadan tesbihini çekmeye devam ediyordu. Müdür elleri belinde dikilip durdu bir an.

"Herşey gene senin başının altından çıkıyor değil mi?" dedi.

Bilâl Hoca'nın tesbih çekişi giderek yavaşlayacaktı. Ali'ninkin dolu bakışları Müdür'ün yüzünden ayrılmıyordu. Az önce kendisini bir ölçüde rahatlatan gerekçe demek ki, geçersizdi.

Bilâl Hoca neden sonra başını kaldıracak ama öksürük nöbeti bastıracaktı. Kendine gelince Müdür'ü acıyan bakışlarla süzdü bir müddet. Sonra da alaylıca gülümseyerek tesbihine döndü. Müdür dış gıcırdatarak bakınıp söyleniyordu:

"Asıl eşkiya sensin, Bozali değil... Sakın farkında olmadığımı sanma."

Bilâl Hoca ezici bir alaycılıkla Müdür'e sapladığı bakışlarını ayırmıyordu. Sonunda Çizme pes ederek hışımla çıkacakken birşey hatırlamış gibi duraksayıp dönecekti:

"Şu söylentiye ne diyorsun peki?"

Bilâl Hoca çatık kaşla Müdür'e dönecekti. Bu soruyla neyin kastedildiği konusunda en küçük bir

fikri yoktu. Müdür kapıyı aralayıp birine seslendi:

"Bunu biraz dışarı alın."

Gelen görevli kelepçeyi takıp Ali'yi dışarı alır-ken Müdür, Bilâl Hoca'nın yanına eğiliyordu. Yapmayı tasarladığı özel soruşturmaya karar vermek için son derece zorlandığı belliydi:

"Benim kızla senin Hafız arasında kara sevda varmış... "

Aslında özel meselesiyle görevini birbirine karıştırdığını, böylece şimdiye kadar hiç işlemediği bir hataya düştüğünü kendi kendine itiraf ediyordu. Fakat son aylarda beynini kemiren bu konunun üstüne gitmek için başka yolu da yoktu. Kalkıp da Bilâl Hoca'nın evine gidemezdi. Başka bir yerde karşılaşmaları da hemen hemen imkânsızdı. Çünkü, Hoca camiye bile inmiyordu. Bu durum kendisinin Çaybaşı'na tayin olmasından önce de böyleydi. Taezan yasağıyla başlamıştı Bilâl Hoca'nın kendini eve hapsedişi. Yalnızca cenazelere katılıyor, sağlığı yerinde olduğu zamanlarda hasta ziyaretlerinde bulunuyordu. Son iki yıldır büsbütün çöktüğü için yaylaya da gidemez olmuştu artık.

Bilâl Hoca birşey söylemeden Müdür'e bakıyor, sözün nereye geleceğini kestirmeye çalışıyordu. Müdür bakışlarını kaçırdı:

"Bu saçmalık neyin nesi?.. Söylesene, böyle birşey mümkün mü?.. Haa?.. Milletin palavrası değil mi? Hıı?"

Bilâl Hoca birşey söylemeden bakıp duruyordu.

"Evet?.." diye üstüne gitti Müdür.

"Ne söylememi istiyorsun?"

"Hafız deli değil mi?.. Bana numara mı yapıyor?"

Bilâl Hoca cevap vermiyordu. İzzet Bey'den sonra Müdür'ü zaaf içinde gören ikinci Çaybaşı'lı in-

san kendisiydi. İcini çekip biraz daha eğilecekti:

"Ne diyorsun bu işe?.."

Bilâl Hoca bir süre düşündükten sonra cevap veriyordu:

"Hafız bir Mecnun olabilir... Ama senin kızın Leylâ olabilirmi, onu bilemem..."

Müdür bu sözü bir çırpıda anlayamamış gibiydi. Gerçi anladığı birşey vardı ama kendisine cevap teşkil etmiyordu bu. Çevrede herkes tarafından hemen her sözünde bir hikmet aranan ve bulunan Bilâl Hoca, gerçekte bütününü ne söylemek istemişti şimdi? Kendisinin anladığından fazlası vardı bu sözlerin içinde. Böyle olduğunu kabul edebilirdi ama neydi kavrayamadığı?.. Saniyelerce tartacaktı bu konuyu... Yeniden soru sormak, kendisini büsbütün ahmak bile gösterecek olsa denemeliydi. Fazla uzatamazdı bu diyalogu. Kestirme cevap istemeli, bunu yaparken de mümkün olduğu kadar vakur görünebilmeliydi. Nasıl olacaktı bu?.. Yüzüne çiziktireceği küçümseyici bir ifade yeter miydi?.. Aklına başka birşey gelmediği için öyle yaptı; suratını buruşturarak söylendi:

"Ne demek bu şimdi?"

Bilâl Hoca, "Nasıl anlamazsın?" dercesine bakındı bir süre. Sonra da yazıklanarak icini çekti. Müdür beklediği açıklamayı alamayacağını farketmiş, sümkürür gibi nefes boşaltarak yavaşça ayağa kalkmıştı. Tesbihine yoğunlaşan Bilâl Hoca'dan bakışlarını ayırmadan dışarı çıkıyordu.

★

Ayşe ile birlikte kahvenin camına yaklaşan Fahriye içerdekiler tarafından farkedilmemişti. Bir

süre bakınıp görülmeyi bekledikten sonra cama vurunca önce İhsan, sonra da Nuh ağa dönecekti. Kadının yüzündeki ifadeyi pek seçemedikleri için fazla önemsememiş, Fuat'a işaret ederek onun bakmasını istemişlerdi. Ancak Bilâl Hoca'nın gözaltına alındığını öğrenir öğrenmez harekete geçeceklerdi.

Böyle bir durumda Müdür'e etki etmesi muhtemel sadece iki kasabalı vardı. Şahin Ağa ile İzzet Bey. İkisini bir arada, Şahin Ağa'nın bakkal dükkânında bulan Nuh Ağa ile İhsan ummadıkları kadar iyi karşılanmışlardı. Bir anlık şaşkınlıktan sonra yer gösterilmiş, kahve ısmarlanmak istenmişti. Ancak bir an önce Müdür'ün makamına gitmek üzere oturmadan çıkacaklardı.

Şahin Ağa dükkânın arkasında odun kesmekte olan Dursun'a seslenip içeri bakmasını söyledikten sonra yola koyulmuşlardı ki, kasabanın en fakir ailelerinden birinin reisi durumunda bulunan dul Esma Hatun çıkacaktı karşılarına. Şahin Ağa'ya sokuldu:

"Uşağı niye tersledun? Yarım çilo şeker veremedun mi? Senden sadaka istemeduk hoş."

Şahin Ağa yürümeye devam ederek cevap veriyordu kadına:

"Kizum veresiye veresiye, ne olacak bunun soni?"

"Funduği sattuğumuz zaman duşersun..."

"Senun fundukler bu sene yaprak bile zor açti..."

Şahin Ağa, çaresiz kadına bakmadan yürürken Nuh Ağa ile İhsan'dan çok İzzet'e gerekçe arz etme ihtiyacı duyduğu için söylenecekti:

"Bi çuval borç yaptiler... Dul deduk, yetim deduk, merhametettuk. Ama biteceği yok. Sançi bize havadan yağayi..."

İzzet Bey bir iki geri dönüp kadına bakacak,

Şahin Ağa'ya hak vermediği halde birşey söyleyemeyecekti. Sonunda geri kalıp Esma'nın yanına solacaktı:

"Bacı sen Hafize'ye git... Benim yolladığımı söyle."

Ağlamasını zor bastıran Esma başını sallayarak bunu yapamayacağını belirtmeye çalışıyordu. İzzet Bey boyun büktü:

"Peki... Ben sizin eve yollarım sora... Hadi git bacı."

Şahin Ağa, bir yandan konuyu değiştirmek, bir yandan da muhtemel başarısızlığına hazırlık yapmak için Müdür'ün aslında kendisine de artık itibar etmediğini söylüyordu. Ne var ki, bunun gerekçesini açıklamak işine gelmediği için Nuh Ağa ve İhsan tarafından pek inandırıcı bulunmamıştı. Yine de ses çıkarmadılar bu sözlerle. Ne inkâr belirttiler, ne tasdik.

Bir ara İzzet Bey'in "Bu kadarı da fazla" demesinden cesaret alan İhsan durumu kendince en kestirmeden belirten cümleyi ağzından geçiriyordu:

"Çizme artuk çizmeyi aştı."

Kahvede ise yoğun bir gerilim yaşanıyordu. Nail bütün dikkatiyle radyoyu tamire çalışırken Bayram hincını kemeçenin tellerinden alır gibi öfkeyle çalıyordu. Sami, olan bitenden ötürü bir ölçüde suçluluk duygusu içindeymiş gibi sessiz ve dalgındı. O kadar ki, kemeçe üzerine iddiayla ilgisini kesmiş görünüyordu. Ötekilerin yüzünden düşen bin parçaydı. O an, öfkelerinin en azından sembolik bir muhatabı olarak Sami'nin karşılarında bulunması, bazı zihinlerde kıvılcımlar çaktırıyordu. Ancak ona sözlü şekilde sataşmaları bile görgülerine aykırıydı. Ne de olsa misafirleri sayılırdı. Belki kinayeli sözlerle, şaka sınırını aşmadan sitem edebilirlerdi ona. Oysa durumun vehameti karşısında bunun da çok hafif kaç-

cağını biliyorlardı. Kaldı ki, yeni bir olay çıkarmanın durumu daha da kötüleştireceğinden endişe etmelerini de imkânsızdı. Hınçlarını yüzlerinde hapsedip yutkunmakla yetineceklerdi. Çizme'nin ne yapacağı belli olmazdı çünkü.

*

İhsan, Müdür'ün makamında sadece çizmele-re bakıyordu. Belkibu saplantıda bir sembol dikkati yoktu ama ne zaman onunla karşılaşacak olsa öyle yaptığı da biliniyordu.

Ercüment Bey, Şahin ve Nuh Ağa'ya çıkışmaktaydı o an:

"Ben tehditlere pabuç bırakmam... Bunu böyle bilin!.."

İhsan ve Nuh Ağa birbirlerine bakacaktı. Sözlerinden tehdit anlamı çıkarılamayacağını ikisi de biliyordu. İzzet Bey araya girip ellerini açarak dışarı dâvet edecekti onları.

"Bir dakika bize müsaade eder misiniz?"

Müdür Bey ona da pek itibar etmeye niyetli olmadığına belirtti yüz çizgileriyle yerine otururken ötekiler uysalca çıkıyordu. İzzet Bey, kapıyı arkalarından kapatıp Müdür'e dönerek adetâ yalvarmaya başlamıştı.

"Niye böyle yapıyorsun Müdür Bey?.."

"Hiç kimse bana gözdağı veremez! Devlet bize ahalinin oyuncağı olalım diye maaş vermiyor..."

"Lütfen, lütfen, ne alâkası var Müdür bey?.. Bozalı hariç kimsenin seninle hiçbir alıp veremediği yok... Ne olur bir kere dinle beni..."

Müdür dirseklerini masaya dayayıp iki eliyle başını tuttu: Aynı anda İzzet Bey de sandalye çekip yanına oturdu:

"Boşuna tedirgin oluyoruz bence... Sen de biliyorsun, değişen birşey olmayacak... Belki bir ezan. Bir tek ezan... İnkılâplar elden gidecek değil, merak etme..."

Müdür Bey, vakur görüntüsünü bozmamaya özen göstererek bir süre düşünecekti. İzzet Bey'i umutlandıran bir dikkatti bu. Çizme dudaklarını ısırtıyor ve belli ki en azından problemi tartışmaya hazır bulunuyordu. Oysa Müdür'ün zihninde başka bir mesele vardı o an... Hafız ile kızı arasında duygu bağı bulunduğu yolundaki söylentiler onu hep rahatsız etmiş, ama şimdi büsbütün teslim almaya başlamıştı.

Bünyeyi zayıf yakalayan eski bir mikrop gibi tahribatını hızlandırıyordu bu konu. Bugüne kadar ciddiye almış görünmemek için karısına bile sormamıştı... Şimdi ise günün gerilimi içinde, olayların bu boyutunu da kurcalamaktan alamıyordu kendini.

*

Hafız, kasabaya yaklaşmakta olan otomobili farkedince elini kulaklarından çektiği an Felek Hoca'nın ezanı bitmiş bulunuyordu. Bir süre heyecan ve merakla bakacaktı. Ancak otomobil ağaçlar arasından geçip görüş açısından çıkınca garip bir hayal kırıklığıyla yutkundu. Bir süre sonra yine şapkaya döndü. Durgun suya eğilip elindeki çubuğu uzattı ve nihayet başardı. Dingin bir sevinçle ayağa kalktı. Muradına ermiş gibiydi.

İçini çekerek başını kaldırdığı zaman minareyi görecekti. Az önce Felek Hoca'nın bulunduğu şerefede kendini hayal ediyordu sanki. Dalıp gitmişti. Bir süre önce patikayı çıkarken Emel'le birlikte karşılatı-

ğı Mine'nin dönmekte olduğunu farkedememişti. Şapka elinden düşmüş, şerefeye dönük halde kalamıştı.

Belki kendisini orda hayal ediyordu, belki Bilâl Hoca'yı.

O sırada Bilâl Hoca nezarethanede hâlâ bağdaş oturmuş, tesbihini çekmekteydi. Zaman zaman parmakları duraksıyor, bir süre dalgınca bakınıyordu. Hafız'ı yetiştirmek için dağda, ormanda, yaylada geçirdiği günleri anıyordu.

Ali'nin yavaşça önüne çömeldiğini geç farkedecekti.

"Hocam çok utanıyorum. Bahanesi ezan değilmiş baksana... Bizim yaptığımız iş yüzünden seni kapattı buraya."

Bilâl Hoca yavaşça başını kaldırırken bu itirafı yadırgadığını belirtmeye özel bir önem verir gibiydi:

"Ben buraya alışığım Ali... Sayısını unuttum... Çoktaaaan unuttum..."

Sonra da içini çekerken sanki mutlu bir geçmiş-i hatırlamış gibi gülümseyecekti.

"Ama hocam hastasın şimdi..."

Bilâl Hoca Ali'ye hüzünle bakıyordu:

"Allah için birşey yapamadık oğlum... Belki bunlar kefaret olur biraz."

Bu sırada kapı açılmış ve Müdür içeri girmişti. Ali nefretle bakınarak yavaşça kalkacaktı.

"Sen çık..."

Ali şaşırılmıştı:

"Hayır, onu çıkar..." diye direndi bir an.

"Kes sesini. Hadi, çık dedim..."

Ali tedirgince Bilâl Hoca'ya bakınıyordu. Bilâl itaat etmesini işaretlediği zaman bir süre daha tereddüt geçirecekti. Müdür onun bu tereddüdünü yenmek için yavaşça Bilâl'in karşısına, yere oturuyordu. Ali şaşkınca baka baka çıkacaktı.

Müdür, bir sigara yaktıktan sonra uzunca bir süre Hoca'ya bakmadan düşünüp duracaktı.

"Beni düşman biliyorsun öyle değil mi?"

Bilâl Hoca bu sözleri son derece tuhaf bulmuştu. Anlamdan ziyade tavır onu şaşırtmıştı. Nasıl bir değişimdi bu?.. Müdür bir tür muhasebeye mi girişmekteydi kendi kendisiyle?..

"Sen Allah'ın düşmanı mısın?.." diye sordu saf saf.

Müdür afallamıştı:

"Tövbe haşa..."

Müdür'ün kendince sağlam ve tutarlı bir inancı olduğunu bir tek İzzet Bey biliyordu bu çevrede. Çeşitli gözlemler ve dolaylı konuşmalar muallimde böyle bir kanaat oluşturmuştu. Aslında bu açıdan kendisiyle Ercüment Bey arasında büyük benzerlik buluyordu.

Onlara göre, dini inançlarla inkılâplar çelişmiyordu. Özellikle Müdür Bey için Devlet öylesine kutsal bir kurum değerinde idi ki, onun herhangi bir konuda temel yanlışlara düşmesi mümkün değildi. Vatandaşların büyük çoğunluğuna ters gelen devrimlerin anlaşılamadığını sanıyordu. Hatta kendisinin de bunları pek derinlemesine kavrayamadığını düşünmekteydi. Ancak vatandaşlarla kendisi arasında bir fark görüyordu. Onlar devletin karar ve uygulamalarında önemli hikmetler bulunabileceğini anlayamıyorlardı. Belki de ince sırlar söz konusuydu devrimlerin arkasında. Halkın sonsuz menfaati için geçici düzenlemeler bile olabilirdi bunlar, kimbilir. Kendisine düşen, devletin bir bildiği olduğunu unutmamak ve unutturmamaktı. Müdür Bey böyle baktığı için, kendini inançsız biri olarak görmüyordu hiç. Ayrıca herşeyin değiştiği bir çağda bazı dini konularda bir takım yeniliklerin olmasında, bizat dini bir gerek bulunabileceğini bile düşünüyordu.

Birkaç yıl önce bir keresinde Bilâl Hoca ile de bu konuyu tartışmaya kalkmıştı. Önceleri sadece sındırma siyaseti uygularken herşeye rağmen ahalinin Bilâl Hoca'ya kesin bağlılığını değiştiremeyeceğini farkedince onu ikna etme yolunu denemek istemişti sonunda.

"Bak Bilâl efendi" diyordu, "aslında biz el birliği etsek her konuda çok daha iyi neticeler alırız."

Hoca'nın peşin olarak itiraz etmediği bu teklif, birkaç cümle sonra dinde reformu benimsetme çabasına dönüşünce tartışma çabucak tıkanmıştı:

"Din değişmez Müdür Bey... Din eğer Allah'ın dini ise, ki ben öyle olduğundan şüphe etmiyorum, etmemeyi de dinin birinci şartı görüyorum, o zaman kul tarafından değiştirilemez."

"Ama neden?.. Bu yapılanlar Allah'a karşı değil ki?"

"Müdür Bey, birşeyi değiştirmek, onu bozmak için ise bunu hiçbir mantık doğru bulmaz. Yok eğer onu düzeltmek için ise bu da Allah'ın yanlış yaptığını söylemek olur."

Müdür burada "Seninle hiçbirşey konuşulmaz..." diye kestirip atıyordu. Hatta isyan ediyordu:

"Sanki ben Allah'a senden az inanıyorum..."

O günkü gibi bugün de inancının sağlam, hatta bir başka biçimde tam olduğuna emindi. Bu yüzden Hoca'nın sorusunu yadırgayıp adetâ ürpertiyle "Tövbe hâşâ" diye çıkmıştı bile.

Bilâl Hoca onu derinlemesine anladığı için gülmüşüyordu bir süre:

"Öyleyse sana neden düşman olayım?"

Müdür bu cevabı beklemiyordu gene de:

"Cidden bana kin duymuyor musun?"

Bilâl Hoca bilgece gülümseyerek, bunun söz konusu bile olamayacağını belirtmek için başını sallamakla yetindi.

İhsan ve Nuh Ağa'nın ortasında kahvehaneye doğru yürüyen

Bilâl Hoca eve gitmek istiyordu bir an önce:

"Siz geçin, ben yavaş yavaş çıkayım."

Nuh Ağa ısrar ediyordu:

"Olur mi şimdi yani Bilâl Hoca, biraz dinlen hau çardağın altında."

Bilâl Hoca saygıyla susuyordu. Ondan birkaç dakika önce kahveye varan Ali'nin verdiği bilgi, Nail hariç herkesi kapının önüne çıkarmıştı. Sami de Bayram'ın yanında, fırsattan istifadeyle dinlenmesine engel olmaya hazır bekliyordu. Aslında bu işi o da bir eğlence görüyordu artık.

Bilâl Hoca'nın verdiği selâmı topluluk adetâ bir koro disiplini ile karşılamıştı. Bu askeri düzen ifadesi Bilâl Hoca'yı şaşırtmıştı bir an. Kalabalığın son derece gergin olduğunu bu tek ses bütünlüğü de ortaya koymaktaydı. Tehlikeli bir andı bu. Şimdi en sıradan bir önder bile bu topluluğu ölüme götürebilir, ona her türlü eylemi yaptırabilirdi. Nitekim herkesin bakışında aynı parıltı; Hoca'dan bir emir bekleyişin ışıltısı renkleşiyordu. Bilâl Hoca bir an derin nefes alarak gözlerini yumdu. Sanki bu kitle ile birşeyler yapmayı deneyip denemeyeceğini tartışıyordu. Belki böyle birşeye şimdi kalkışmanın ucuz kahramanlık olduğunu düşünmekteydi.

Herkes nefesini tuttuğu için Bayram'ın olabilecek en hafif tonla sürdürdüğü kemeçe icrası üste çıkıyordu. Bilâl gözlerini açıp Bayram'a baktı. Az önceki militanca gerilim birdenbire sönmüş gitmişti. Bayram kemeçe çalmayı bırakmış, Sami de buna şaşmamış, müdahaleye kalkışmamıştı.

Bilâl Hoca bakışlarını Sami'ye doğru kaydırdı. Genç adam hemen gözlerini kaçıracaktı mahcupça. Kardeşi Dursun'un aksine çok severdi Hoca'yı. Gerçi Dursun'un da saygısızlık ettiği yoktu ama, halkın Hoca ile ilgili inançlarını doğru bulmaz, ona hayranlık beslemezdi. Kardeşi bir bakıma, Ali'nin Bahşiler tarafındaki kutbu durumundaydı. Aralarındaki on yaşlık farka rağmen zıtların benzerliğini yansıtırlandı.

Bilâl Hoca, başını öne eğen Sami'den Bayram'a döndü tekrar. O da başını öne eğmişti. Etraflarındakiler Hoca'nın söyleyeceği sözü seçmekte zorlandığını düşünemezlerdi. Onun, bakışlarıyla ikisini birden tasarruf altına aldığına ve birkaç saniye içinde eğiteceğine inananlar çoğunluktaydı.

Bir kere daha derin nefes aldı Bilâl Hoca. Başını son derece hızlı ama adetâ milimetrik bir doğrultu içinde yana sallayarak birşeyler söylemekten vazgeçtiğini belirtecekti.

Arkasını onlara dönüp Nuh Ağa ile İhsan'a bakmıştı.

"Hocam haboyle oturalum."

Nuh Ağa, kapının yanındaki masayı gösterirken ötekilere dönüp ortasından tuttuğu bastonunun sap kısmıyla kahvenin içini işaretleyecekti. Tek kelime söylemeden verilen bu emre hemen itaatedilmişti. İhsan da yanlarına oturduğu zaman dışarda kimse kalmamıştı. Az sonra kemeñçe iniltili bir sesle yeniden sahneye çıktı. Nuh Ağa, İhsan'a döndü:

"Hocaefendinin burnunun dibinde bu ne terbiyesizlik... Soylede kessun kemeñçe çalmağı... Ahlak bitti hocam..."

Bilâl Hoca, İhsan'ın dizini tuttu:

"Bırak... Belli ki Sami iddiasından vazgeçmiyor. Yoksa Bayram keserdi herhalde."

"Ama hocam nasi olursa olsun..."

"Yoo, dinle Nuh Ağa... Bu iddiaya hiç girmeyecekti ama girdi. Şimdi bize saygı gösterecek diye ineğini kaybetmesin bari."

İhsan da Hoca'nın görüşünü destekliyordu:

"Hem bizimkiler pes etmesine razı olmaz..."

Gücünün tükenmek üzere olması Bayram'ın umurunda değildi. Başta Ali olmak üzere, bütün demokratlar ısrar etmeseydi bırakacaktı çalmayı. Bilâl Hoca'yı görünce iki elini önünde bağlamaya alışmış sayısız kasabalıdan biri olarak şimdi onun bulunduğ u bir ortamda nasıl sanat icra ederdi?..

"Tamam, inek senin." deyip kesecek olmuştu.

"Hayır, olmaz Bayram... Bunlara göz göre göre inek değil sinek bile veremeyiz. Kafanı kırarım... Girmeseydin iddiaya. Zaten soyup soğana çevirdiler Çaybaşı'nı..."

Sami bozulmuş da olgunluğa vermiş gibiydi:

"Ayıp ediyisin Ali. Ben ısrar etmeyirum ki... Tamam, piraktum ineği... Hoca'nun yanında çalsun diyemem ben..."

Buna da Bayram içerliyordu:

"Yok ole yağma... Sen bağa iddiayı bağışlayamazsun..."

Ali de bağırıyordu Bayram'a:

"Çal o zaman işte... Hafiften çal... Hoca gider birazdan."

Bayram yine bir müddet tereddüt geçirecek ama, neden sonra

yayını yine kemençenin üstüne oturtacaktı.

Ali, Nail'in yanına sokularak, yüzünü mümkün olduğunca az kimsenin görebileceği bir biçimde oturuyordu. İlg i bir tek noktaya odaklanma durumundan çıkınca kınayıcı bakışların kendisine saplanacağını düşünüyordu. Özellikle Bilâl Hoca'nın hasta hasta bir kere daha nezarethaneye düşmesinde, kendisinin kışkırttığı olayın payı, rahat bırakmamaktaydı

Ali'yi. Tam sağında Celâl Bayar'ın fötr şapkalı afişi vardı. Menderes'in ise birden fazla fotoğrafı ve afişiyle süslü kahvede Bayar'ınkinin biraz aşağıda durmasının özel bir anlamı yoktu şüphesiz. Ancak öyle aşağıda duruyor olmasaydı Ali neden sonra elinde bulunduğu kalemle afişe yönelemeyecekti. Kendi kendine, bunun nasıl bir cilve olduğunu bilesorarak Bayar'a Bozali'ninkileri andıran bir bıyık çizmeye başladı.

Bilâl Hoca bir kere daha öksürük nöbetine tutuldu dışarda.

İçerde yavaş yavaş bütün gözler yeniden radyoya doğru dönerken Temel, kahvenin yan tarafından dolanıp gelecek ve dışarda üçsaygıdeğer Çaybaşılı'yı bir arada görüncü heyecanlanacaktı.

"Selâmunaleyçüm."

Üçü de aynı anda selâmı alırken İhsan sandalye gösterip oturmasını işaretledi.

"Heyet nereye citti?"

"Daha celmedi." dedi İhsan.

Temel şaşırıp kalmıştı. Gerçi kendisi kestirmeden gitmişti ama, heyetin altındaki arabanın herşeye rağmen çoktan gelmiş olması gerektiğini düşünüyordu.

"Ama ben olari Mecit dayının orda rastladım..."

İhsan'ın yüzündeki coşkulu sevinç, neredeyse heyetin gelmesinden umudu kestiğini gösteriyordu. Bir hayli gecikerek mırıldanacaktı:

"Demek celmek uzuredurler."

Sonra da kapıdan eğilerek içeri doğru bağııyordu:

"Aliii..."

Ali Bayar'ın bıyığının sadece bir kanadını henüz çizebilmişti. Dönüp kaltı ve dışarı yürüdü. Bilâl Hoca'dan yana bakamıyordu hâlâ.

"Heyet celiyi Ali, hade karşılayalım."

Kahveden coşkulu sevinç çığlıkları yükselirken Bayram tekrar ateşleniyordu. Kemençe bütün sesleri bastırdı hemen.

★

Parti komisyonunu taşıyan araba, bazı yokuşlarda çamur olmaması için döşenmiş düzensiz taşların üzerinde ise bütün parçalarına kadar titreye titreye yol alıyordu... Biraz da hoyrat kullanıldığı muhakkaktı.

Sürekli dereyi izleyerek giden yolun en olumlu tarafı muhteşem manzarasıydı. Bâkir yamaçların gür yeşilliği yanında haşin ve heybetli diklenişi; insanı, ürküntüyle çağıldayan bir güzelliğin seline bırakıyordu. Hele Çaybaşı camiinin ahşap minaresini uzaktan gördüklerinde bu muhteşem manzaraya ayrı bir heyecanla bakacaklardı. Mürsel bulundukları yerden daha yüksekçe bir nokta aranıyordu bir yandan. Arabayı bu dar yolda sağ salim yürütmenin bütün zorluğuna rağmen gözüne yer kestirmeye çalışmaktaydı. Sonunda bir dönemecin dere tarafında kalan yemyeşil tepecikte karar kılmıştı. Arabayı buraya yakın bir noktada parkedip aşağı inecekti. Aralarında hiçbir kelime konuşmadan, belirsiz bir büyü-
nün peşinden hepsi kapıları açıp çıkmıştı birazdan. Baharın yazla kesin vuslatı yaşadığı yerdin burası sanki. Mor menekşeler, cilamsı bir nemle parıldayan çimenlerin arasında bağımsız ezgilerini dinliyorlardı sanki. Onlar da kendilerini Bayram'ın kemençesine kaptırmış gibi, keskince esen rüzgârın ritmiyle oynuyorlardı.

Mürsel'in, kemençe sesine dikkat kesilmesi için fazla zaman geçmesi gerekmeyecekti. Birden

duracak ve yavaşça kollarını açarak, derin bir hasret çizgisiyle gözlerini yumarak oynamaya koyulacaktı. Az sonra ötekiler de kendisine eşlik etmeye başlayacak, belki de tarihin en çelişik horon halkası bu küçücük tepenin üzerinde oluşacaktı. Fötr şapkalı, kruvaze elbiseli dört Demokrat Partili siyasetçi, folklörik kökenlerinin yerçekimi yüzünden kıvrak figürlerle, henüz sebebini bilmedikleri bir coşkuya kaptıracaklardı kendilerini.

O dakikalarda Hafız, şapkayı direksiyon gibi kullanarak sevinç çığlıkları ata ata patikadan yukarı doğru çıkmaktaydı. Uzaktan duyduğu kemençe sesindeki coşku değişimini farketmesi bir anduraksamasına yol açacaktı.

Bozali ise çalıdan çalıya geçerek gözetlemeye devam ediyordu. Bir ara iki candarmanın kepini görüp saklanacaktı. Yönünü değiştirdiği an Hafız'la gözgöze geldi. Hafız bir an durup engince gülümse-dikten sonra sevinç içinde uzaklaşıyordu. Candarmaları yeniden gören Bozali biraz daha geri çekilmişti. Kendini gizlemeye çalıştı. Biraz sonra yeni bir siper seçip uzandı. Ancak çok geçmeden orayı da değiştirecekti. O da uzaktan duymakta olduğu kemençe sesindeki farklılaşmaya bir an dikkat edecek ama anlam veremeyecekti. Geçip giden Hafız'ın sevincini de ancak o zaman meraka değer bulup geri dönecek ve görmeye çalışacaktı. Oysa Hafız uçup gitmişti sanki.

Çılgınca olmaktan çok engin ve esrarlı görünen neşesiyle Hafız çeşmenin yanından geçiyordu şimdi... Onu delilik numarası yapıyor sananların birçoğu, bu erken coşkusunu, esrarlı bir önsezi sayacak ve fikirlerinden vazgeçeceklerdi daha sonraları... "Mecnun olduğu için önceden hissetmişti" diyecek ve ezanın dönüşüyle aklına kavuştuğunu düşüneceklerdi.

Çeşmenin yanından geçmekte olduğu bir sırada, testisini doldurmak üzere olan Emel'i görünce ciddi bir gülümsemeyle ışıltılı bakınan Hafız, genç kızı önce şaşırtacak, sonra da ürpertecekti.

Bir an nefesinin duracağını sanmıştı Emel. Bu arada kemençe sesindeki coşkuyu farkederek önemli birşeyler olduğunu düşünmeye başladı. Hafız'la kısa bir süre bakışacaklardı.

Genç adam fazla dayanamıyor, önce genç kız mahçubiyeti içinde bir iki adım geriliyor, sonra dönüp aynı sevinç yankılarıyla uzaklaşıyordu.

*

Müdür Bey de evinde çizmelerini çıkarmaktaydı. Meryem yavaşça eğiliyor ve çizmenin çıkartılmasına yardım ediyordu. Ne hikmetse sağ ayağındaki çizme bir türlü çıkmayacaktı. Bir iki deneme başarısız olunca ayağını karısından çekti, kendisi zorlamaya başladı. İzzet Bey de şaşırmıştı bu işe... Sonunda yine kendi yardımıyla iş başarılmıştı. Ayağı uyuşmuş gibiydi. Bir süre odanın içinde gezinerek ayağını denedi. Sonra da pencereye gitti gözleri. Bir an Bozali tehlikesini hatırladı ve duraksadı ama bunu kendine yediremeyecekti. Biraz daha yaklaştı. Çeşmeden dönmekte olan Emel'i görmüştü. Kızının yoğun merak ve hatta heyecan içinde belli bir yöne bakmakta olduğunu görünce daha da yaklaşacaktı. Camı açıp eğilerek Emel'in kime baktığını görmek istedi.

"Nereye bakıyorsun kız?"

Emel önüne dönecek, başını eğerek cevap vermeden yoluna devam edecekti. Az sonra da aşağı yoldan Hafız'ın sevinç hırıltıları içinde kendi şapkasıyla koştuğunu gören Müdür Bey ellerinin saçlarına uzanmasına engel olamamıştı.

Bozali yine nişana yatmıştı. Horozu kaldırıp tetiği çekmeye hazırlandığı anda Müdür Bey Hafız'ı izlemekteydi. Elleri yavaşça saçlarından inecek, sonra da hışımla dönüp gidecekti. Şimdilik yine he-def olmaktan çıkmıştı.

Karısının ve İzzet Bey'in ne olduğunu sormasına rağmen tekkelime söylemeden kendini evden dışarı atan Ercüment Bey kapıya gelmiş bulunan kızına ters ters bakıp aceleyle yürüyecekti. Şimdi ayaklarında terlik vardı ve bu onu bir hayli tuhaf gösteriyordu. Herkesin sürekli çizmeyle gördüğü Ercüment Bey belki de ilk defa bu derece dikkatsiz davranmaktaydı. Ruh dengesini kaybetmiş gibi yürüyor, aceleyle birini aradığı belli oluyordu. Zaman zaman tedirgince ötesine berisine bakınırken belki Bozali tehlikesini hatırlıyor ama sonra yine unutup saplantısının peşine takılıyordu. Şapkasını aramaktaydı ve bu aslında Bozali tehlikesiyle ilgisiz bir iş de sayılmazdı. Onu kafasından uçuran olay da aynı adamın marifeti değil miydi? Ancak Müdür şimdi böyle bir bağlantıyı kuracak durumda bulunmuyordu.

Bozali de sürekli yer değiştirerek Müdür'ü takip etmekteydi. Zaman zaman bir evin veya çalılığın örttüğü hedefi yeniden görebilmek için yer değiştiriyor, bu dikkat ona candarmaları da unutturuyordu.

Müdür sonunda Hafız'ı görecekti. Köprünün üzerinde, parmaklıklardan sarkmış halde, yerinde sayarak hızla adım atan Hafız'ın bu hareketinin ne anlama geldiği umurunda değildi. Önemli olan şapkanın elinde olup olmamasıydı. Bu delinin ne yapacağı belli olmazdı. Yeniden suya atabilirdi şapkasını. Oysa İtalyan malı bu şapkanın geçen yıl Cumhuriyet bayramına yetişmesi için ne telaş yaşamış, ona maaşının dörtte birini saymıştı. Önemli günler için tek iyi şapkası vardı. Belki kendisini sürgün bek-

liyordu, belkide daha basit bir memurluk. Ancak her durumda bu şapkaya ihtiyacı olacağını biliyordu. Bir gazetede, Paşa'nın giydiği şapkalar içinde en beğendiği markanın bu olduğunu öğreneli beri en büyük ideallerinden biriydi aynısına sahip olmak. Onu kaybetmişken ortaya çıktığını görmenin sevinci ile, bir delinin elinde eğlencemetarı halinde bulunmasının hıncı birbirine karışıyordu.

Bozali Müdür'ün köprüye yaklaşmakta olduğunu farkedince koşarak ilk tetiği çektiği yere tırmanmaya başladı. Kısa sürede yerine varmış ve nişana uzanmıştı. Müdür Hafız'a birkaç metre mesafede durarak bağıracaktı:

"Heey, sen..."

Hafız irkilerek dönmüştü.

"Ver bakiyim şunu."

Hafız şapkayı arkasında tutarak başıyla reddediyordu.

"Ver dedim."

Müdür elini uzatıyor ama fazla da yaklaşamıyordu. Hafız'ın şapkayı yeniden dereye atmasından korktuğu muhakkaktı. Müdür kısa hamlelerle uzandıkça Hafız yerinde hafif sekişlerle şapkayı veremeyeceğini vuruguluyor, böylece Bozali'nin hedefini net bir şekilde görebilmesini engelliyordu. Eşkiya bu duruma öfkeleniyor ama, Hafız'a birşey olması ihtimâlından ürperiyordu. Birçok kimse gibi o da bu genç adamın deli olmadığını sanıyor, deli bile olsa ermiş bir boyutu bulunduğunu düşünüyordu. Ona en küçük bir zarar vermek aklının köşesinden geçmezdi. İdam olma bahasına bile Müdür'ü öldürmeyi kafasına koymuşken, böyle bir fırsatı Hafız yüzünden kaçırarak olması hırsını bileyecekti sadece.

Müdür bir an kendini komik hissetmiş olmalıydı ki, duraksayacak, ellerini beline koyarak bakınacaktı. Deliye uymuş görünmek hiç işine gelmezdi.

Böyle dururken rahat bir hedefti şimdi.

Bozali bir kere daha tetiği çekmek üzereyken, Müdür'ün ilk defa ricacı bir ifade ile elini uzattığı an Hafız ürker gibi davranarak kendini yana atıverecekti. Böylece Müdür ile Bozali'nin arasına girmiş olacak, kendisine hayatının en büyük acılarını yaşatan insanı bilmeden kurtaracaktı şimdilik. Bozali yerini değiştirip tekrar nişan alıyordu.

*

Parti heyeti İhsan, Ali ve Fuat'la birlikte kahvenin önüne geldiği zaman herkes karşılamaya çıkmıştı. Yalnız Bayram'dı içerda kalan... Bilâl Hoca'nın huzurunda çalmamak için bir elinde kemençe, öbüründe yay, sıradan birşeyler titreştirirken parmaklarının ucunda doğrularak dışarıyı görmeye çalışmaktaydı. Sami deyanında kalmıştı. Nail bile işini bırakıp dışarı bakıyordu uzunsüre.

Herkes çılgınca alkış tutuyordu. Nuh Ağa bile bir çeşit zafer sevinciyle gülüyordu. Ancak kısa sürecekti coşkusu. Bilâl Hoca'nın bu merasim esnasında ayakta kalmaması gerektiğini düşündü hemen. Onu oturtmaya çalıştı. Hoca dingin ve bitkin bir tebessümle bakınıp reddetti oturmayı.

"İçeri geçelim." dedi İhsan.

Zaten misafirleri dışarda oturtacak masa yoktu.

Ali misafirleri buyur ederken Kamil ve Mürsel en önde giriyor, ötekiler de izliyordu onları. Nuh Ağa bir an Bilâl Hoca ile göz göze geldi. Bilâl Hoca hoşgörüyle gülümsedi:

"Ben içeri giremem... Birazdan eve çıkarım. Sen misafirlerin yanına git..."

"Kusura bakmazsun deyil mi?"

"Ne demek Nuh Ağa, misafir için kusur mu olur?"

Nuh Ağa içeri girerken Bilâl Hoca gözlerini oğuşturup hafif bir öksürük nöbeti geçirdikten sonra çevresini süzecekti. Esarlı bir hüznün, umutla buluştuğu bir çehreydi bu şimdi. Yemyeşil vadiye, yavrusunu engin bir sevgiyle seyreden baba gibi göz gezdiriyordu.

İçerde cümbüş başlamıştı. Bayram bütün yorgunluğunu yenmişti bir kere daha. Hoca'yı da unutmuştu anlaşılan. En kıvrak nağmelerle ziyaretçileri karşılıyor, kahvenin içinde oluşan yeni horon halkası hiç umulmadık bir oyuncuyla renkleniyordu. Nail radyoyu devirmiş, horona girmişti.

İhsan, kendisini halkaya çekmek isteyenleri sertçe tersliyor, misafirlere bakarken de gülümsemekle yetiniyordu. Nuh Ağa ile birlikte köşe masaya oturup cümbüşün dinmesini beklediler.

*

Köprüde ise Müdür şapkasının derdindeydi. Bozali yamaçta habire yer değiştiriyor, içinden "eee Hafız çok oldun haa" diye geçiriyordu. Ancak onu hiçbir riske atamazdı.

Müdür Bey yeniden tırmanan kemençe yankısıyla bir an kahvehaneye doğru bakmış, yeniden Hafız'a dönmüştü:

"Ver şunu."

Bir kere daha uzanmış ama Hafız kahvehane- den yükselen sevinç nârasıyla birlikte şapkayı başının üzerinde bir çevirip dereye fırlatmıştı.ERCÜMENT Bey bir an şapkanın suya doğru süzülüşünü fal taşı gibi açılmış gözlerle takip ettikten sonra öfkeyle Hafız'a dönüyordu tekrar. Ancak bu sefer daha da şa-

şacaktı. Genç adam köprünün üstünde secdeye kapanmıştı:

"Şükürler olsun Allah'ım... Binlerce şükürler olsun..."

Müdür'ün hayreti daha da tırmanacaktı. Koşa koşa yetişen İzzet Bey'in şaşkınlığı kısa sürecekti. Müdür'ün ardından hemen çıkmış, ama yolda ayağı taşa takılıp düştüğü için ara açılmıştı. Pantolonu dizinden yırtılmış, aynı noktada büyükçe bir kan lekesi oluşmuştu. Kendi acısını hiç duymuyordu sanki.

"Gidelim burdan lütfen..."

"Dur." diye kükrüyordu Müdür.

Hafız hâlâ aynı durumdaydı:

"Şükürler olsun Allah'ım. Şükürler olsun. Şükürler olsun."

"Neye şükrediyorsun salak!"

Hafız başını kaldırmıyordu:

Bu sırada Bozali'nin tepesi atacaktı. Tam Hafız hedefini vurmasına engel olmaktan çıkmışken İzzet Bey araya girmişti. İkide bir önünü, kapatıyor, Müdür Bey'i uzaklaştırmak için çekip duruyordu.

"Neye şükrediyorsun dedim."

Hafız başını ağlaya ağlaya kaldırmadan söylemiyordu:

"Bitti... Bitti... Hamdolsun bitti..."

Müdür avaz avaz bağırarak eğiliyordu:

"Ne bitti ulan!"

"Yasak bitti... Sen bittin..."

Müdür vurulmuş gibi geri çekildi bir an. İzzet Bey'le göz göze geldi. Hafız'ın söylediklerinin ne anlamı geldiğini onun yüzünde okumaya çalışır gibiydi. İzzet Bey de afallamıştı.

Müdür bir iki yutkunduktan sonra Hafız'ın başını koyduğu yere diz çökerek mırıldandı:

"Demek sen deli değildin haaa... Beni kandır-

dın öyle mi?.."

Sonra da ciğerini yırtarcasına bağıracaktı:

"Haaaa, öyle mi?"

Hafız başını kaldırmadan yine ağlayarak söyleniyordu:

"Şükürler olsun bitti... Bitti... Bitti artık..."

Müdür bedenlen sâkinleşmişti şimdi ama gözlerinde korkunç bir intikam ateşi vardı. Yavaşça doğrulurken İzzet Bey'e bakmadı.

"Size bunları ödetmezsem nâmerdim."

Geri geri adım atarken Bozalı yine yerini değiştiriyor, ancak bir türlü muallimin teşkil ettiği siperi aşamıyordu.

Müdür Bey az sonra yıldırım gibi koşmaya başlayacaktı. Köprünün aşağısından dolanıp dere kıyısına inerken İzzet Bey caydırmak için kendi derdini kullanmayı denedi.

"Ayağım kanıyor, yardım et bana."

Müdür Bey şaşkınca döndü:

"Ne oldu sana?"

İzzet Bey kanayan yeri gösterdi:

"Sana yetiyeceğim derken düştüm..."

Müdür bir an tereddüt geçirdikten sonra koşup yanına geldi ve ayağına baktı:

"Fazla önemli değil. Bizim eve git, Meryem pansuman etsin."

"Yapma Müdür Allahaşkına... Vuracak seni bu adam..."

Müdür Bey artık oralı değildi. Önce şapkasına kavuşmalıydı. Pisipisine onu kaybedemezdi. Ondan sonra da yapacak çok işi vardı. İzzet Bey kısa bir muhakemeden sonra onu takip edecekti yine. Coşkulu kemençe nağmeleri altında, gittikçe daha fazla kızarakdere boyunu izliyordu Müdür. Arada bir şapkasının önüne taş atıp durgun suyu harelendirerek kendisine doğru gelmesini temine çalışmaktaydı. Bir

ara uzunca bir fındık çubugu kırarak eğilecek ama uzanamayacaktı. Gittikçe çılgınlaşıyordu. Sanki Hafız hâlâ kulağının dibinde aynı şeyleri tekrarlamaktaydı:

"Yasak bitti. Sen bittin."

Bu sestən kaçır gibiydi bir bakıma. Şapkasına yeniden kavuşmak çok önemliydi ama, Hafız'ın söylediklerinde kaçınılmaz gerçeği bulmak dehşet veriyordu ona. Belki de bu sonu epeydir bekliyordu ama böyle bir noktalanış hiç aklından geçmemişti. Böylesi büsbütün sıfırlanmaktı. Keşke böyle aşağılanmadan sürgün edilseydi buralardan. Bunu düşünüyor ama bir yandan da Hafız başta olmak üzere birkaç kişiden bu aldatılışın, bu derece küçük düşürölüşün hesabını mutlaka soracağına dair kendi kendine sözler veriyordu. Çünkü uğradığı akibetin sorumlusu olmadığından emindi. Hiç kusuru yoktu bu sonucun ortaya çıkmasında.

Yaptıklarının ne kadar boş ve geçersiz olduğunu kabule zorlanmak, bütün dünya görüşünü yıkabilecek ağırlıktaydı. Halkın yararına olduğuna inandığı yenilikler için yıllar boyu gösterilen onca gayret, yapılan onca eziyetten kendi hanesine kalan sadece ama sadece kötü bir namdan ibaret olmamalıydı. Herşey, yalnızca buna yaramıştı. Halkın vicdanında kara bir yer işgal etmek... Sadece bu mu olacaktı sonuç?..

Hayır, evrenin böyle bir haksızlığa tahammülü olmamalıydı.

Seçimin kaybedildiğini anladığı andan itibaren görür gibi olup zihninden kovaladığı tablolar şimdi bütün acımasızlığıyla gözlerinin önüne mi serilecekti? Hiçbir yarar, hiçbir onur bırakmayan bir yenilgi olurdu bu. Tesellisi yoktu hiç. Onu alkışlayacak kimse eskiden de pek olmamıştı ama hiç değilse görünür veya görünmez kayıtlarla parlak bir resmi sicil

geliştirdiğini düşünmek yeterli dayanağını teşkil ediyordu. Ya şimdi?.. Şimdi kesin olan tek gerçek, tartışılmaz bir hiçlikten ileri gitmeyecek miydi? Böyle bir mazlum ve mağdur nerede görülmüştü?

Bu yüzden şapkasını yeniden ele geçirme aşkı, biraz da kendini kaybetme çabasını yansıtıyordu.

*

Parti heyeti, kısa süren horon faslından sonra İhsan ve özellikle Ali'nin anlattıklarına inanamıyordu. Hem kızgındılar, hem şaşkın.

Recep Bey bağıırıyordu:

"Ne demek resmi gazetede yayınlanmadı. İşgüzara bak."

Sonunda Kamil sertçe ayağa kalkacaktı:

"Hadi biz konuşalım bu çılgın adamla."

İhsan yılgınca müdahale ediyordu:

"Size inanmaz. Resmi gazeteyi cormek ister."

"Ne yani, çantamızda mı taşıyacağız? Allah Allah. Hadi beyler gidelim. Deli midir, nedir bu adam."

Heyetin öteki üyeleri de ayağa kalkmıştı. İhsan, belki de onların siyasi gururlarını tahrik etmek istiyordu:

"Bana inanmadunuz vilâyete celdüğüm zaman... Bu adami sozlan anlatmak imçânsuz... Valla-hi sizi da dinlemez..."

"Nasıl dinlemezmiş?" diye bağırdı Mürsel... "Dinlemesin de görelim."

Bu arada kapıya doğru yaklaşmışlardı.

"Biz de gelelim mi?" dedi Ali.

"Yoo, bi çocuk yerini gösterson bize yeter.... Siz kalın..."

Ali, Fuat'a işaret etti, o da kalabalığı yarararak

heyetin önüne geçti. Gidenler görünmez olana kadar kimse oturmamıştı. Herkesin birer ikişer oturmayaya başladığı anda Bayram'ın kemeçesi hafif bir serinlik getirdi ortama. Nuh Ağa ile İhsan misafirlerin ardından bir süre bakındıktan sonra, henüz kahve önündeki masadan kalkmamış bulunan Bilâl Hoca'nın yanına döndüler. Ancak o sırada Hoca kalkmıştı. Nuh Ağa üzgünce sokuldu:

"Habu herifler donene kada beklesan..."

Bilâl Hoca ne bu sözleri duyuyor, ne Nuh Ağa'yı görüyordu şimdi. Bakışları sabit bir noktaya takılmış, bir ruh gibi süzülüp gider olmuştu. İhsan kavramıştı bu yönelişi:

"Camiye gidiyor."

Nuh Ağa da emindi şimdi bundan. Birbirlerine baktılar. Ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Bilâl Hoca, çevresinde hiçbir varlık yokmuşçasına kesin ve mutlak bir vecd içinde yürüyordu.

Üstelik kimse birşey açıklamadığı halde kahvedekiler de şaşırtıcı bir ortak hareket içinde kapıya ve pencere yönelmişti. Yavaş yavaş dışarı çıkıyorlardı.

Ali'nin yüzünde yoğun bir ürperiş çizgilendi bir an.

"Minareye gidiyor." dedi.

Temel de "Eyi ya... " diye cevap verdi, "19 yıldır onun ezanini bekledük..."

Bayram bir elinde kemeçe, bir elinde yayı, Sami'ye bakmakta, Sami ise onu görmemekteydi henüz. O da bütün ruhuyla Bilâl Hoca'yı izliyordu. Bayram, kemeçenin tellerini parmaklarıyla oynatarak adetâ gerilimin ritmini tutuyordu şimdi.

Bilâl ağır adımlarla camiye doğru yürürken bir ara duraklayarak şiddetli bir öksürük nöbeti daha geçirecekti.

Birden Ali'nin bağırdığı duyuldu:

"Hocaefendiiii...."

Ali, Hoca'ya doğru koşarken o da hayret içinde dönmüştü. Bu arada İhsan hızla, Nuh ise ağır ağır yaklaşıyordu onlara. Ali, Hoca'nın önünde iki büklüm, yalvar yakar ağlıyordu:

"Gitme hocam... Biraz daha sabrederim bari... Senin ezan okuman Çizme'yi delirtir... Hem hastasın zaten. Minâreye çıkmaman gerek. Hastasın hocam, yorgunsun. Yalvarırım... Ne olur hocam... Bir daha nezarethaneye atmasın gene bu herif seni... Onun seçim meçim dinleyeceği yok. Daha kötüsünü bile yapar bu adam Allah korusun..."

Bilâl Hoca uçuk bir gülümsemeyle dinledi bu sözleri. O an herşeyiyle derin ve çarpıcı bir sevgiyi, o sevginin uyandırdığı yakıcı kaygıları temsil eden Ali'ye uzun süre sessizce baktı:

"Allahuekber." dedi birden.

Ali'nin gözleri daha bir irileşmişti şimdi. Söyleyecek hiçbir söz bulamazdı. Sadece aldığı iki kelimelik cevap değildi onu etkileyen... Bilâl Hoca'nın bir melek gibi irade dışı yönlendiriliş içindeymişçesine mutlak kararlılığı yansıtmaması büyülemişti Ali'yi... Artık söylenecek söz, yapılacak iş yoktu.

Bilâl Hoca yeniden yürümeye başladığı zaman İhsan, Ali'nin yanına gelmiş, elini omuzuna koymuştu. Birazdan Nuh Ağa da yetişecekti. Cami ile kahvehane arasındaki mesafenin ortasında çakılı kalmışlardı. Bilâl Hoca yürüyordu ağır ağır.

Sami ise hareketsiz bakınıp duruyordu. Hoca'nın ağzına vurulan zincirin bir şekilde çözülmesinden mutlu olacağını düşündürebilecek bir gülümseme de vardı yüzünde. Hoca'ya sevgi ve saygısı bilirdi ama, dindar bir kimse olduğu söylenemezdi.

Gerçekte onun için Ezan'ın öyle veya böyle okunması çok önemli bir mesele değildi. Önemli olan siyasi yenilgiydi ve o da çoktan ortaya çıkmıştı.

Herkes gibi kendisi için de yeni bir geleceğin başladığını mı düşünüyor, buna uyum sağlamak için sergileyebileceği esnekliğin hesaplarını mı yapıyordu?

Bu küçük ve fakir kasabanın en zengin ailesi olarak siyasî gelişmelerle ister istemez yakından ilgilenmesi gerektiğini biliyordu. Bu durgun ekonomik ortamın en hareketli işyerleri onlara aitti zira. En büyük bakkal onlarındı, tek fırını onlar işletiyordu. Samanı ve odunu onlar satıyordu. En büyük koyun sürüsü de kendilerinde... Üç at ve beş katırlık taşıma filosu da onların malıydı. Bugün ülkenin en küçük köyünün en küçük bakkalındakilerden bile az ve sınırlı çeşitte malın bulunduğu bakkal dükkânı o günler için Çaybaşı'nın en büyük sektörü durumundaydı. Bir yandan Dursun, bir yandan kendisi; babadan kalacak olan bu büyük serveti katlamalıydılar. Ancak, kardeşi gibi Halk Partisinin yükünü çekmeye niyetli değildi. Ticari yetenek bakımından Dursun'u kendisinden daha ileride gören babasının yanıldığına da emindi. O ileride siyaset için varını yoğunu harcayabilirdi. Esnek biri olmadığı için ticaretle çok acılar yaşayacaktı. Keşke kesin olan o gelecekte babası sağ olsa da kimin daha iyi bir ticari kafaya sahip bulunduğunu görebilseydi.

Şahin Ağa'nın çok altını olduğu da konuşulurdu. Faiz geliri ile oluştuğu söylenen bu altınların da birinci varisi olan Samiyeni siyasî düzende kendini yenilemesi gerektiğini biliyordu... Belki de bu yönelişin ilk adımlarını orada atması gerekiyordu.

"Şu mesele bir halledilsa artuk..." diye mırıldanması bunun bir ifadesi olarak bir iki demokratin dikkatini çekecekti.

★

Bilâl şerefedeydi şimdi... Yüreğinin minik bir

kuş gibi dudaklarının ucundan uçup gideceğini sanıyor, bundan korkmuyordu. Kolay değildi onun için 18 yıllık hasretin üstüne bu şerefeye çıkabilmek. Onca yıl boyunca susmaktan başka birşey yapıp yapamayacağını sormuştu kendisine sürekli. Belki de bir tek gece vicdan huzuru içinde uyuyamamıştı. Ercüment Bey'den önceki Nahiye Müdürü'nün nisbeten daha ılımlı davrandığı dönemlerde olsun birşeyler yapamaz mıydı? Bunu aklından hiç çıkaramıyordu. Gelenin gideni arattığı zaman dayanılmaz bir pişmanlık duymaya başlamıştı nitekim. Bu yüzden de, daha önce göstermediği direnişe kalkışmış, her defasında büyük acılar yaşamıştı. Bir bakıma tek tesellisiydi bu acılar.

Aslında yasağın başladığı ilk yıllarda bunun uzun süremeyeceğini; yüzlerce yıl boyunca bir milletin genlerine kadar sinen yankıların insan kanunları ile silenemeyeceğini düşünmüştü hep. Belki de o zamanki Nahiye Müdürü'nün bir ölçüde anlayışlı davranması sebep olmuştu bu fikre.

Çizme'nin gelişiyile birlikte içini kemirmeye başlayan duygu katlanılır gibi olmaktan çıkacaktı. O zaman artık yasağın kalıcı hale gelebileceğini hissetmeye başlamıştı. İlk anlar ürpertiyle içine hapsedtiği bu endişe, Ercüment Bey'in amansız otoritesi karşısında gittikçe daha büyük bir ağırlıkla yüreğine çörekleniyordu. Bilâl Hoca, bu duyguyu yenemeyeceğini kestirdiği zaman ne bahasına olursa olsun direnmeye karar vermişti. İhsan'ın büyük oğlu Ahmet'i bu kararla okutmaya başlıyordu. Müdür'ün takibini yenebilirse onu yetiştirmiş olacaktı ama buna pek ihtimâl vermiyordu. Belki de bu davranışıyla sonuç almaktan çok, sorumluluktan kurtulmayı hesaplamaktaydı. Hiç değilse bu uğurda ölebilmeliyim diye düşünüyordu.

Oysa Ercüment Bey ona bu imkânı bile ver-

meyecekti. Bilâl Hoca'nın yaşarken bile efsâne olduğunu iyi bilen Müdür, önceleri sadece ikna yolunu denemiş, bundan umudu kesince ağır ağıryıldırma usulüne baş koymuştu. Doğrusu, onu öldürmeyi arzu da etmezdi. Kendisi de için için hayranlık duyuyordu Hoca'ya. Anlamsız bulduğu direnişinden ötürü hınca kapılsa da, onun canına kastedilmesi aklının ucundan geçmezdi. Bu yüzden sadece sindirme yönünde baskılar uygulamakla yetinecekti. Belki bu baskılar, sıradan insanı canından usandıracak kadar ağırdı ama bir yerden sonra Hoca'nın direncini arttırmaktan başka etki yapamaz hale geliyorlardı. Hiç değilse bir tek manevi varis bırakabilme arzusu, bütün sıkıntıları göğüslemesine yetiyordu.

Bilâl Hoca, kışları ormanın kuytu köşelerinde, yazları da yaylada dizinin dibine oturttuğu Ahmet'e birbuçuk yıl gibi bir sürede hafızlığı tamamlatıp tam arapça okutmaya başlayacağı zaman karısının hastalığı patlak veriyordu. Hacer'in üç dört aylık çileden sonra vefatı üzerine iki yaşındaki biricik oğlu Selman'ı ildeki kızkardeşinin yanına bırakıp yeniden Hafız'la beraber kayıplara karışacaktı.

İstanbul'da gerçekleştirdiği Medrese tahsilinin bütün verimini olanca hızıyla Ahmet'e aktarmasına engel olacak herhangi birbağı yoktu artık. Ne var ki, bu hesap bir bayram günü hüsrarla noktalanacaktı. Ailesiyle bayramlaşmak için hocasından izin alıp yayladan kasabaya inen Ahmet, Müdür tarafından köprü'nün üzerinde zorla Türkçe ezan okumak mecburiyetinde bırakılıyordu. Bütün kasabalılara gözdağı vermek için bu sahneyi tertipleyen Müdür'ün o sıralar aktüel gerekçesi de vardı.

Çok partili hayata geçileceği yolundaki söylentiler ciddi umutlara dönüşmeye başladığı için kasabanın şurasında burasında kaçak olarak ezan okunduğu oluyordu. Becerebilen, beceremeyen; hemen

her hasretzede, Müdür'ün ve adamlarının yakalamasına fırsat bırakmayacak yer ve zamanlarda tek-biri çekip yüreğini boşaltmaya başlamıştı. En çok da geceleri okunuyordu ezanlar. Hem de bir anda on-larca kişi sözleşmiş gibi vadinin çeşitli noktalarından ezan okumaya koyuluyordu.

Ahmet böyle bir dönemde bayram ziyaretine inmiş ve kendini, daha önce hiçbir şekilde aklından geçiremeyeceği korkunç bir tertibin içinde bulmuştu.

15 yaşındaki bir çocuğu önce günler boyu ne-zarethanede tutan Müdür artık akli başına gelmiştir düşüncesiyle köprü'nün üstüne çıkarıyor ve bayram sonrasının ilk cuma gününde kendi ezanını okuttur-maya çalışıyordu. Delikanlı Ahmet bütün tehditlere rağmen okumayacak ve yeniden nezarethaneye ka-patılacaktı.

Yaylada biricik öğrencisinin dönmesini bekle-yen Bilâl Hoca haberi alır almaz Çaybaşı'na inince kendisini nezarethanede buluyordu. Bu defa Ha-fız'ın bir türlü akıl erdiremediği şantaj başlamıştı.

Ya hocası nezarethanede kalacaktı, ya Mü-dür'ün ezanını okuyacaktı. Onu bu çelişki delirtmiş veya deli oyunu oynamaya mahkum etmişti.

Bilâl Hoca şimdi şerefede bütün bu yılları yeni-den yaşıyor, gözlerinden dökülen damlaların dudak-larına indirdiği mutlu serinliği doyasıya tatmak isti-yordu. Mutluydu çünkü, Müdür'ün hâlâ yapabileceği ne kalmış olursa olsun bu ezanı okumaya başlaya-caktı.

Birkaç dakika süren bu bekleyiş, caminin etra-fına dizilip gözlerini şerefeye dikenlere 18 yıl kadar uzun gelecekti. Herbiri yaşı ve görgüsünce farklılık-lar arzetmekle beraber aynı hasretin sabırsızlığı içinde nefes nefeseydi. Özellikle Bilâl Hoca'nın sesi-ni özleyenler için bu sahnenin dayanılmaz bir boyu-tu daha vardı. Sağlığını iyi görmedikleri bu efsane

insanın hiç değilse bir ezanlık takati kalmış mıydı? Ondan bu ezanı beklemeye hakları var mıydı?.. Mutlaka engel olmaya çalışmaları gerekmiyor muydu? Kavruluyorlardı için için.

Artık kemençe susmuştu büsbütün. Bayram bir elinde yayını, bir elinde gövdesini tuttuğu çalgısının farkında değildi sanki. Sami de bütün dikkatiyle minareye bakmaktaydı. Bir ara kemençe nin sustuğunu farkedip Bayram'a dönecekti. Gülüyordu kıs kıs... Bu halinde, sağlam bir zaferin keyfinden eser yoktu. Öteki hem şehirlerinin heyecanını paylaşacak ölçüde gergin değilse de kayıtsız sayılmazdı. Hatta tarihi bir anın şahidi olmaktan mutluydu az çok. Ezan'ın aslına dönüşünü olumlu bir gelişme sayıyordu yine de. Kendilerinin yenilmiş olması, bu duyuyu buruklaştırmaktan ileri bir etki yapmıyordu. Bu yüzden kemençe iddiasını kazanmış olmak ona aşırı bir neşe yüklemeyecekti. Aksine bu olayda pek derinden kavrayamadığı bir cilve değeri bile görmekte, onun için biraz tuhafça gülümsemekteydi.

Bayram'ın heykel gibi şerefeye yönelmiş halini de sevimli bulduğu açıktı. Yine de bir tür müziplik gereği dürttü onu. Bayram ilkinde farkına varamayacaktı. Bir kere daha dürtüyordu Sami. Bayram çatık kaşla dönünce Sami göz ucuyla kemençesini gösterecekti ona. Kendince şirin şirin gülümsüyordu ama Bayram bu tebessümü son derece sinir bozucu bulacaktı. Bir an, ne demek istendiğini anlamamış gibi Sami'yi süzen Bayram az sonra ani bir kararla kemençesini kaldırıp kafasına indiriyordu.

"Tamam, sen kazandun!"

Kemençe kırılmış, belki inek de gitmişti ama Bayram müthiş mutluydu şimdi. Sami'nin şaşkın bakışlarla kafasını tutuşunu bir süre keyifle izledikten sonra minareye dönecekti.

Tam o anda da Bilâl Hoca ezan okumaya baş-

lamıştı:

"Allahuekber, Allahuekber...."

Devamını getiremedi Bilâl Hoca. Hüngür hüngür ağlamaya başlayacaktı şimdi. İlk tekbirlerle beraber kalabalığı saran göz yaşı sağanağı toplu bir hıçkırışın seline dönüşüyordu. Belki on dakikadan fazla sürmüştü bu ağlayış. Bilâl Hoca neden sonra kendini toparladı:

"Allahüekber, Allahüekber...."

Tam bu anda dereboyunda Müdür Bey, Bozali tarafından takip ediliyordu. Bir ara yine uzunca fındık çubuğuyla şapkasını almak için uzandığında İzzet Bey önünü kapatmasa çok yakın mesafeden mutlak surette vuracaktı onu.

Müdür Bey'in, yüzü koyun dere kıyısına yatıp çubukla şapkasına uzanmaya çalıştığı anda Bilâl Hoca'nın ilk tekbiri inmişti aşağılara. Ne olduğunu anlayamadan başını kaldıran Müdür Bey, İzzet Bey'e bakarken bulunduğu yerden kayıp suya gidecekti.

Az sonra Bozali de saklandığı ağacın arkasından doğruluyordu. O daha bir şaşmıştı bu sese. Yutkunarak bir İzzet Bey'e baktı, bir de sudaki Müdüre.

Ercüment Bey biraz çabaladıktan sonra sığ bir yere uzandı ve doğruldu. Su beline kadardı şimdi. Gözlerini Bozali'den ayıramı yordu bir türlü. Ne korktuğu belliydi, ne de korkmadığı.

Bozali yutkunarak cami tarafına doğru bakıp tekrar Müdür'e döndü. İzzet Bey iyice yaklaştı:

"Yapma Bozali." dedi neden sonra.

Bozali dişlerini sıkıp duruyordu.

"Yapma." diye bir kere daha mırıldandı.

Müdür Bey, İzzet Bey'e sertçe bağırdı:

"Yalvarma ona."

Bu anda Bilâl Hoca'nın ikinci ve üçüncü tekbiri

duyulacak ve Bozali yeniden Cami tarafına bakacaktı. Tekrar Müdür'e döndü ve bir iki adım geriledikten sonra tüfeğini doğrulttu:

"Bu ezana dua et... Ama Bilâl Hoca'ya bişe yaparsan vurmam seni bu sefer... Doğrarum... Anladun mi? Doğrarum dilim dilim."

Müdür Bey, en küçük bir zaaf belirtmeden hınçla bakıyordu Bozazali'ye... Az sonra eşkiya hızlı adımlarla geri geri çıkacak ve ağaçların arasında kaybolacaktı.

Hafız ise köprünün üstünde diz çökmüş, gözlerini yumarak başını yukarı kaldırmıştı. Gözleri yarsarmıştı birden.

Camiyi görecektir bir yere gelen Bozali dizleri üzerinde dikilmiş heyecanla minareye bakmaktaydı. Tüfeği mekanizmadan tutmuş, dipçiğini yere yaslamıştı... Henüz ne olup bittiği hakkında bir fikri yoktu. Bu yüzden Bilâl Hoca'nın başına yeni bir iş geleceğinden endişeleniyor, böylece Müdür'e karşı daha bir hınçla bileniyordu.

Bu sırada parti heyeti de Fuat'la birlikte koşarak caminin önüne gelmişti.

Bilâl minarede sarsıla sarsıla öksürmektaydı. Bir süre sonra eğilip çömelecek ve görünmez olacaktı... Ali ile İhsan atılıp camiye doğru koşarken Bilâl Hoca'nın öksürüşü duyulmaktaydı.

Hafız ise köprüde henüz secdeden başını kaldırmış değildi. Öksürüşü duymaya başlayınca büyük bir hayal kırıklığı içinde şerefeye doğru, secde halini bozmadan bakacak, sonra ağır ağır doğrulacaktı. Bu doğruluş bir ölünün mezardan dirilişi kadar olağa nüstü bir andı görenler için. Ne garip cılve ki o an, bu sahneyi en yakından seyreden kişi Felek'ti. Üzerini örten toprağın dökülüşü gibi, benliğine giydirdiği cinnet kefeni omuzlarından süzüyor, düşüyordu sanki.

Hafız yutkunup yumacaktı gözlerini. Büyük bir vecd içinde ellerini kulağına götürürken beden ötesi bir varlık gibiydi şimdi. Olduğu yerden yüreğini vadiye yansıtmaya başlıyordu:

"Allahuekber Allahuekber...."

Hiç kimse onun böylesine kavurucu bir sesi olduğunu bilmiyordu belki de. Bir iki defa Kur'an okuduğunu duymuşlar ve hayran kalmışlardı ama böyle bir anda kulaklarına dolan yanık sedamuhteşem bir sürprizdi onlar için. Yıllardır çoğunluğun deliliğinden şüphe etmediği Hafız'da böylesine kusursuz bir ezan dirilişine şahit olmaları, mucizemsi bir çarpılış yaşıtıyordu onlara. İnanamıyorlardı kulaklarına.

Misafirler dahil bütün kasaba köprüye dönmüştü şimdi. Bilâl Hoca bile tekrar başını kaldırmış, çenesini şerefeye dayayarak bitkin ama mutlu bir yüzle gözyaşı dökerek eserini seyrediyordu. Kendinden geçmişti. İhsan ve Ali'nin arkadan dokunup indirme tekliflerine hiç dönmeden başını sallayarak red cevabı veriyordu. Bir an birbirlerine bakıp ne yapacaklarının kararını arayan iki adam neden sonra yavaşça birer yanına diz çökecekti. Onlar da ağlaya ağlaya Hafız'a yöneleceklerdi oradan.

"Allahuekber Allahuekber...."

Hafız da ağlıyordu hıçkıra hıçkıra. Yüreğini bastırabilmek için uzun süre beklemek zorunda kalıyor, ondan sonra devam edebileceğine inanınca bir kere içinden okuyor sonra sesini vadiyeve sonsuza salıyordu.

Bütün kasaba, topyekün dirilişi yaşayan bir mezarlık gibiydi şimdi. İnanılmazı idrâk etmenin dehşetiyle, kulaklarını dolduran gerçeğin mutluluğu, onsekiz yıllık hasretin üzerine hayatın suyunu serpiyordu.

Vadinin sese yankı verebilecek en uzak köşesinde işi gücüylemeşgul olanlardan, sahnenin en

yakın şahitlerine kadar herkeste aynı coşkunun parıltısı saf bir şaşkınlıkla birleşirken çocuksu bir duruluğun yeniden doğuş biçiminde çevrelenişi bütün tabiatı kucaklamış gibiydi. Suvaklı deresi akıyor, zaman yürümüyordu artık. Hayaller, gözlerin gördüğünü büyütüyor, ufuklaştırıyordu... Belki kuzular mele-meyi kesiyor, kuşlar ötüşlerini bastırıyordu.

Pencereler ardına kadar açılıyor, kadınlar yarı bellerine kadar dışarı sarkıyor, göz yaşları içinde sessizce şükranlarını yudumluyorlardı. Emel de başına bir eşarp geçirerek bahçeye fırlamıştı. Meryem de onu takip edecekti.

Ahırında ineğini sağan kadından, çayırdan oyun oynayan çocuklara kadar herkes olduğu gibi durup kalıyordu.

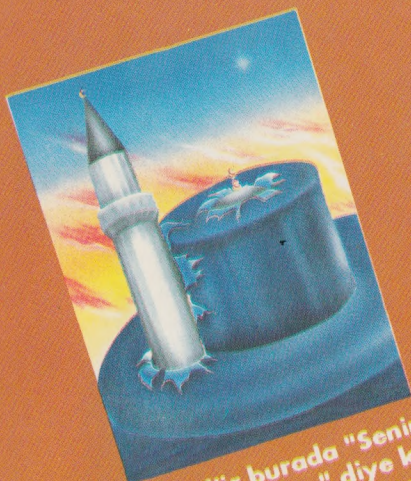
Hemen herkes, değişik renk ve derecelerde ağlayış veya iç çekişle sarsılıp göz yaşı dökerken Bilâl Hoca, cenneti görmüşçesine gülümsüyordu şimdi.

Hafız eli kulağında bir süre hıçkırarak ağladıktan sonra yine ezanı okumaya dönmüştü. Son heceyi öylesine yanık bir tutkuyla uzatıyor, uzatıyordu ki, kavuştuğu müjdenin sonsuzluğunu dağa taşta kazı-mak istiyordu sanki.

"Hayyealeessalaaaaaaah."

Hafız ezanını bitirdiği zaman vadinin dört bir yanından yankılar sürüyordu sanki. Sonraları "Ezan Günü"nü çocuklarına anlatan Çaybaşı'lı insanlar arasında, aynı yankıların sabaha kadar sürdüğünü, vadinin her yanından ezanlar okunduğunu söyleyenler olacaktı. Şehitlerin, ermişlerin, sofilerin ruhlar halinde mezarlarının üstüne çıkarak bu bayrama öz sesleriyle katıldığını nakleden yaşlılar öylesine çoktu ki; aksi görüşte kimse var mı, yokmu, o bile henüz belli değil.

Halk gerçeğe efsane boyutu mu kazandırıyor-

Müdür burada "Seninle hiçbir şey konuşulmaz..." diye kestirip atıyordu. Hatta isyan ediyordu: "Sanki ben Allah'a senden az inanıyorum..."

O günkü gibi bugün de inancının sağlam, hatta bir başka biçimde tam olduğuna emindi. Bu yüzden Hoca'nın sorusunu yadırgayıp adetâ ürpertiyle "Tövbe hâşâ" diye çıkmıştı bile.

Bilâl Hoca onu derinlemesine anladığı için gülümsüyordu bir süre: "Öyleyse sana neden düşman olayım?"

Müdür bu cevabı beklemiyordu gene de: "Cidden bana kin duymuyor musun?"

Bilâl Hoca bilgece gülümseyerek, bunun söz konusu bile olamayacağını belirtmek için başını sallamakla yetindi...